

'87 | 5

Könyvtáros

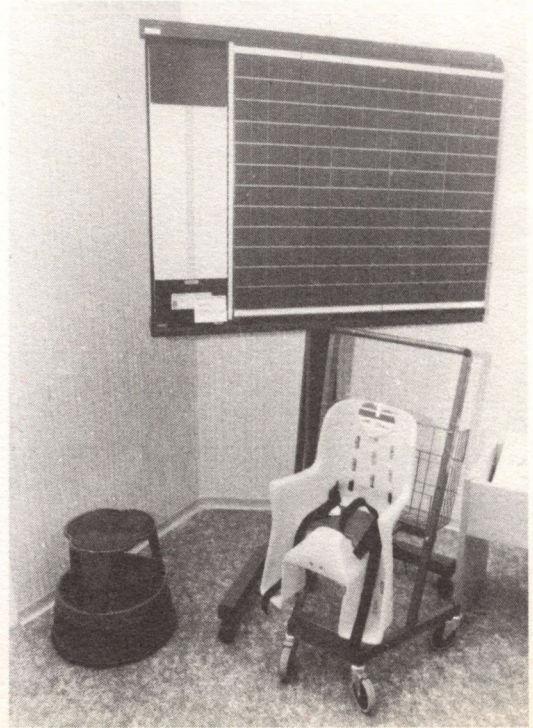
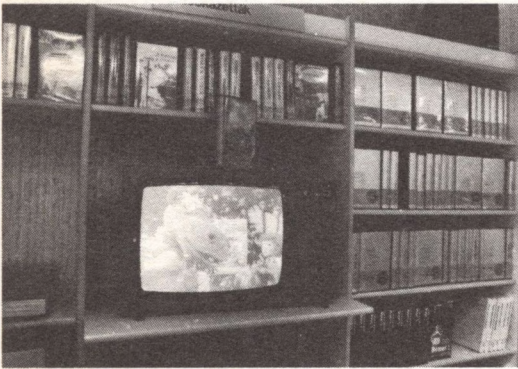

Drucker Tibor és Billédi Ferencné dr.

Drucker Tibor és Maróti Istvánné

**Képek
a KÖNYVÉRTÉKA átadásáról
Híradásunkat
lásd a 293. oldalon
(Révész András felvételei)**

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze a májusi szám	251
Vidra Szabó Ferenc	A könyvtáros pálya legfőbb jellemzői	252
Kellner Béla	Egy amerikai könyvtár olvasója voltam	255
Kiss Jenő	A könyvtárhasználók (és a könyvtárak?) típusai	259
Spányi Balázsné	Tanulmányúton Dániában	263
Tuba László	Egy könyvtár/os viszontagságos útja és helyzetének jobbra fordulása. Mosonmagyaróvári álmok megvalósulása, zökkenőkkel	266
Házi Magdolna	A mozgáskorlátozottak olvasási és könyvtárhasználati szokásai és gondjai	272
Bukta Zsuzsa	Könyvaukciókról – könyvtári vonatkozásokkal	277
Abody Rita	Szerepkörök	282
Gyuris György	Mikrofilmlapon a Somogyi Könyvtár régi katalógusai III. (<i>Műhelykérdések</i>)	285
	Kérdezz – felelek	288, 306
Halász Béla	Videózni szükséges! (<i>Könyvtári élet</i>)	289
	Hallottuk	293
		294
HOLMI		
LÁTÓKÖR		
	A statisztikai adatokat évente szolgáltató 123 szakkönyvtár 1986. évi fontosabb adatai	295
Bakonyi Ferencné	Az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtárának két évszázada (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	299
Vajda Kornél	Sáfár Pál (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	307
Zircz Péter	Könyvtári kiadványokról – könyvtáros szemmel (<i>Könyvtári kiadványok</i>)	308

A lapunk e számában megjelent grafikák Sáfár Pál alkotásai

Из содержания

Ferenc Vidra Szabó: Важнейшие характерные черты библиотечарской профессии (Результаты исследования) (252);
Béla Kellner: Я был читателем одной американской библиотеки (о городской библиотеке в г. Черри Хилл) (255);
Jenő Kiss: Типология пользователей библиотек (259);
Сводные статистические данные 123 важнейших венгерских специальных библиотек за 1986 год (295).

From the contents

Ferenc Vidra Szabó: Major characteristics of the librarian's profession (Results of a survey) (252);
Béla Kellner: I was reader in an American library (About the Cherry Hill City Library) (255);
Jenő Kiss: Types of library users (259);
Comprehensive statistical data of the most important 123 special libraries in Hungary for 1986 (295).

Aus dem Inhalt

Ferenc Vidra Szabó: Die Hauptcharakterzüge des bibliothekarischen Berufes (Die Ergebnisse einer Untersuchung) (252);
Béla Kellner: Ich war der Leser einer amerikanischen Bibliothek (Über die Stadtbibliothek von Cherry Hill) (255);
Jenő Kiss: Die Typen der Bibliotheksbenutzer (259);
Die zusammenfassenden statistischen Daten der 123 wichtigsten Fachbibliotheken vom Jahre 1986 (295).

Cikkeink szerzői

Abody Rita, a Könyvtáros munkatársa; *Bakonyi Ferencné*, az Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Bukta Zsuzsa*, az Állami Könyvterjesztő Vállalat bibliográfusa; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos munkatársa; *Házi Magdolna*, a Tolna Megyei Könyvtár munkatársa; *Kellner Béla*, a Somogy Megyei Könyvtár ny. igazgatója; *Kiss Jenő*, az FSZEK főigazgatója; *Spányi Balázs*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának osztályvezetője; *Tuba László*, a Mosonmagyaróvári Városi Könyvtár igazgatója; *Vajda Kornél*, a Könyvtáros munkatársa; *Vidra Szabó Ferenc*, az OSZK KMK munkatársa; *Zircz Péter*, az OSZK ny. főigazgató-helyettese.

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Alkotmány u. 4. III. 11.

Telefon: 113-793

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (877532/09)

Petőfi Nyomda – 87/70029 Kecskemét, 1987

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1. – 1900 –, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Így állt össze a májusi szám

A lap élére kívánczolt *Vidra Szabó Ferenc*-nek a cikke a magyar könyvtárosok körében végzett szociológiai felmérés eredményeiről. A vizsgálat számba vette a könyvtáros pályáról alkotott ismereteinket, és sokoldalúan rávilágított a könyvtári dolgozók helyzetére. Az írásból kibontakozó kép nem valami szivderítő.

Kellner Béla Amerikából jött, és mesterségének címerében mi más is lehetne: a könyvtár. Fél évig volt „jegyes” olvasója a *Cherry Hill-i Városi Könyvtárnak*. „Amit nap mint nap láttam, az nem »az amerikai könyvtárügy fényképe«; nem is keresztmetszete, hanem egy Kaposvár méretű, New Jersey-i város könyvtáráé. Mindennapos eset, semmi különlegesség!” – írja a szerző. Tárgyilagosan számol be például arról a számunkra alig hihető tényről, hogy a lakosság 85 százaléka a könyvtár beiratkozott olvasója. (Telefonon és élőszóban is megerősítette, hogy ez a 85 százalék, amely gyakorlatilag a város minden írni-olvasni tudó lakosát jelenti, nem elírás.) Aki végigolvassa a cikket, elgondolkodhat a könyvtár elképesztően sokrétű szolgáltatásain, és már nem is fog annyira csodálkozni, hogy ez az intézmény szerves része a város mindennapi életének; hogy úgy járnak ide az emberek, mint a jó kútra. A szerkesztőség bizonyosra veszi, hogy a kitűnően megírt cikk okulásul szolgál azoknak, akiket illet. . .

Kiss Jenő a *Library Journal* egyik érdekes cikkét ismerteti, megtoldva az ott olvasottakat a saját amerikai tanulmányúti tapasztalataival. Mondandója rimel *Kellner Béla* esetleírására.

Házi Magdolna a mozgáskorlátozottak olvasási és könyvtárhasználati szokásaival, gondoljaival foglalkozik. A téma összetettsége miatt nem törekedhetett teljességre, a legkényesebb kérdések közül is csak néhányat érintett. A szerzőt nemes szándék vezette e nagyon fontos kérdés felvetésében, elsősorban ezért döntöttünk megjelentetése mellett, ugyanakkor titkon reméljük, hogy számos hozzászólást kapunk.

Lányiné Bukta Zsuzsa a könyvaukciókról ír, ahol lehet, érvényesítve a könyvtári szempontokat. Előljáróban vázlatosan ismerteti a könyvaukciók történetét, a római korba visszanyúló kezdetektől napjainkig, majd az ÁKV-könyvaukciók lebonyolításáról, a feldolgozáshoz szükséges kézikönyvekről, segédeszközökről számol be. A cikk végén a könyvárverések tapasztalatait és a könyvtári lehetőségeket ismerteti.

Az előbbi „komoly” íráshoz csatlakozik *Abody Rita* „kis színesé”. A maszek antikváriumok turpisságát teszi szóvá. Egyre több fővárosi és vidéki antikváriumban jelenik meg ugyanis a felirat: „A nálunk vásárolt könyveket tíz százalékkal olcsóbban visszavásároljuk!” Ez valójában a kölcsönkönyvtár, a pénzdíjas könyvkölcsönzés újjáélesztése. Nyilvánvaló, hogy az emberek, a maszek antikváriusnál elég szép summát hagyó olvasók nem bolondok. Ha az ingyenesen kölcsönző könyvtáraktól elfordulnak, és hajlandók kinyitni a pénztárcájukat, ennek oka van. . . E szám írásaiban többször szó esik a valóságos olvasói igényekről. Ilyen tényleges, de a közkönyvtárak által ki nem elégített igényre építi pénzdíjas szolgáltatásait a maszek antikvárius. Fel kellene erre figyelni. Persze nem úgy, hogy megtiltjuk a maszeknak a könyvkölcsönzést. Az egyik „megoldásra” tesz javaslatot levelében *Puss Ferencné* nyugdíj előtt álló dombóvári könyvtáros: „. . . régóta foglalkoztat egy gondolat, és teszek egy javaslatot: a Művelődési Minisztérium oldja fel a tiltó rendelkezést magánkönyvtárak létesítéséről. Aki akar, heti néhány órai nyitvatartással nyithasson magánkönyvtárat, hogy egy kis mellékkeresethez vagy nyugdíj-kiegészítéshez jusson. Ezzel nyerne a társadalom is, meg a könyvtáros is. (Ha már fizetésemelést nem kapunk, »segíts magadon, az Isten is megsegít.«) Ha megfelelő rendeleteket hoznának, én boldogan nyitnék egy könyvtárat.”

A leveliről elgondolását nem tartom abszurdnak!
Bereczky László

A könyvtáros pálya legfőbb jellemzői

Egy vizsgálat eredményei

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1984-ben teljes körű szociológiai felmérést végzett a főfoglalkozású könyvtárosok körében. A kutatás befejeztével önkéntelenül is adódik a kérdés: gyarapodtak-e a pályáról alkotott ismereteink a kutatási eredmények számbavétele után, vagy semmivel sem lettünk okosabbak, mint korábban voltunk?

Erre a kérdésre úgy lehet leginkább válaszolni, ha sorra vesszük a legfőbb kutatási tapasztalatokat.

Tények...

Korábban is tudtuk, hogy a könyvtárosok iskolai végzettsége és szakképzettsége igencsak eltérő képet mutat. Most pontos adatokkal rendelkezünk, így tudjuk, hogy a főfoglalkozású könyvtárosok mintegy 40 százalékának nincs diplomája és 28 százalékának nincs semmilyen szintű könyvtárosi szakképzettsége. A legtöbb diplomást az iskolai könyvtárakban találtuk, a legtöbb egyetemi szintű könyvtári szakvégzettségűt a szakkönyvtárakban, a legkevesebbet mindkét csoportból a tanácsi könyvtárakban. A könyvtári szakemberek előrejelzése szerint a jövőben az egyetemi szakvégzettségű könyvtárosok arányának további csökkenése várható, ugyanakkor a szakképzetlen és a középszintű szakképzettségű réteg aránya tovább nő.

Hasonló változásoknak lehetünk tanúi a férfi-nő arány vonatkozásában is. Húsz évvel ezelőtt a könyvtárosok 30 százaléka volt férfi, vizsgálatunk idején már csak 13. A férfiak jelenlétének arányát elsősorban a beosztás határozza meg: a könyvtárigazgatók és fősztályvezetők 57 százaléka férfi. Egyes könyvtártípusokban ennél is magasabb a férfi igazgatók aránya: a legtöbb férfit a szakkönyvtárak vezetői között találjuk, ahol 81 százalék az arányuk.

Figyelemre méltó a felső szintű vezetők másik jellemzője: egyetemi könyvtári szakképzettsége csak 43 százalékuknak van, ugyanakkor 18 százalékuknak semmilyen könyvtáros szakképzettsége nincs!

A könyvtárosok képzettségét tanulmányozva az is kitűnik, hogy meglepően magas közöttük azoknak az aránya, akik diplomájukat nem nappali tagozaton szerezték: az összes diplomás közül csak 45,5 százalék tartozik ide, tehát a diplomások több mint fele esti vagy levelező tagozaton tanult.

Alacsonynak találtuk azoknak a számát is, akik a kérdéses időpontjában felsőoktatási intézetben tanultak, csakúgy mint azokét, akiknek nyelvismeretük van. Különösen magas a nyelvet nem ismerők aránya az iskolai könyvtárakban (91,4 százalék) és a tanácsi könyvtárakban (93,5 százalék). Tapasztalataink azt mutatják, hogy azokban a könyvtárakban, ahol a dolgozók nyelvpótlékot kapnak, ennél lényegesen jobb a helyzet: a szakkönyvtárakban például a megkérdezettek 20 százalékának felsőfokú nyelvvizsgálója van, és a felsőoktatási intézetek könyvtárosainak is 17 százaléka rendelkezik felsőfokú nyelvvizsgálóval.

Nagyon kevésnek találtuk azoknak a számát is, akiknek tudományos fokozatuk van: a megkérdezettek közül csupán 2,6 százalékuknak volt doktori fokozata, és a 880 megkérdezettből csak egy kandidátus volt.

Tapasztalatból tudjuk, hogy a könyvtárosok fizetése alacsony. Nem kutatásunk érdeme, hogy ezt a tényt regisztráltuk, hiszen az alacsony jövedelmi viszonyok napi szóbeszéd tárgyát képezik. A kutatás során azonban fény derült a kereseti lehetőségek belső rétegződésére is. Kimutathatóvá vált, hogy vannak rétegek, amelyeknek a jövedelme különösen alacsonynak mondható: a fiatalok, a tanácsi könyvtárak dolgozói, a falun élők, a kevésbé

iskolázottak és mindenekelőtt azok, akiknek nincs semmilyen vezetői beosztásuk.

A könyvtárosok fizetése elmarad más szellemi foglalkozásúak bérétől is. Alig találtunk olyan szellemi foglalkozást, amelynek dolgozói átlagosan kevesebb bért kapnának, mint a könyvtárosok: a vizsgálat idején csak az óvónők és az adminisztrátorok fizetési átlaga maradt el a könyvtárosokétól. A vizsgálat évében a könyvtárosok átlagbére 835 forinttal volt kevesebb a nem termelő ágakban dolgozó szellemi foglalkozásúak átlagbérénel!

Vizsgálatunk azt is kimutatta, hogy az alacsony fizetéseket a könyvtárosok alig tudják kiegészíteni valamilyen mellékjövedelemmel. Gátló tényezőt jelent a könyvtáros szakismeret rossz konvertálhatósága, de akadályozó tényező a kedvezőtlen munkaidő-beosztás, valamint az a tény is, hogy a pályán levők zömét nők alkotják, akiknek eleget kell tenniük a család elvárásainak is. A különböző bérkiegészítések (jutalmak, prémiumok, mellékállások) átlagosan 9,1 százalékkal emelik meg a fizetést, de ezek a lehetőségek is főleg ott adóttak, ahol egyébként is magasak a fizetések, vagyis a különböző bérkiegészítő lehetőségek nem csökkentik, hanem tovább növelik az eltéréseket az egyes könyvtártípusban dolgozók között.

Érdemes figyelni a családokban egy főre jutó átlagos havi jövedelem nagyságára is. Hazánkban ez az összeg a vizsgálat idején 3644 forint volt, a főfoglalkozású könyvtárosoknál pedig csak 3400 forint. A különféle típusú könyvtárakat sorrendbe szedve, az élen megintcsak a szakkönyvtárak állnak, a sor végét pedig a tanácsi könyvtárak zárják.

... és vágyak

A könyvtárosi pályát gyakran nevezzük „elsőgenerációs” vagy „belépő” értelmiségi pályának. Hazánkban a felmérés idején az apák iskolai végzettsége alapján az értelmiségiek mintegy 80 százaléka volt elsőgenerációs, ugyanakkor ez az arány a diplomás könyvtárosok között még a 70 százalékot sem érte el! Vagyis a megkérdezett diplomás könyvtárosok több mint 30 százalékanak már az apja is értelmiségi volt! A könyvtáros pálya diplomás rétege tehát a vártnál zártabb képet mutat.

A megkérdezett házaspárok csaknem 60 százalékanak a házastársa felsőfokú végzettségű. A könyvtáros nők gyakrabban választanak magasabb végzettségű férjet, a könyvtáros férfiak pedig gyakrabban választanak alacsonyabb végzettségű feleséget. Az egyetemet végzett házaspárok 54,7 százaléka választott magának diplomás feleséget, ugyanakkor az egyetemet végzett nők közül 82,2 százalék kötött házasságot diplomással. A férfi könyvtárosok főleg pedagógusokkal és könyvtárosokkal házasodnak, míg a női könyvtárosok elsősorban a mérnököket részesítik előnyben.

Igazolódott az a korábbi feltevés, mely szerint a könyvtárosok nagy része eredetileg nem erre a pályára készült. A megkérdezettek 60 százaléka más pályáról került a könyvtárba! Az összes megkérdezett 16,8 százaléka 2–4 éves munkaviszony után lett könyvtáros, 13 százaléka 5–8 év után, 23,1 százaléka pedig úgy, hogy korábban legalább 9 évet más pályán töltött.

Munkánk során összegyűjtöttük azokat az észrevételeket és javaslatokat, amelyek a jobb közérzet, a nagyobb szakmai megbecsülés elérését célozzák. Az észrevételeket általában három csoportba sorolhatjuk: sokan panaszkodnak az *erkölcsi megbecsülés* hiányára, igen komoly gondot okoz az *anyagilag megbecsülés* hiánya, és többen úgy vélik, hogy szükség lenne bizonyos *szervezeti, jogszabályi változtatásokra* is.

Az erkölcsi megbecsülés kérdése azért előzi meg az anyagi megbecsültséget, mert sok válszadó véleménye szerint az elégedetlenség okait pusztán béremeléssel nem lehet megoldani. Arra is szükség lenne, hogy a társadalom egésze jobban megbecsülje a tudást, a tájékozottságot, mint eddig, vagyis hogy a társadalom a könyvtárosságot tekintse fontos szakmának.

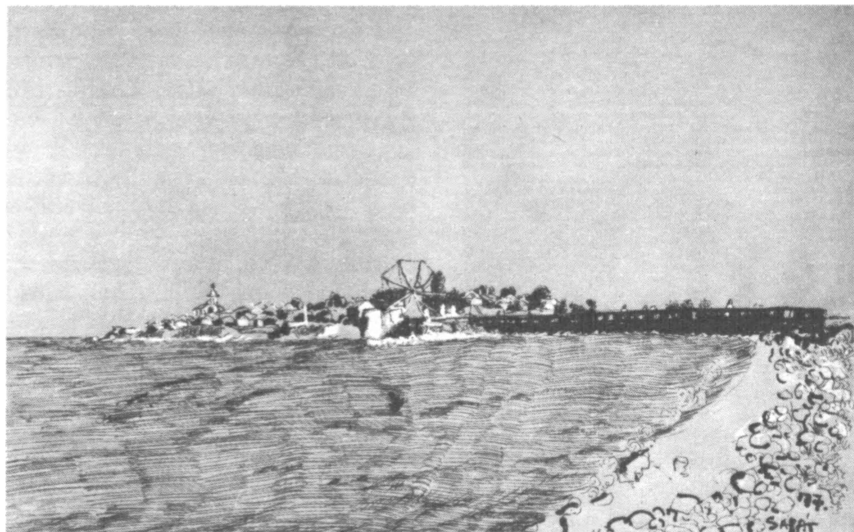
Az anyagi megbecsülés terén előtérbe kellene helyezni a szakképzettség honorálását – javasolták többen is. A fizetések nagyságánál alapvető meghatározó tényezőnek nem a besorításnak, hanem a szakképzettség szintjének, a szakmai tudásnak kellene lennie. Szinte mindenki szóvá tette, hogy szükség lenne a régóta várt általános béremelésre, mert amíg ilyen nagy fizetésbeli különbségek vannak a különböző szellemi pályák között, addig számolni kell azzal, hogy éppen a legmozgékonyabb, legkreatívabb munkatársaktól kell megválni. Többen javasolták, hogy egységessé kellene tenni a nyelvpótlék folyósítását. Ki kellene mondani, hogy a könyvtárosnak mint az egyetemes kultúra közvetítőjének elengedhetetlen szüksége van nyelvismeretre, bármilyen típusú könyvtárban dolgozik is, ezért a nyelvvizsgálóval rendelkezők kötelező érvénnyel kapják meg a nyelvpótlékot. Hasonlóképpen egységesíteni kellene az esti és a szombati ügyeletek díjazását is. Volt, aki azt javasolta, hogy tekintsük ezeket az ügyeleteket túlórának, és szabjuk meg, hogy a munkahely az alapfizetés hány

százalékát köteles túlóráként kifizetni, hiszen a könyvtárosok ezeket az esti és hétvégi órákat mindenképpen a családjuktól veszik el.

A szervezeti, jogszabályi változtatások közül szinte állandóan előkerül a legfájóbb: a legutóbbi jogszabályi változtatáskor egy kategóriába kerültek az egyetemet végzettek, a főiskolai végzettségűek, valamint azok, akik felsőfokú végzettségüket csupán az úgynevezett komplex államvizsgának köszönhetik. Nagyon sokan javasolták, hogy a háromféle végzettséget mindenképpen szükség lenne szétválasztani, és már a besorolási kulcsszám eltéréssel is érzékelteni, hogy más-más színvonalú képzettségről van szó. A könyvtárosok kéri továbbá a szintén régóta ígért 40 órás munkahét bevezetését, valamint azt, hogy az iskolai és a felsőoktatási intézetek könyvtárosai a pedagógusokhoz hasonlóan szintén kapják meg a nyári pótszabadságot – ezzel sok feszültség feloldódna, amely jelenleg az oktatási intézményekben a pedagógusok és a könyvtárosok között érzékelhető.

A kutatási beszámoló megírásával természetesen nem zárult le a vizsgálat sorozat, amely a pálya jobb megismerését, a gondok feltérképezését célozta. Továbbra is szükségét érezzük annak, hogy a könyvtáros pályán belül egy-egy sajátos réteget megkeressünk, illetve hogy a mindenkit érintő legfontosabb gondok közül néhányat alaposabban megvizsgáljunk.

Vidra Szabó Ferenc

Egy amerikai könyvtár olvasója voltam

Ritka eset, ha egy külföldi könyvtárról úgy adhatunk hírt, hogy nem voltunk sem szakmai konferencia, sem hivatalos delegáció tagjai, hanem egyszerű látogatóként besétáltunk oda és beiratkozott olvasóként hónapokon át szemlélődtünk benne. Én félévig „jegyes” olvasója voltam a *Cherry Hill-i Városi Könyvtárnak*, melyről most szeretnék hasznosítható képet adni. Amit nap mint nap láttam, az nem „az amerikai könyvtárügy fényképe”; nem is keresztmetszete, hanem egy Kaposvár méretű, New Jersey-i város könyvtáráé. Mindennapos eset, semmi különlegesség!

Mint egykoron a Kaposvári Megyei Könyvtár tervének és építési programjának egyik munkása, természetesen nem tudtam „kibújni” az összehasonlítás kényszere alól. Megfigyeléseimben segített, hogy a Cherry Hill-i könyvtárat majdnem egy évtizede ismerem, tehát munkáját fejlődésében is megítélhetem.

Mínthogy kabátom fazonján nem fehérlett fényképes személyazonossági igazolvány, sőt azt sem árultam el, hogy szakmabeli vagyok, belső adatokhoz nem juthattam, viszont sok olyan tapasztalatot szerezhettem, amelyhez hivatalos küldetésben aligha juthattam volna: csak „egyszerű” olvasóként.

A város és könyvtára

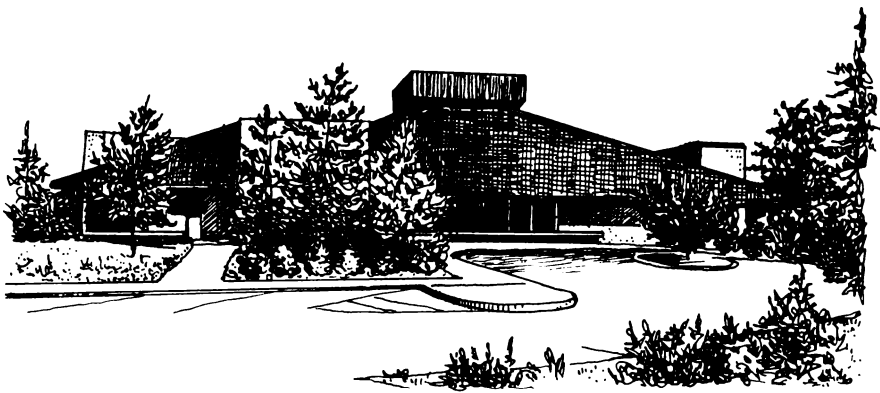
A város hosszan elnyúlt észak-amerikai település, jellegzetes városközpont nélkül, Philadelphia közvetlen szomszédságában. A lakosság nagy része magánházakban lakik, de több 3–5 emeletes bérház is épült a város különböző pontjain. Számottevő ipara nincs, annál élénkebb a kereskedelem és a szolgáltató tevékenység. Ennek következtében a város levegője viszonylag tiszta. Zöldövezete, tágas gyümölcsösei, belső erdei, ligetei azonban évről évre fogynak, ahogy elterpeszkednek az irodahá-

zak, a bankok és az áruházak, hatalmas parkoló tereikkel. Ahol két évvel ezelőtt almáskertek és virágzó ligetek színezték a vonzó, kedves tájat, ma áruház, kereskedelmi központ, tornacsarnok, lakónegyed, autósósa, fedett görkorcsolya- és tenispálya működik. Mérhetően fogy a zöld szín és gyarapszik a szürkéség.

A lakosság a helyi szolgáltatás, adminisztráció és kereskedelem mellett főleg Philadelphiában és környékén keresi kenyerét, néhányan távolabbi vidékeken dolgoznak, és esténként vagy hétvégeken járnak haza otthonukba. Sok ember él ebben a kisvárosban, akinek csak szálláshelye a háza, ahova napi vagy heti munkája után megtér pihenni. A viszonylag csendes és még elég tekintélyes mennyiségű zöld területtel bíró városban sok idős nyugdíjas telepedett le. Emellett sok fiatal, többgyermekes házaspár, pályája kezdetén lévén, az olcsóbb lakás lehetőségét keresve választotta lakóhelyül Cherry Hillt, s néhány év múlva szedi is a sátorfáját. Ezért a város lakossága erősen cserélődik (ez egyébként egész Amerikára jellemző).

Számos szép és modern iskola fogadja a gyermekeket és fiatalokat: több elemi iskola és két high school (megfelel a mi gimnáziumunknak). Az iskoláknak jól ellátott könyvtáraik vannak, mégis népes diáksereggel találoztam rendszeresen a városi könyvtár állványai között. Ahol mindennapos pedagógiai gyakorlat, hogy a *tanulók érdeklődési körük szerint választhatják ki írásbeli dolgozataik témáját, amelyhez tanáruktól csak a címet kapják meg, természetesen rákényszerülnek és hozzászoknak a könyvtár mindennapos igénybeviteléhez. Már az általános iskolában is a dolgozatok tartozéka a forrásmunkák bibliográfiája. Meggyőződhettem arról, hogy a gondos bibliográfia az osztályozó tanártól külön dicséretet kapott.*

A könyvtár leírása és munkájának ismertetése előtt beszámolok egy véletlen, érdekes él-

Az illusztrációkat Fábíán Zita, a Kaposvári Megyei Könyvtár grafikusja készítette

ményemről. Egyik élelmiszeráruház előtt röplapokat osztogattak, amelyek a jelenlegi polgármestert ajánlották újraválasztásra. Egy intelligens megjelenésű fiatalasszony elég harsányan utasította el az ajánlót, mondván: *Én nem szavazok olyan vezetőségre, amely nem veszi észre, milyen kopott a városi könyvtár padlószőnyege.*

A Cherry Hill-i Városi Könyvtár érdekes külsejű, háromszintes épület. 1966 októberében nyitotta meg kapuit, alig idősebb a Kaposvári Megyei Könyvtárnál. *Malcolm Wells* építész fás, ligetes területre egy majdnem piramisszerű épületet tervezett, a földszinten körös-körül hatalmas táblaüvegekkel övezve. A harmadik szint nagy átmérőjű és tartó erejű fagerendákra épült. A könyvtár belseje kellemes faillatú, szemre tetszetős és egészében egy tágas mezőgazdasági épület hangulatát kelti. Lehet, hogy éppen ez volt a tervező művészi célja. Hasonló törekvéssel már találkoztam Dániában, a roskildei könyvtárban.

A könyvtárt szívesen nevezik információs központnak. Gyűjtőkörébe tartoznak a könyvek, újságok és folyóiratok mellett a mikrofilmek, hanglemezek, művészi festményreprodukciók, kazetták. Igen nagy figyelmet fordítanak a könyvtár legforgalmasabb részlegére, az úgynevezett „önálló referenz könyvtárra”.

Miután a könyvtárat az olvasók szinte kivétel nélkül autón közelítik meg, a beruházók gondoskodtak kb. 120–150 gépkocsi parkolására alkalmas aszfaltozott területről is. A parkolás – miként a közhivatalok és áruházak körül – díjmentes és nincs időhöz kötve.

Azókat az adatokat, amelyek a könyvtár hatásfokát jellemzik, az 1979–80. és az 1983–84. évi nyomtatott igazgatói jelentésből merítettem, melyet az olvasóknak közszemlére tettem ki. A „felszereltséget” a könyvtárban járva kelve mértem fel. A könyvtár életének jelentősebb eseményeiről pedig a sajtóból értesültem. Örömmel állapítottam meg, hogy a könyvtárak publicitása lényegesen nagyobb, mint nálunk. Például a *Philadelphian Inquirer* kolumnás, fényképekkel tarkított cikkben, főhelyen számolt be a városi könyvtár számítógépes katalógusának üzembe helyezéséről.

A könyvtár légkondicionált: nyáron hűvös, télen egyenletesen meleg. Természetes világítása gyenge, napsütést alig kap, a mesterséges világítás megnyugtató: a katalógusok körül, ahol erősebb fény szükséges, több a fényforrás, mint a könyvkiválasztó térben. Egyetlen helyiségben, az alagsorban elhelyezett, ablak nélküli folyóiratolvasóban keveselltem az oxigént. Egyáltalán az alagsornak, mint első szolgálati szintnek az igénybevételét nem tartom szerencsés ötletnek, bár az amerikai gyakorlatban az energiatakarékosság nem elsőrendű szempont sem a tervezés, sem az üzemeltetés során. (Nálunk szempont, mégis egyre több ablaktalan nagytermünk épül, persze légkondicionálás nélkül.)

Az olvasó nyomában

A bejáratnál bő száju, puha béléssű, nagy ládába dobhatja be az olvasó a visszaszállított könyveket. A könyvtárba belépők automata

koknak és gyengénlátóknak speciális, egyszerűen kezelhető, jó minőségű magnetofonokat is kölcsönöznek. (Örvendetes, hogy ezt a szolgáltatást már a Kaposvári Megyei Könyvtár is bevezethette.) Nagyon keresett könyvekre az olvasószolgálat elfogad előjegyzést. Díja 25 cent, mely az értesítés postaköltségét fedezi. A kölcsönzési határidőket szigorúan kezelik, már az egynapos késést is megfizettetik. A késedelmi díj naponként és címenként 5 cent, lemezek és reprodukciók esetében 25 cent.

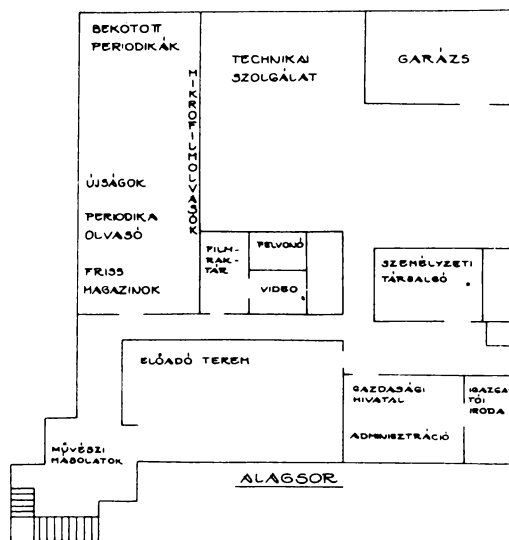
A színvonalas és figyelmes tájékoztatás mellett, amelyet a gyermekolvasók is igénybe vehetnek, érdekes, különleges és – számunkra, sajnos – szokatlan szolgáltatásokat is nyújt a könyvtár. Ilyenek: negyven nyelv oktatási anyagát (tankönyvek, hanglemezek, kazetták) kölcsönzik; *beruházási információkat* nyújtanak, tájékoztatnak részvények, értékpapírok, árucikkek piaci helyzetéről; betekintést adnak a vállalatok, pénzintézetek évi jelentéseibe és különböző pénzügyi lapokba; *pályaválasztási tanácsadás*, egyetemi és főiskolai információk mellett *álláskereséshez* is segítséget nyújt a könyvtár; gyűjtik és feltárlják Cherry Hill város, Camden megye, New Jersey állam helyismereti és helytörténeti anyagát; közreműködnek *vakációtervek* összeállításában (menetrendekkel, térképekkel, időjárásjelentésekkel). Öt napon át hétfőtől péntekig *közjegyző* teljesít szolgálatot a könyvtár egyik irodahelyiségében.

A nagyforgalmú *folyóiratolvasó* 500 periodikum előfizetője, ebből 50 napilap. Teljes *New York Times* található mikrofilmen, a *Wall Street Journal*, a *Philadelphia Inquirer* és a *Cherry Hill News* indexei naprakészek.

A nyitvatartás messzemenően figyelembe veszi a lakosság igényeit és szabadidő lehetőségeit. A könyvtár hétfőtől-péntekig fél 10-től 21 óráig tart nyitva, szombaton fél 10-től 17, vasárnap 13-tól 17 óráig. Július-augusztusban vasárnaponként és évente 7 ünnepnapon zárva van a könyvtár.

A teljesítménymutatók

A *beiratkozott olvasók száma* 1984-ben 65 478, a lakosság 85 százaléka volt. (Vigyázat: ott is van tv, s szinte a nap minden percében számtalan csatornán önti a nézőre a bámszokodnivalót; méghozzá színvonalasan, mivel a sarkára tapos a konkurencia! – a szerk.) A látó-

3. sz. alaprajz

gatóké 301 824, a kölcsönzött köteteké pedig 115 000 volt ugyanebben az évben. 170 képmásolatot, 1250 audiokazettát, 250 filmet, 240 videokazettát, 1500 hanglemezt kölcsönöztek. Az olvasók száma gyarapodott, a kölcsönzési forgalom 1979–80-hoz képest kb. 15 százalékkal csökkent.

A könyvtár főhivatású dolgozóinak száma 45, ebből technikai és adminisztratív munkakörben dolgozik 15. Megfigyeléseim, személyes tapasztalataim szerint a könyvtárosok udvariasak, előzékenyek. Megnyerő, hogy milyen *megkülönböztetett figyelemmel foglalkoznak a gyerekolvasókkal*.

*

Talán nem érdektelen szólnom a könyvtár költségvetéséről, bár az árak és bérek ismerete nélkül a számok nem sokat árulnak el. Mégis, a rövid ismertetés teljessége kedvéért feljegyeztem néhány pénzügyi adatot. 1980-ban 599 477 dollárt fordítottak a könyvtárra, ebből 405 988 dollárt bérekre, 92 259 dollárt könyveszerzésre. 1984-ben a költségvetés összege 650 ezer dollárra emelkedett. Nem lepődtem volna meg, ha soha el nem hangzott érdeklődő kérdésemre a könyvtár igazgatójától, akit csak látásból ismertem, azt a választ kapom: „Ez bizony kevés.”

Kellner Béla

A könyvtárhasználók (és a könyvtárak?) típusai

Ha a magyar könyvtári szakirodalomban találkoztam volna olyan művel, amely a közművelődési könyvtárak használóit aszerint csoportosítja, hogy milyen típusú igényeik kielégítését várják a könyvtártól, és ehhez hogyan használják az ott található forrásokat, valószínűleg elsiklott volna a figyelmem a *Library Journal* 1986. szeptember 15-i számában *A közművelődési könyvtárak használói típusainak rangsora* című cikk felett. De mivel – legalábbis az általam ismert – magyar cikkek és tanulmányok legfeljebb az olvasók nem, életkor, foglalkozás, iskolai végzettség szerinti megosztását, illetve az olvasott könyvek tartalmi összetételét, esetleg a szépirodalmat olvasók ízléstípusait kívánták megrajzolni, vagy azt mérlegelték, hogyan fogadták be az olvasott szépirodalmat, *T. D. Webb* cikke felkeltette a figyelmemet. Annál is inkább, mert – mint alcímeiből kiderült – két olyan nagy amerikai városi könyvtár munkáját is jellemezte, amelyeket egy évvel korábban tett tanulmányutamon szerencsém volt személyesen is meglátogatni.

A *Library Journal* cikke egy részletesebb tanulmányon alapszik, amely az 1980–1983 között, a Phoenixi (Arizona) Nyilvános Könyvtár újjászervezésének előkészítése céljából folytatott vizsgálatok tanulságait dolgozta fel.

A használók négy típusát különbözteti meg: a böngészőt, a kutatót, az önművelőt és a csoportos foglalkozások közönségét. Úgy találta, hogy ez utóbbi kivételével a használói típusok a fenti sorrendben hierarchikusan egymásra épülnek. Fokozatosan nagyobb igényeket támasztanak a könyvtárosokkal és a tájékoztatói segédeszközökkel szemben, és mindegyiknek az igényei magukban foglalják a megelőző típusét is. E viszonylag egyszerű csoportosítás is lehetővé teszi, hogy a könyvtár meghatározza, melyik használói csoportot, melyik igények

kiegészítését kívánja előnyben részesíteni, és ennek megfelelően hogyan alakítja a saját „képét”, költségvetését, állományát és szolgáltatásait. Webb úgy találta, hogy a használó szokásaira, típusaira alapozott profilmeghatározás egyaránt hasznos a könyvtárosoknak, a közönségnek és a fenntartóknak.

Mindebből – gondolom – következik, hogy az amerikai közművelődési könyvtárak nem egy kaptafára húzóttak; hogy a könyvtárosoknak módjuk van alakítani könyvtáruk profilját. (Megjegyzem, hogy a városi könyvtárak uniformizáltságának felszámolására másutt is van példa. Lásd többek közt *Katsányi Sándor* cikket a *Könyvtári Figyelő* 1984/6. számában, amelyben az NSZK városi könyvtárait osztályozza, egyébként többé-kevésbé Webb csoportosításához hasonlóan.) Szerzőnk meg is jelöli azokat az USA-ban közismert könyvtárakat, amelyek – úgy véli – munkájuk szervezésében figyelembe vették a használói típusok rangsorát.

Az olvasók típusai

De lássuk előbb kissé részletesebben az egyes típusokat. A *böngésző* vagy egyszerűen *olvasó* kikapcsolódási céllal, magáért az olvasás örömeért olvas. Ha gyakran látogatja is a könyvtárat, az intézménnyel való kapcsolata felületes. Önkiszolgáló, a könyvtárosokkal csak a legszükségesebb mértékben találkozik, és csak azokat a nyilvántartásokat, feltáró-tájékoztató eszközöket használja, amelyek a kölcsönzéssel kapcsolatosak (kölcsönzési nyilvántartás, katalógushasználati tanácsadás, általános tájékoztatói kérdések, késedelmi díj stb.) A használóknak a többi típusa is él ezekkel az eszközökkel, de csak mint a magasabb fokú szolgáltatások részével. A könyvtárhasználók legnagyobb hányada ebbe a csoportba tartozik.

A *kutató* típus többnyire egyoldalú használó, és az előzőnél sokkal inkább igénybe veszi a könyvtárosok segítségét, valamint a tájékoztatási eszközöket. Több, mint egyszerű helybenolvasó: szakmai vagy tudományos, esetleg gyakorlati céllal, meghatározott igénnyel jön a könyvtárba. A válaszra azonnal szüksége van, és lehet, hogy hamarosan nem is jön újra a könyvtárba. (A mi könyvtárainkban, ha ismert is, nem olyan általános ez a típus, mint az USA-ban. Ez nagyrészt a két ország eltérő könyvtárhasználati kultúrájából fakad.) Igénybe veszi ugyan a könyvtári alapszolgáltatásokat, de sokkal inkább a ténybeli tájékoztatásra, kutatási segítségre, forrástájékoztatásra, általában a magasabb színvonalú és bonyolultabb könyvtárosi munkára van szüksége.

Az *önművelő* típus elsősorban oktatási intézményként használja a könyvtárat. Ez a csoport egyaránt magába foglalja azokat, akik pusztán tájékozottak akarnak lenni egy témakörben, és azokat is, akik meghatározott céllal (bizonyítvány, képesítés, szakmaváltás) tanulnak. Az előző csoporthoz hasonlóan sajátos igénnyel jelentkeznek, de kapcsolatuk a könyvtárral ismétlődő és tartós. Olyan szolgáltatásokat igényelnek, mint például használói tanácsadás, tanulmányi terv kidolgozása, szakértő konzultens ajánlása, forrásazonosítás és lehelőhely meghatározás, vizsgafelügyelet stb. A szakértő könyvtáros összehangolja a könyvtár és az oktatási intézmények tevékenységét, és végigkialauzolja az önművelő olvasót a könyvtár összes szakrészlegein, különgyűjteményeiben és valamennyi szolgáltatásán. Az oktatási költségek drágulása okozza, hogy a könyvtárat egyre többen használják, mint alternatív oktatási intézményt.

A *csoporthoz tartozók foglalkozások résztvevőinek* külön kategóriaként való kezelését az indokolja, hogy az USA-ban a könyvtárak olyasféle szerepet is betöltenek – legalábbis ami a rendezvények számát és színvonalát illeti – mint nálunk a jobb művelődési házak. (Művelődési ház típusú intézményük nincs is, egy-egy nagyvárosi könyvtár viszont évente 15–20 ezer programot szervez, 300–500 ezer látogatóval.) Tehát igen nagy csoport ez, még ha csak az öt érdeklő programokra jön is minden egyes tagja, ha ritkán tér is vissza, és kapcsolata a könyvtárral, a könyvtárosokkal netán esetleges. A nekik nyújtott szolgáltatások célja éppúgy lehet a kikapcsolódás, a tájékoztatás vagy a nevelés, mint a megelőző csoportok esetében. Ebben a használói csoportban meglehetősen

nagy és sokféle átfedés van, ami logikus következménye a foglalkozások kiegészítő jellegének.

Egy-egy olvasó természetesen több használói kategóriába is tartozhat, sőt minden egyes látogatás alkalmával más és más szerepben jelenhet meg. Hasonlóképpen a könyvtáros is többféle szerepet tölthet be; egyetlen napon is többször, minden egyes használóval kapcsolatban változtathatja, sőt változtatni kénytelen a saját szerepkörét.

A könyvtárak típusai

T. D. Webb úgy véli, hogy néhány amerikai nagyvárosi könyvtár úgy szervezte szolgáltatásait, hogy egyik vagy másik használói típus igényeinek kielégítését tekintette elsődlegesnek, noha más típusokat sem zárt ki a használatból. Így például az egyik legismertebb – gyakran viták kereszttüzeiben álló – közművelődési könyvtár, a *Baltimore-i Megyei Könyvtár* fő feladatának a böngésző, az olvasgató használók kielégítését tekinti. Ez a 22 fiókönyvtárból álló városkörnyéki hálózat 600 ezer lakost szolgál, 1,2 milliányi állományából (amelyhez még 300 ezer fel nem dolgozott zsebkönyv járul) évente 9 millió könyvet és egyéb dokumentumot kölcsönöz. Fő céljának tekinti, hogy „azt adja az olvasóknak, amit azok szeretnének”, tehát elsődlegesen szórakoztató, könnyű, kikapcsolódást nyújtó olvasmányokat. A használat, a minél intenzívebb kölcsönzés a fő cél, ezért azokat a könyveket (évente az állomány átlagosan 20 százalékát), amelyek nem érik el az általuk kívánatosnak tartott forgási sebességet (ez 6–7 kölcsönzés évente), eladják, azokból pedig, amelyek jól forgalmazottak, még többet vásárolnak. Az ellenük szóló – igen gyakori – vádak: egyoldalú megközelítés, a közművelődési könyvtár nevelési céljainak feladása, a használók megosztása ideológiai alapon stb. A módszer hívei és hívői – ők sincsenek kevesen! – visszautasítják e vádakot: adatokkal és számokkal bizonyítják, hogy náluk igenis mindent meg lehet kapni, és az olvasók használják a „nehéz” és „értékes” műveket is. Egyszerűen arról van szó – mondják –, hogy a közösség, amelyet szolgálnak, az USA-ban majdnem a legmagasabb összeget költi évente könyvtári célra (30 dollár/fő), és ez teszi lehetővé, hogy a közművelődési könyvtár valamennyi feladatának ellátása mellett ekkora hangsúlyt adjanak az alapszolgáltatásoknak.

A másik, az előbbivel homlokegyenest ellenkező példa a *Philadelphiai Szabad Könyvtár*, amely az egyik legnagyobb amerikai városi közművelődési könyvtár. *Lowell Martin* 1981-ben azt ajánlotta, hogy a könyvtár szolgáltatásait elsősorban a kutatók, az önművelők és a csoportos foglalkozásokon résztvevők igényeinek kielégítésére építse ki, és szigorúan korlátozza a böngésző olvasók kiszolgálását. Az elképzelés szerint – amely nem eredeti szigorúságában valósult meg – a központi és az 5 regionális könyvtár elsősorban a máshol nem, vagy nehezen hozzáférhető dokumentumokat gyűjti, de a 48 fiókban is környezetük információi igényeikhez igazodó gyűjteményekkel kellett felváltani a könnyű, szórakoztató irodalmat. *Martin* hangsúlyozta, hogy elképzelései nem esztétikai értékítéleten, hanem gyakorlati megfontolásokon alapulnak. A könnyű, szórakoztató irodalom zsebkönyv formában bárhol olcsón hozzáférhető. Egyébként is – mondja – senkinek nem jut eszébe, hogy a szórakoztató filmeket, a profi sporteseményeket, a bárók és a night clubok programját ingyen, közpénzből „szolgáltassa” az állampolgároknak. A közművelődési könyvtár a város, a közösség információ központja, a csoportos foglalkozások pedig valamiféle szabadegyetemmé fejlődnek.

A *Phoenixi Nyilvános Könyvtár*, amely a

szerző szerint a harmadik típust képviseli, abban különbözik az előbbi kettőtől, hogy mindenkinek nyújtani kíván valamit. Magam éppen ezt nem láttam a *Webb* által tárgyaltak közül, de sok, a leírtakhoz hasonló könyvtárat meglátogattam az USA-ban. A phoenixi könyvtár szakrészleges elrendezésű (megjegyzem a másik kettő is az), amelyben az „újdonságot” az ún. népszerű könyvtár vagy általános részleg jelenti. Ez tulajdonképpen egy fiókönyvtár a központi könyvtárban, amely valamennyi témakörnek az általános érdeklődésre számot tartó műveit, a „legjobb könyvek”-et tartalmazza. Személyzete pedig nem tájékoztatási feladatokat lát el, hanem olvasási tanácsadást végez. Ez azoknak a használóknak készült, akik nem akarnak elveszni a szakrészlegek könyvdzsungelében (ezekben a nagyvárosi könyvtárakban egy-egy szakrészleg nemegyszer 80–100 ezer kötetet tartalmaz), és nem igénylik az azokhoz kapcsolódó tájékoztatást. Érdeklődésük általános, böngésző jellegű, ezért beérik azokkal a könyvtípusokkal (új könyvek, bestsellerek, zsebkönyvek, népszerű magazinok, kölcsönözhető állomány), amelyeket a könyvtárosok válogatnak össze számukra. Általában a főbejárat és a kölcsönzőpult közelében helyezik el, kereskedelmi technikával „tálalják”. Ez a könyvtárhasználat első lépcsőfoka, és az olvasók legnagyobb hányadát ki is elégíti. A mélyebben érdeklődők, a kutató és önművelő típusok e részleg által megsűrve jutnak a szakrészlegekbe, amelyek alaposabb, mélyebb tájékoztatást, gazdagabb választékot tudnak nyújtani egy-egy szűkebb területen. A phoenixi könyvtár – és hadd tegyem hozzá, minden USA-beli nagyvárosi könyvtár – másik új egysége a speciális igények központja, amely a bármilyen okból hátrányos helyzetű olvasók igényeit elégíti ki.

A *Library Journal* cikkírója – mivel végső soron a használók szabják meg a könyvtár céljait – a használói típusok rangsorát alkalmas eszköznek tekinti a könyvtári célok megválasztásához, az állomány fejlesztéséhez és a munkaszervezet kialakításához. Mindhárom említett könyvtár számára – noha ösztönösen alkalmazták csak – hozott eredményeket e módszer. Baltimore-ban nőtt a használók száma, Philadelphióban megerősödött a könyvtár helye a közösségben, Phoenixben világosabbá váltak a funkciók, és kialakult az ehhez illő munkatársi gárda. Csak a jövő fogja megmutatni, melyik a sikeresebb út. A módszer tudatos alkalmazásától a szerző még nagyobb eredményeket vár.

Tanulságok

De miért érdekeljen ez minket? Az eltérő körülmények, hagyományok, társadalmi és kulturális feltételek valószínűleg eltérő használati típusokat vagy legalábbis azoknak másféle arányát eredményezik. Mindenesetre érdekes lenne megismernünk, hogy milyen igényeik vannak a mi olvasóinknak. Ma csak esetleges tapasztalatokkal rendelkezünk az intézményeinket használók igényzintjéről, típusairól. Pedig hasznos volna, ha pontosabban tudnánk, mit várnak tőlünk.

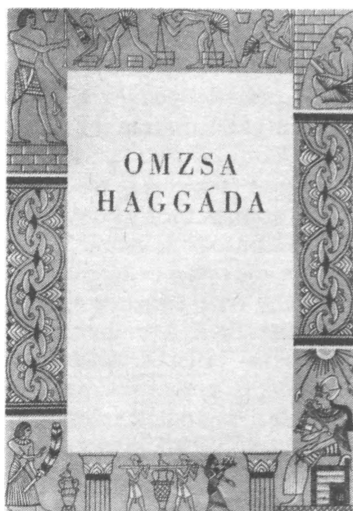
Csinálhatunk-e mi is különféle típusú közművelődési könyvtárakat? Még ez is elképzelhető, de egy-egy könyvtár szolgáltatásrendszerének kialakításához mindenképpen hasznos támpontokat adna a használók „elvárásainak” egzakt vizsgálata. Ha falusi könyvtáraink többé-kevésbé egyformák maradnak is, a városokban többféle típusú könyvtár kialakítására lenne lehetőség. Budapesten például, ahol több kerületi könyvtár működik, létrejöhetnének eltérő típusok, hiszen a közművelődési könyvtárakkal szemben támasztott társadalmi köve-

telményeket e rendszer egészének és nem minden egyes könyvtárnak külön-külön kell teljesítenie. Különbözhetnének egymástól a megyeszékhelyen működő központi (megyei, városi) könyvtárak is, attól függően, hogy milyen a könyvtári környezetük, milyenek a város hagyományai. A megyei könyvtárak ma sem egyformák, de a különbség még hangsúlyosabb lehetne például az egyetemi városokban működők és azok között, amelyek „a” könyvtár szerepét töltik be a maguk székhelyén. De nyilván másfajta szolgáltatásokra van szükség ott, ahol a közösségi ház feladatait is a könyvtárnak kell vállalnia, mint ott, ahol kiépültebb a kulturális infrastruktúra.

De nem ötleteket akartam sorolni! Csak arra szerettem volna ösztönözni, hogy vizsgáljuk olvasóink igényeit és a használók tényleges típusait. Hiszen mai szolgáltatásainkat is a használóknak szánjuk, de az előbbieket meglehetősen általánosított, kissé absztrakt, feltételezett igényekre épülnek. Vajon nem ez az oka annak, hogy könyvtáraink néha nem valódi igényeket szeretnének „kielégíteni”.

Kiss Jenő

A Korona GT gondozásában reprint kiadásban megjelent az OMZSA-HAGGÁDA

A dúsan illusztrált album *Göndör Bertalan* színes grafikáival könyvritkaságnak tekinthető. Az eredeti album 1942-ben jelent meg Budapesten, a második világháború kellős közepén, 1000 számozott példányban, a jó hírű budapesti Officina Nyomda termékeként.

A közreműködő írók, tudósok a magyar-zsidó felekezeti könyvkiadás egyik legszebb alkotását produkálták.

Az illusztrációk ma is modernnek, annak ellenére, hogy ókori egyiptomi rajzokra és középkori héber illuminációkra támaszkodnak.

A díszes album, külön erre a célra gyártott papíron, könyvkereskedelmi forgalomba került 850,- Ft-os példányonkénti eladási áron.

Tanulmányúton Dániában

Kéthetes dániai tanulmányutam során – mint a Budapesti Műszaki Egyetem könyvtárában állománygyarapító könyvtárosként dolgozó – fő céloknak azt tekintettem, hogy megismerkedjem a könyvbeszerzés tartalmi és szervezeti kérdéseivel, az egyetemi könyvtárak sajátos gondjaival, nemzetközi cserekapcsolataink elmélyítésének lehetőségeivel és természetesen a könyvtári gépesítés helyzetével.

Öt tudományos könyvtárat és hat egyéb könyvtári intézményt látogattam meg. Ez utóbbiak között szerepelt a Dán Könyvtári Intézet, a Dán Tudományos Könyvtárak Irodája, a Közművelődési Könyvtárak Bizottsága, a Nemzetközi Kiadványcsere Központi Intézete és a külföldi könyvek számítógépes katalógusa (ALBA).

Dán könyvtári rendszerről már 1909 óta lehet beszélni, a mai értelemben vett átfogó szervezetről azonban csak 1920-tól, amikor a közkönyvtár és a tudományos könyvtárak hálózatai kialakultak. A két rendszer szoros kapcsolatban van egymással, és az új követelményeknek megfelelően állandóan fejlesztik őket.

Először a két legnagyobb fővárosi tudományos könyvtár szerepét kellett meghatározni. A lényegében hasonló gyűjtőköröket úgy módosították, hogy a Királyi Könyvtár, mint nemzeti könyvtár gyűjti valamennyi dán kiadványt és a humán jellegű külföldi irodalmat. Természettudományos és orvosi anyagukat átadták az Egyetemi Könyvtárnak. Ugyanakkor az Egyetemi Könyvtár átadta a nemzeti könyvtárnak azokat a humán tárgyú műveket, amelyek ott hiányoztak.

Ez is mutatja, hogy tervszerűen alakították ki a gyűjtőköröket, vigyázva arra, hogy az egyes könyvtárak a vállalt területek szakirodalmi ellátásáról messzemenően gondoskodjanak. Valamennyi tudományos szakkönyvtár nyitva áll a nagyközönség számára.

A tudományos szakkönyvtári hálózat úgynevezett második lépcsőjét a kisebb kutatóin-

tézeti, tanszéki, múzeumi könyvtárak alkotják, amelyek központi szolgáltatásokat (katalogizálás, módszertani segítség) kapnak a központtól.

Az Aarhusi Egyetemi Könyvtár egyben állami könyvtár, és mint ilyen, a nemzeti könyvtár mellett az ország második legnagyobb és teljes kötelezpéldánysorra jogosult könyvtára.

A kétségtelenül legmodernebb felszereltségű új egyetemi könyvtárak létesítésekor (Lyngby, Roskilde, Aarhus) fontos szempont volt, hogy azokat ne a városok központjában, hanem attól távolabb helyezték el, az egyetemmel együtt, tehermentesítvén a fővárost és a többi várost, másrészt, hogy közelebb hozzák őket az iparhoz (Lyngby).

1960-ban ötven tudományos könyvtár vezetőiből megalakult a tudományos könyvtárak országos tanácsadó testülete, élén kilenctagú végrehajtó bizottsággal. Ez a bizottság hozta létre a nemzeti könyvtárnak azt a részlegét, amelynek végrehajtó testülete három választott és öt kijelölt vezető könyvtárosból áll, és amely felelős a könyvtári tennivalók központi megvitatásáért, jogszabályok kidolgozásáért és minden olyan kérdésért, amely központi szabályozást igényel (skandináv országokkal való együttműködés, központi nyilvántartások, kiadványok stb.).

A dán könyvtárak közül az oktatási intézmények az Oktatási Minisztériumhoz, az országos jellegűek (Királyi Könyvtár, az Aarhusi Állami Könyvtár, a Könyvtárosképző Főiskola, az Egyetemi Könyvtár) a Művelődési Minisztériumhoz, míg a katonai és energiaügyi tárca könyvtárai a Kereskedelmi Minisztériumhoz tartoznak.

A Királyi Könyvtár Dánia nemzeti könyvtára s egyben a legnagyobb humán jellegű szakkönyvtára. A hazai és a külföldi anyagot külön kezelik. A dán könyvekből csak a másodpéldányokat, továbbá az idegen nyelvű műveket (az 1800 előttiakat kivéve) kölcsön-

zik. A raktári rend szakosított, Dewey-féle szakozást használnak. Állományuk egyik büszkesége az a fotógyűjtemény, amely szerintük a leggazdagabb Európában. Itt található a tudományos könyvtárak központi katalógusa, 350 dolgozót foglalkoztatnak, közülük 40 a tudományos minőségű. Ebben a könyvtárban volt alkalom megismerkedni a szakreferensi rendszerrel, amely Dánia valamennyi tudományos könyvtárában hasonlóan működik. Lényege, hogy a diplomás szakemberek könyvtáros kiegészítő képzést kapnak, s vezető szerepet játszanak a könyvtár életében. Feladatuk javaslattétel saját tudományterületük kiadványainak beszerzésére, s a szakirodalom-kutatások vezetése. A szakreferens tehát tudományterületének felelős gazdája, ismeri annak megjelenő irodalmát, a könyvtár állományát, a rendelkezésre álló összeget, amellyel gazdálkodhat, szakozza a beérkező könyveket, és azokból tájékoztat.

A négyéves könyvtárosképző főiskolán tanult könyvtárosok végzik a könyvtári munka adminisztratív részét, és közülük kerülnek ki a feldolgozó, állománygyarapító stb. könyvtárosok. A technikai dolgozók munkája nagyjából megegyezik a hazai gyakorlattal (könyvkötő, fotós, kölcsönző, raktáros stb.).

Mind a feladatok, mind a felelősség tekintetében igen nagyok a különbségek, ami a fizetésekben is kifejezésre jut.

Külön munkatárs foglalkozik a hazai és a külföldön megjelent dán nyelvű, illetve dán vonatkozású szakirodalommal.

A Királyi Könyvtár a kaliforniai Lockheed rendszerhez terminálon keresztül továbbított kérdésekre postán kap választ. Szелеktív információkutatást végeznek állandó profilokkal.

A SAMKAT rendszer gondolata 1977-ben merült fel. A dán tudományos könyvtárak mind a feldolgozás, mind a szakozás terén korábban igen eltérő gyakorlatot folytattak. A gépesítés megjelenése egyre sürgetőbbé tette és teszi a különféle „individuais” munkák egymáshoz való közelítését, a lehetséges egységes megoldásokat.

A SAMKAT létrehozásának elsődleges céljai a következők voltak: adatszolgáltatás a Dán Nemzeti Bibliográfia számára, bibliográfiai adatszolgáltatás a tudományos könyvtáraknak. A SAMKAT rendszer egy UNIVAC 1100/82 számítógépre épül, amely az Egyetemi Könyvtárban található. Csatlakozott a SAMKAT-hoz a Királyi Könyvtár és az Aarhusi Állami Könyvtár is.

A Királyi Könyvtárban, hasonlóan a többi meglátogatott könyvtárakhoz, igen szigorú biztonsági rendszerrel védik a munkahelyeket és a raktárakat. A dolgozóknak kulcsuk van a raktárhoz, a lifthez és a munkaszobákhoz, amelyeket csak belülről lehet kilincsel kinyitni. A kijáratnál egy gomb benyomása után nyílik ki a sorompó, ha az ott elhelyezett lámpa zöldet mutat. Piros felvillanása esetén megnézik a táskákat. A raktárakat tűzjelző készülékek szerelték fel.

Az Egyetemi Könyvtár a második leggazdagabb és legszélesebb gyűjtőkörű könyvtár. 1927-ben a humán és a természettudományi részleget különválasztották, s míg az előbbi a régi, az utóbbi már egy korszerű modern épületben található. Költségvetése az egyetemétől teljesen független. A természettudományos szabadpolcos új könyvtári részlegben a könyvek elrendezése szak szerinti; kényelmes fotelek, alacsony polcok, négy-öt írógép s külön lezárható kis kutatószobák teszik kellemessé az olvasást. Egyszerű, praktikus asztalaikat jó lenne hazai könyvtárainkban is látni.

Minden könyvnek van azonosító száma és kartonja. A könyvben a tasak átlátszó anyagból készült. Kölcsönzéskor az olvasójegyet a kölcsönzésre szolgáló lap mellé helyezik és együtt lefényképezik. Erről hetente betűrendes és szám szerinti mikrofilm-nyilvántartást készítenek. A felszólításokat is erről másolják.

Az ALBA Accessionskönlögen a külföldi könyvek számítógépes feldolgozó rendszere. A rendszer, amelyben minden Dánia nagykönyvtáraiba beérkező külföldi monográfia adatai megtalálhatók, jelenleg 340 ezer címet tart nyilván. 250 tudományos könyvtár jelenti az anyagát, a kisebbek cédulán, a nagyobbak számítógépen keresztül. Az intézetben egységesítik a bejelentett címfelvételeket, feltüntetik a lelőhelykódokat, majd kellő korrigálás után betáplálják a rendszerbe. A feldolgozott adatok általában egy nap múlva már használhatók. Az éves mikrofilm-katalógusokat a jelentő könyvtárak ingyen kapják, mások ezer koronáért vehetik meg.

Az Aarhusi Állami Könyvtár egyetemi és egyben állami könyvtár. 1902-ben nyílt meg, s állományát egyrészt kötelempéldányok útján, másrészt vásárlásokkal gyarapítja. Jelenlegi, az egyetem területén belüli új épületébe 25 éve költözött.

Noha módszertanilag száz tanszék könyvtárra tartozik irányítása alá, költségvetése teljesen független az egyetemétől. Országos feladatköre

a könyvtárközi kölcsönzések intézése. Ez utóbbiak ingyenesek, csak akkor kell fizetni, ha a kölcsönzés a könyvtárnak is pénzébe kerül.

A munkatársak létszáma 285, közülük 50 tudományos szakkönyvtáros, 40 könyvtáros, a többi műszaki kisegítő személyzet.

Az állomány 1 837 272 egység. Évi gyarapodása 50 ezer kötet, amiből 22 ezer dán, 28 ezer idegen nyelvű. Egyelőre még van cédulakatalógus, de az új beszerzéseket már számítógéppel dolgozzák fel. A kurrens folyóiratok száma kilencezer. A dán folyóiratokat mikrofilmezik, a külföldiek jó részét mikrofilmen veszik.

A feldolgozás az egyetemi hálózat számára központilag történik. A kölcsönzőben 12 terminált helyeztek el az olvasók számára, ez egyelőre elég.

A könyvtár online keresőrészele 400 különféle központtal van kapcsolatban. A könyvtárból 35 szakember végez keresést; a legtöbben az orvosi és a biológiai témák iránt érdeklődnek. Az online szolgáltatás a diákok számára is hozzáférhető. Fizetni csak a nyomtatott anyagokért kell. Egy óra keresés díja a könyvtárnak ezer korona (ötezer forint).

A hallgatók az első évben 2 órás könyvtárhasználati tájékoztatásban részesülnek, később egyéni oktatást kaphatnak, ha igénylik. Egyébként egész évben vannak könyvtárhasználati tájékoztatások, amelyekre előzetesen kell jelentkezni.

Az Országos Műszaki Könyvtár Dánia

egyetlen műszaki egyetemi könyvtára, 1971-ben épült, a hallgatók száma 6 ezer, de nagyarányú fejlesztésre számítanak.

Szabadpolcos könyvtár, állományának (530 ezer egység) legnagyobb része két szinten található. Csak a régi, ritka anyag van az alagsorban. A földszinten vannak a kézikönyvek, a bibliográfiák, a referáló és az új folyóiratok. Az emeleten az 1950 és 1968 között megjelent szakkönyvek. 1968-ban kezdődött meg a számítógépes katalogizálás, a cédula- és a mikrofilm-katalógusokat fokozatosan megszüntetik.

A diákok könyvtárhasználati oktatása szervezett, de nem kötelező. Évente 100–150 diák veszi igénybe a másfél hetes kurzust. Ezen a nálunk is szokásos tudnivalókon kívül ismertetik a hazai és külföldi adatbázisokat, és online keresési gyakorlatokon vesznek részt (ezért itt fizetni kell: 15 perc 300 korona, 1500 forint).

A szabadpolcos elhelyezés szakrendi. Színnel jelzik a nagy számcsoportokat. A folyóiratok elhelyezése betürendes. A kölcsönzés vonalkóddal és fényceruzával történik.

A Roskilde-i Egyetemi Könyvtár. Az egyetem 15 éves, s ennek megfelelően a legmodernebbnek mondható. A könyvtár évi beszerzési kerete 6 millió korona. Ebből 3,5 milliót a periodikumokra, 2,5 milliót a könyvekre fordítanak. A könyvek 90 százaléka külföldi, többségük angol nyelvű. Mind a beszerzés, mind a feldolgozás teljesen gépesített.

A könyvtár három pavilonszerű épületet foglal el, a szakoknak megfelelően. Igen népszerű a könyvtár audiovizuális részlege, amelyben video- és hangkazettákat, diapozitívokat gyűjtenek és kölcsönöznek.

A diákok könyvtárhasználati, illetve irodalomkutatói oktatása itt a legfejlettebb, számos kiadványt jelentettek meg róla. A nagycsoportos oktatásról áttértek a tanulócsoporthoz, mivel különféle segítséget igényelnek.

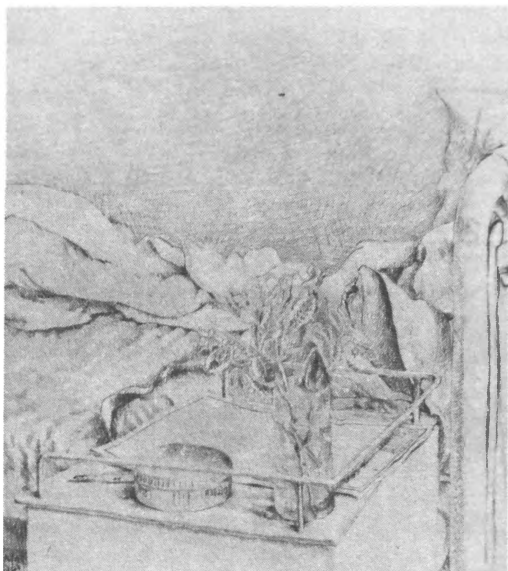
Meglátogattam még a *Dán Könyvtári Irodát*, ahol a nemzeti bibliográfiát és a központi cédulakatalógusokat készítik, együttműködve a Királyi Könyvtárral.

A nemzetközi kiadványcserével foglalkozó hivatal korábban a Királyi Könyvtárhoz tartozott, de a közelmúltban független lett. Itt van a központi nyilvántartás és fölőspéldány elosztás.

★

Íme a kép, amelyet fogadó partnereim jóvoltából a dán könyvtári rendszerről alkothattam.

Spányi Balázs

Egy könyvtár/os viszontagságos útja és helyzetének jobbra fordulása

Mosonmagyaróvári álmok megvalósulása, zökkenőkkel

Számomra 1966 augusztusában kezdődött a dolog, amikor tanítói diplomámmal és az ELTE magyar-könyvtár szakán eltöltött három sikeres évvel elfoglaltam igazgatói széket a Mosonmagyaróvári Járási Könyvtárban. Akkor csodálatos birodalomnak tűnt nekem ez a 180 négyzetméteres, kölcsönzöből, raktárból és egy irodából álló épület, benne 18 000 könyvvel és két és fél munkatárssal. Közülük a módszertanos (volt tanácsi vezető) és az olvasószolgálatos (volt szücsmester) tökéletesen szakképzetlen volt, a félállású adminisztrátor akkor végezte a megyei könyvtár tanfolyamát.

Könyvtárunknak akkor már 15 éves múltja volt. 1951-ben avatták mint városi könyvtárt, majd gyorsan járásivá alakult, amiből 1963-ban kivált és önállósult egy városi könyvtár. Közben hatszor költözött.

Én persze naiv voltam, úgy viselkedtem, mint elefánt a porcelánboltban. Nem tiszteltem a könyvtári mutatók hatalmát, néhány év alatt minusz ötezer olvasót produkáltam a városban és a járásban, csupán a névjegyzékek felülvizsgálatával. (Erről szolt *Gárdonyi Béla: Holt lelkek – élő olvasók* című cikke a *Könyvtáros* 1974/11. számában.) Később radikális selejtezéseimmel rontottam le az egy lakosra jutó kötetszámot. Minden új kis és nagyfőnökömtől kialakultam, hogy munkatársaimat magam választhassam és tevékenységüket önállóan értékelhessem. Eddig csaknem 60 munkatársam volt/van, és egy kivételével sikerült ennek az elvnek érvényt szereznem.

Tanulóéveim végét jelentette az a balga akció, amikor könyvtári tartozás fejében a bíróságon letiltattam az első titkár fizetését. Közben azért sok tapasztalatot gyűjtöttem a kollégáktól és az ÉLET-től, s befejeztem tanulmányaimat az ELTE-n.

Időközben egyre kisebbnek bizonyultak a könyvtár helyiségei. Már 1968-ban szóban és

írásban bővítési/beruházási kérésekkel ostromoltam a járási tanácsot, főlegmegtérve 15–16 kilométerre lévő raktárunkat. 1971-ben azután egy statikai vizsgálat életveszélyesnek nyilvánította helyiségeinket, s még aznap aládúcolták. Ilyen körülmények között nem vállalhattam felelősséget sem az állományért, sem az olvasókért. Bezártuk a könyvtárat...

Négy keserves év következett. Elkeseredett beadványaimra nem kaptam megnyugtató választ, a sajtóban megjelent főlháborodott riportokért (*Népművelés, Kisalföld*) pedig sokan megharagudtak rám. Sajnos könyvtárunk rosszkor akart összedőlni. A megszűnőben lévő járási tanács már nem akarta vagy nem tudta megoldani a zömmel városi ellátást nyújtó intézmény gondját, a városi tanács pedig nem ilyen könyvtár átvételéről álmodott. Nagy nehezen mégis megszületett a döntés: a városi tanácsé lettünk, s amíg egy korábbi művelődési ház nagytermét átalakították nekünk, könyveinket egy régi kápolnában tároltuk, mi pedig egy irodában végeztük az állomány gyarapítását és a módszertani munkát. Újra egyesítettük bennünket a városi könyvtár két egységével (városi-járási könyvtár lettünk), sőt 1974 elején az új lakótelepen egy 70 négyzetméteres fiókot avathattunk. 1974 augusztusára végre elkészült új helyén a központi könyvtár.

A „városi-járási” korszak

Átadás után azt hittük, hogy a paradicsomba kerültünk. A 460 négyzetméteren elfért egy nagy kölcsönző, egy olvasóterem, egy raktár és négy iroda.

Mindez új bútorttal berendezve, központi fűtéssel és két telefonnal. Önállóan gazdálkodhattunk, kaptunk fűtőt, „gazdaságist” és olvasótermi felügyelőt. Emelkedett a költségveté-

sünk. De az ember hálátlan és telhetetlen lény. Rövid idő múlva eszembe jutott, hogy a központi könyvtárban a helyi és a hálózati feladatok ellátására kevés a négy könyvtáros, még akkor is, ha ebből közben kettő felsőfokú szakképzetségűre „cserélődött”.

Könyvtárunknak eredményes, a könyvtárosoknak pedig szép korszak volt a következő néhány év. A bajok (és személyek) múltával jó viszonyt alakítottam ki a város és a járás vezetőivel. Bekerültem a közéletbe, a könyvtár szolgáltatásai javultak, pályázatokat és kiváló címet nyertünk. 1967-től periodikumgyűjteményt alakítottunk ki, s elkezdtük a katalógusok építését. A helyismereti gyűjtemény szervezését 1969-ben, az audiovizuális dokumentumok gyűjtését pedig új helyünkön, 1974-ben kezdtük el.

Jó közösség alakult ki a minőségileg egyre javuló munkatársi gárdából. Örömmel dolgoztunk együtt, és apró konfliktusokon kívül semmi sem zavarta a nyugodt légkört. Jól éreztük magunkat a könyvtárban, mert az olvasókon és a könyveken kívül egymást is kedveltük. Ne vegye ezt senki dicsekvésnek, de ma is ők alkotják a magvát többszörösére nőtt munkahelyi közösségünknek. Félve írom le a munkaidőt védő, szigorú hangú körlevelek korában, hogy ekkor alakult ki az a máig élő házi szokás, hogy minden reggel 8-tól 9-ig kávéztunk, teázunk, postát bontottunk, lapszemlét végeztünk, munkát szerveztünk, megbeszéltük közös magánügyeinket, szóval tudtunk egymásról, jó munkahelyi légkört „teremtettünk”.

Könyvtárvezető kollégáim figyelmébe ajánlom, hogy 64 könyvtár szakos gyakorló közül 62 említette: szívesen dolgozna ilyen felszabadult légkörű munkahelyen, akár kevesebb fizetésért is. Persze a dolog ma már nem ilyen szép és egyszerű, de erről később.

Állományunk további gyarapodása miatt, 1978-tól ismét egy megszüntetett községi iskolában kértem raktárt a duplumok és a ritkán használt művek számára. Viszonylag könnyen selejtező, de agresszíven gyarapító könyvtáros vagyok, és sok mindent szerettem meg egy későbbi és jobb könyvtár reményében.

Szerencsénk volt, mert a város új művelődési központot szeretett volna építeni, és én ehhez 1966 óta mindig hozzá tudtam kapcsolni az új könyvtár ügyét is. Így történt, hogy sok halasztás után 1979-ben megkerestek, készítsem el az új könyvtár építési programját. A funkciók és terek tervein túl kiszámítottam a működési költségeket, és személyi fejlesztési

tervet is készítettem. A Sallai-féle norma szerint Mosonmagyaróvárt egy 1700 négyzetméter alapterületű B típusú könyvtár illette volna meg. Én 2400 négyzetmétereset terveztem a művelődési központot és zeneiskolát is magában foglaló épületben. Gondoltam, legyen miből engedni. Sejtelmem az első tervtárgyaláson igazolódott. Jó néhány millióval több lett az épület kivitelezési költsége, mint ami rendelkezésre állt, s az építés a népes társaságnak azt javasolta, csökkentsük a könyvtár alapterületét 800 négyzetméterrel, akkor minden megoldódik. Nem részletezem, keserves küzdelem árán elhatározott az arányos csökkentés mindhárom intézménynél. Így lett a mostani 2020 négyzetméter a 2400-ból. Ebben a küzdelemben váratlan szövetségesem akadt a pártbizottság képviselőjében, aki jelenleg a művelődési központ igazgatójaként tisztességes konkurenciám, hiszen mindketten ugyanabba a „kalapba” nyúlunk.

Építkezés és költözés

Hosszú volt még az út a költözésig. Mindekelőtt állandó közelharcot kellett vívni a tervezővel, aki a kivitelezés közben Budapestre ment, az új építész pedig szakmai szolidaritásból nem akart már lényeges változtatásokat. Néhány dolgot az építőkkel megbeszélve, ún. naplózással sikerült még menet közben módosítani.

Maga az épület a két régi városrész (Moson és Magyaróvár) között létesített új lakótelep közepén van. A könyvtár tájolása nem szerencsés, mert a keleti és az északi oldalra került. Ezen sajnos nem sikerült változtatni.

Kezdetől fontos volt annak eldöntése, hogy a művelődési objektumban helyet kapó három intézmény megtartja-e önállóságát vagy szervezileg összevontan működik. Sok híve volt az integrálásnak, ezt azonban az elején sikerült kivédeni. Bevallom, hogy esetenként némi fondorlattal. Meg voltam (és vagyok) győződve arról, hogy ma a három szakmailag és gazdaságilag önálló intézmény együttműködése zavartalanabb és eredményesebb, mintha összevonták volna őket. Fölmerült személyem is a „főigazgatói” posztra, én azonban beláttam, hogy egy ekkora intézményt, ennyire szerteágazó feladatkörrel nem lehet szakmailag tisztességesen irányítani. Volt ebben némi önzés is a részemről: ha elfogadom az integrált intézmény irányítását, soha többé nem lesz időm

könyveket (s egyebet) rendelni, katalógussal bibelődni stb., én pedig mégiscsak könyvtáros vagyok. Döntésem helyességéről néhány szerencsétlen integrált intézmény látványa, és az az év győzött meg, amelyikben a művelődési központ nyugdíjba vonult igazgatóját helyettesítettem másodállásban.

Eldőt, hogy a könyvtár megtartja önállóságát, s ez azzal járt, hogy az eredetileg közösré tervezett ruhatár egy része átkerült a könyvtárba. Nincs közös bejárat, független egymástól a villanyhálózat, és külön telefonközpontot kaptunk. Egyedül a büfé közös, de mindhárom szinten van átjárás a művelődési központba. A 15 telefonkészülék lehetővé teszi a belső kommunikációt, még a raktárba és a garázsba is jutott belőlük. Ez az önállóság érdekeltte teszi az intézményeket az energiával és a telefontal való takarékoskodásban.

Nagy hadakozás árán, de sikerült elérnem, hogy 120 ezer kötet befogadására alkalmas tömörraktárunk legyen. Először csak fele ekkorát terveztek, majd takarékoságból nem akarták a gördülő állványokat beszerezni. Úgy félmegoldás lett volna, így kényelmesen tárolhatunk, és a mostani nehéz időkben nem kell törnöm a fejem, honnan teremtek elő néhány (?) százezer forintot a raktár használhatóvá tételére.

Terveinket kérésemre átnézte *Mezei György*, a Győri Városi Könyvtár igazgatója is, akinek javaslatára rugalmas műanyag padló került az eredetileg tervezett műkő helyére, néhány fölösleges ajtót megszüntettünk, és külön foglalkoztatót alakítottunk ki a gyermekkönyvtárból.

Volt néhány kudarcom is. Már említettem, hogy nem sikerült a könyvtár tájolását délire és nyugatira módosítani. Bizalmatlan voltam a tetővilágítás jó műszaki megoldását illetően, ezért a hatalmas emeleti kölcsönzőtér csak egy oldalról kap természetes fényt, és egész nap égnek a neonsövek. Minden igyekezetem ellenére sem sikerült olyan felvonót beépíttetni, amely mozgásszerűleg szállítására is alkalmas lett volna. Be kellett érniünk a teherlifttel. Szűkre sikerült a lépcsőház, és a portásfülke sem töltheti be eredeti feladatát. Nem sikerült megvalósítanunk, hogy a különböző szinteken levő gyermekkönyvtárat és felnőtt részleget egyetlen ellenőrzési pont és nyilvántartó övezet szolgálja ki. Ez talán nem is nagy baj ekkora könyvtárnál, hiszen a könyvek átvétele, a beiratkozás és a kölcsönzés adminisztrációja (né-

ha kényszerű) kapcsolatteremtési alkalom, a jó könyvtárosnak persze lehetőség.

Rugalmasabb elrendezést és jobb felügyeletet tett volna lehetővé, ha a zenei részleget és a helyismereti gyűjteményt is a nagy könyvkiválasztó-olvasótermi övezetbe telepítjük. De minden kárban van haszon is. A helyismereti gyűjtemény egy munkatársnak nyugodt munka-, az olvasóknak kellemes kutatóhelyet biztosít, és szükség esetén értekezletek tartására, kisebb csoportok fogadására is alkalmas. Hasonló haszna van a zenei részleg zártságának: az olvasóteremben néha zavarna a működésével járó elkerülhetetlen zaj. Takarékoságból lemondunk a Téka és az Allmédia bútorcsládról, helyette a szanyi TÖVÁLL Merabona polcaival és bútoraival rendeztük be a tereket.

Érdekes javaslata volt *Urbán Lászlónak*, hogy az eredetileg gyermekkönyvtárnak készült helyiségbe telepítsük a prézens állományt, az emeleti részben pedig egyetlen térben helyezzük el a felnőttek és a gyerekek kölcsönzési övezetét. Csábító volt, hogy kipróbáljam ezt a tisztán funkció szerinti tagolást, de lebeszéltek róla.

Költözés közben derült ki, hogy az emeleten 60 ülőhely elegendő lesz, így egy széles asztal-sor helyére állványokat helyeztünk, és újabb 12 ezer kötet könyv kerülhetett szabadpolcra.

A költözést több szakaszban bonyolítottuk le. Mindenekelőtt többször röplapon és a megyei napilapban tájékoztattuk olvasóinkat és a lakosságot a „honfoglalás” menetéről. 1984 februárjában kialakítottuk irodáinkat az új épületben, majd átköltöztettük raktárainkat. Május végén hoztuk át a kölcsönzési és az olvasótermi állományt, amely addig az olvasók rendelkezésére állt.

Mosonmagyaróvár 1939-ben két település egyesüléséből jött létre. Ez meglátszik a mai városszerkezeten, hiszen a két történelmi városmag közötti 3 km-es üres részen épült az új városközpont. A város két vége között 7 kilométer a távolság. Emiatt a 7–8 ezer lakosú mosoni és magyaróvári részen egyaránt működik posta, patyolatfiók stb., míg ugyenezek esetében központi intézmény az új 16 ezer lakosú városmagban üzemel. Ezt a modellt kellett követnünk a könyvtártelepítésben is a távolságok és az ellátandó lakosság száma miatt. Már a költözés előtt 2 évvel megegyeztem a művelődési osztállyal abban, hogy a régi helyünkön egy 160 négyzetméteres fiókkönyvtárat alakítanak ki, és 10 ezer kötet elhelyezésére alkalmas raktárunkat megtarthatjuk a községi ellátórendszer számára. Elköltözésünk után tehát gyorsan kifesttettem régi helyiségünket, és július első felében ide költöztettük

azt a fiókkönyvtárat, amely az új könyvtár közelében fölöslegessé vált. Addig mosoni fiókunk „tartotta a frontot”. Így már nyugodtabban kezdhettem az állomány revíziójához az új helyen. Először egybeosztottuk az állományt, majd egyenként kézbevéve, minden kötetet a megfelelő helyre irányítottam. Itt alakult ki tehát a helyismereti gyűjtemény, kézikönyvtár, segédkönyvtár, zenei részleg és gyermekkönyvtár végleges állománya, a megmaradt dokumentumok tápraktárba, könyvkötőhöz, valamelyik fiókhoz vagy a törlendőkhöz kerültek.

Átadáskor, a megtisztított és fölfrissített állomány 95 százaléka szabadpolcon volt. Bár helyünk volt bőven, nagyarányú törlést végeztünk.

Pozsgay Imre, a HNF főtájkára 1984. augusztus 19-én az alkotmány napi ünnepség keretében adta át rendeltetésének a zeneiskolát, művelődési központot és könyvtárt magába foglaló épületet. Fancsalian nézegettem az átadás előtt kapott 20 db (!) diszes meghívót, ugyanis sok minden szerepelt rajta, de a könyvtár szót nem leltem. Mit szól majd az a néhány kolléga, akinek ebből jut? Hogy alkotmány napi ünnepségre és művelődésiközpont-átadásra hívom őket? Nyargaltam hát a nyomdába, és készíttettem egy meghívót, amely a könyvtár átadásáról is szólt. Három vendéget vihettem volna magammal a fogadásra. Szerveztünk mi külön egyet, ahol fogadhattunk minden nekünk kedves szakmabelit. Ki is kaptam a különcködésért, de legalább éreztük, hogy a mi könyvtárunknak is ünnepe van.

Működési és személyi feltételek

Az alapterülettel igazán elégedettek lehetünk. Központi könyvtárunk – mint említettem – 2020 négyzetméter, óvári fiókkönyvtárunk és az ellátórendszer tápraktára 200, és 1987 januárjában adták át a mosoni fiókkönyvtár 146 négyzetméterre bővített, felújított helyiségeit. Mindhárom egységünkben központi fűtés van, új a berendezés nagy része. Fiókjainkban is fogadható egy-egy iskolai osztály és lehetőség van az alapvető audiovizuális szolgáltatásokra. Ez egy 31 ezer lakosú városban elegendő tér a működéshez. Az átadás óta gépkocsit, gyorsmásolót, céduลาสzorosításra *Robotron* írógépet, színes televíziót kaptunk, s az idén megteremtjük a videózás minden felté-

telét. Mire a hasonló könyvtárak nagy része számítógépet kap, bizonyára nekünk is jut majd. Egyelőre sürgősebb lenne egy jó sokszorosító beszerzése, amivel akár az összes művelődési intézményt kiszolgálhatnánk.

Felszerelésünket két mikroleolvasó, vetítőgépek, író- és számológépek egészítik ki. Amennyire a városi könyvtárakat ismerem, nem élvonalbeliek, inkább jó közepes színvonalúak vagyunk.

Ugyanez mondható el a csaknem 3 millió forintos költségvetésünkről. Dózsólni nem lehet belőle, de a fontos dolgokra futja. Könyvekre, folyóiratokra és audiovizuális dokumentumokra 650 ezer forintot költhetünk. Béreink sajnos a könyvtárosokéhoz képest is alacsonyak, az idén ígéretet kaptunk számottevő korrekcióra.

Egyelőre nem törekszünk mindenáron bevetélre. A beiratkozás és rendezvényeink ingyenesek, de a másolás (hangzó, xerox) és a könyvtárközi kölcsönzés térítéses. Terveink között mindössze annyi szerepel, hogy óvjuk helyiségeink, berendezésünk állagát, tereinket melegebbé, esztétikusabbá tesszük, szerényen növeljük felszerelésünket és lépést tartunk a dokumentumok árának emelkedésével.

Az építkezéssel párhuzamosan 8 könyvtárosi és 4 egyéb főfoglalkozású létszámot kaptunk. 1982-ben vettem föl az első új munkatársat még a régebbi könyvtárban. Ő volt intézményünk történetében az első feldolgozó. Az épületátadásra kialakult a – majdnem mindenben megfelelő – munkatársi közösség. Ám egyik főiskolát végzett olvasószolgálatosomat elcsalták pedagógusnak, s nemsokára családi okok miatt eltávozott tőlünk a gyermekkönyvtár egyetemet végzett lelkes vezetője. 1985-ben és 1986-ban szülési szabadságra ment az olvasószolgálati és a feldolgozó csoport vezetője, két kollégámat bevonultatták katonának. Azt hittem rövid idő múlva kiütéses győzelmet aratnak felettünk a körülmények.

A műszaki átadás, költözés és létszámfejlesztés után szinte reménytelen küzdelmet kezdtem vívni a munkatársi gárda stabilizálásaért. 1984-ben 18 személyi változás volt a könyvtárban, 1985-ben a 6 tagú olvasószolgálati csoportban 6! 1986-ban ugyancsak sűrű volt a csere, bizonyos posztokon kétszer egy évben. Most valamivel jobb kilátás van arra, hogy viszonylagos állandóságot érek el. Jelenleg a fiókkönyvtárakkal együtt 13 fő- és 4 részfoglalkozású könyvtáros és 4 fő- és 7 részfoglalkozású műszaki-adminisztratív dolgozó tar-

tozik az állandó személyzethez. A könyvtárban végzendő műszaki karbantartó munkákat és a gazdasági ügyek intézését elsősorban a művelődési központ dolgozói végzik.

Rengeteg energiát emésztett fel az új dolgozók felkutatása, megismertetése az állománnyal és a szokásokkal. Pedig a szombathelyi főiskola könyvtári tanszéke már 1978 óta segítségemre van az utánpótlásban, és három éve azzal a titkos indítékkal is vállaltam évente 25–30 hallgatót gyakornokként, hogy közülük egy-egy a Huszár Gál Könyvtárat választja majd munkahelyéül. De hát a pedagógus (férfiak számára a katonai és vámos!) pálya nagy vetélytársa a gyengén fizető könyvtárosnak. Persze, mindezek ellenére, régebbi munkatársaimmal meg kellett próbálnunk egy életvidám, őszinte és jó hangulatú közösséget kialakítani. Nem sikerült egészen. Egyrészt a fizikai távolságok (3 szint), másrészt a gyakori változások hatottak rossz irányban. Még ma is feszültségeket okoznak a szokatlan tulajdonságok, az eltérő munkastilus, és a tudásbeli különbségek. Nekem is szokatlan a háromszorosára nőtt létszám, már nem elég a régen megszokott családi hang, de taszítanak a hivatalnoki módszerek is. Azt hiszem, joggal tartok tőle, hogy a korábbi meleg és közvetlen dolgozói közösségünk és szolgáltatásaink tovább bürokratizálódnak, merevednek és hűlnek. Kár lenne, mert én már nem barátkozom meg az írásbeli utasításokkal, a fölösleges jogi formulákkal, az agyonszabályozott szolgáltatásokkal. S még nagyobb kár, mivel sok olvasó sem!

Így azután az olvasószolgálat személytelen-ségétől (netán ridegségétől) menekülve minden ügyben engem vagy helyettesemet keresik, végül elszakadnak a könyvtártól. Pedig kapcsolatokat építeni, igényes törzsközönseget szerezni, a város szellemi életében jelen lenni csak személyes kötődésekkel lehet egyénileg is, intézményesen is. Abban azért reménykedem, és több értelmes, készséges munkatársam jelenléte is arra biztat, hogy a jövőben egyre ritkábban kell nosztalgiával visszagondolnom a szűkebb, de barátságosabb időkre.

Kapcsolatok, szolgáltatások

Beköltözésünk után az üzemi újságokban, a megyei napilapban és a győri rádióban többször is hírt adtunk magunkról, különösen az induló új szolgáltatásokról (zenei részleg, másolás, video stb.).

Mindenekelőtt a költözés miatt az iskolákkal és a közművelődési intézményekkel kissé megváltozott munkakapcsolatokat kellett megerősíteni. A kezdeti idegenkedés után közös rendezvényeket szerveztünk a művelődési központtal, felszereléssel, gépkocsival, „kölcsonadott” munkatársakkal segítjük egymás munkáját. Emeleti folyóiratolvasónk a zeneiskola növendékhangversenyeinek színhelye lett. Ma már sok szállal kapcsolódunk egymás munkájához, aminek folyamatosságát nagyban segíti az éves munkaterv-egyeztetés (közös tervezés), a havi műsorfüzet közös szerkesztése és a részvétel egymás munkaértekezletein. A TIT-tel közösen sorozatot indítottunk neves történésekkel, majd a világ vallásairól tartottak előadásokat ismert tudósok. Íróvendégeink közül *Buda Ferencet*, *Fodor Andrást*, *Moldova Györgyöt* és *Ratkó Józsefet* kell említenem. Ezekkel a sokszor erőnkön felül vállalt programokkal azt akartuk elérni, hogy így is minél több érdeklődőt csalogassunk az új könyvtárba. Amelyik – valljuk be! – nem a legszerencsésebb helyen épült. Viszonylag nagy távolság (2–3 km) választja el a két régi városmagtól, a körülöttünk levő új városközpont lakóinak jó része új betelepülő, vagy most alapozza meg anyagilag életét. Nem az olvasás, önművelés a legelémibb szükségletük.

Jóreszt emiatt, de munkánk hiányosságai miatt sem váltak be egészen számításaink. Igaz, hogy olvasóink és a kölcsönzött könyvek száma az 1983. évnek csaknem duplájára emelkedett, de már 1986-ban volt némi csökkenés a gyermekolvasók számában. Jelenleg a fiókkönyvtárakéival együtt 5614 olvasónk van, a szakszervezeti könyvtáraknak valamivel kevesebb.

Népszerű a másolatszolgáltatás, de alig veszik igénybe a zenei részleget. Két év alatt sem alakult ki ún. művelődő kisközösség (vagy igényes, aktív mag) sem a gyermekkönyvtárban, sem a felnőttek részlegében. Kedvelt viszont az a több magyar könyvtárban bevezetett szolgáltatás, hogy a hét végén 3 napra kölcsönadjuk egyébként csak helyben használható dokumentumainkat (még a kurrens periodikumokat és a helyismereti anyagot is). Sajnos ennek ellenére alacsony az egy olvasóra jutó kölcsönzött dokumentumok száma (olvasónként 18–20).

Állományunk jelenleg 96 ezer könyv, 3200 kötet periodikum, 4100 hangzó és 2100 vizuális dokumentum. Egyre nagyobb gond a lépéstartás a kiadással, a gyűjtőkori elvek érvényesítése. A dokumentumok főtársága kb. 95 százalékos. Sürgősen pótolnunk kell a hiányokat. Ellátórendszerünket két éve lassan fejlesztjük, fokozatosan megszervezzük a kisebb iskolák csatlakozását is.

*

Végigtekintve a Huszár Gál könyvtár utóbbi húsz évén, a sok hányódás és viszontagság után úgy érzem, még nem tölthet el a révbé értek öröme. Az átadás óta egyre erősebb a hiányérzetem, s ennek nem elsősorban a felelőtlen ábrándozás és tervezgetés az oka. Nem is az, hogy azt hittem, az új könyvtárban csodákat művelünk. Kaptunk egy nagyszerű lehetőséget a színes, színvonalas, változatos munkára, de úgy érzem, hogy mára kissé elfáradtunk, elszürkültünk, tevékenységünk minősége nem javult. Nyersen kimondva, ez a könyvtár többet tud, többre képes, mint amire ma használatik, mint ami ma történik benne.

Ezen csak jó könyvtárosok tudnak változtatni, olyan közösség, amely eleven, ötletgazdag és magas fokú hivatástudattal bír. Ilyen munkatársi gárda kialakítása lesz a következő „harci feladat”. Lehet, hogy nehezebb lesz az előzőeknél?

Tuba László

A mozgáskorlátozottak olvasási és könyvtárhasználati szokásai és gondjai

Hazánkban körülbelül 400–450 ezer mozgáskorlátozott él, tehát népességünk jelentős hányadát alkotják. Joggal tehetjük fel a kérdést, történt-e változás 1981, a rokkantak nemzetközi éve óta a velük szemben megnyilvánuló, helytelen társadalmi szemléletben, amely szerint az önálló, értékes életvitelre alkalmatlanok. Melyek a legsúlyosabb gondok, amelyekkel nap mint nap szembe kell nézniük? Ezúttal a *Könyvtáros* olvasói számára a mozgáskorlátozottak művelődési, ezen belül is elsősorban az olvasási, illetve könyvtárhasználati szokásaival kapcsolatos, általam végzett kérdőíves vizsgálat eredményeit ismertetem. (A teljes tanulmány címe: *A mozgáskorlátozottak életmódjának, művelődési szokásainak néhány összefüggése*. Kézirat – a szerk.)

„Mozgáskorlátozottaknak kell tekinteni azt a fiatalok, illetve felnőtt személyt, aki veleszületett vagy szerzett betegsége, balesete folytán mozgásában visszafordíthatatlanul vagy tartósan oly mértékben korlátozottá vált, hogy állapota társadalmi beilleszkedését bármilyen vonatkozásban korlátozza, illetve csak az átlagon felüli erőfeszítések árán teszi lehetővé” – olvassuk *Gáspár Tamás A mozgáskorlátozottak Egyesületének Országos Szövetsége megalakulásáról és feladatairól* című írásában (*Humanitás*, 1981/12). A társadalmi beilleszkedéshez nélkülözhetetlen „átlagon felüli erőfeszítések” egybeesnek a hátrányos helyzet ismerveivel, azzal, amit *Huszár István* így fogalmaz meg: e réteg „szükségletkielégítési lehetőségei, életkörülményei s lehetséges életmódja a társadalom többségénél lényegesen rosszabb”. Alacsony jövedelem, fogyasztási szint, alacsony műveltségi színvonal, rossz lakáskörülmények stb. E réteg tagjai sok esetben a többszörösen hátrányos helyzetűekhez tartoznak, hiszen éppen mozgáskorlátozottságuk szab határt munkavállalási, tanulási, művelődési lehetőségeiknek. Az is nyilvánvaló, hogy a felsorolt tevé-

kenységek nem függetlenek egymástól, például az iskolai végzettség foka meghatározza az egyén számára adódó elhelyezkedési lehetőségek skáláját is.

Hipotézisek és tanulságok

A felmérés során egyebek között arra kerestem választ, miként befolyásolják a mozgáskorlátozottak művelődési szokásait a nem, az életkor, a lakóhely és az iskolai végzettség kategóriái; melyek bizonyulnak a legerősebb differenciáló tényezőknél. Kutattam továbbá, van-e jelentős különbség a 18 éves kor alatt és a felett mozgáskorlátozottá váltak művelődési szokásai között. Van-e kölcsönös megfelelés a mozgáskorlátozottság foka és az egyénre jellemző művelődés között, valamint azt is, hogy a vizsgálatban résztvettek társas kapcsolatainak milyen szerepük van a művelődésükben.

A kérdések elemzésekor a mozgásrepertoárt és a művelődést próbáltam objektíven mérhetővé tenni. A rokkantság fokára használatos orvosi kategóriák vizsgálatunk szempontjából nem kielégítőek. Ha például két azonos betegségben szenvedő egyént egyaránt 67 százalékos rokkantnak nyilvánít az orvosi bizottság, ebbe az azonos kategóriába való besorolásba – az életmód, a hétköznapi életvitel szempontjából – olyan lényeges különbség is „belefér”, hogy az egyik képes a közlekedési eszközök önálló használatára, míg a másik nem. A járműveken való önálló közlekedési képesség pedig meghatározó szerepet játszik a munkavállalásban, a társas kapcsolatok kialakításában stb., s nem utolsósorban abban, hogy képes-e a mégoly közeli könyvtárat felkeresni; vagyis döntően hat az egyén mindennapjaira. A felmérésben szereplők mozgását ennek megfelelően osztályoztuk: a fekvőbetegektől egészen azokig, akik az utcán egyedül is tudnak járni,

sőt közlekedési eszközt is képesek önállóan használni. A művelődéssel kapcsolatos kérdéseim az olvasás mellett a rádióhallgatásra, a tv-nézésre, a moziba járásra, a színház, valamint a rendezvények, művelődési házak látogatására, szakköri, illetve klubtagságra vonatkoztak.

A vizsgálat eszközéül a postai úton terjesztett kérdőívet választottam, amelyet 550 mozgáskorlátozott kapott meg 1984 februárjában, Baranya, Tolna és Vas megyében. A feldolgozás időpontjáig 261 kérdőív érkezett vissza, ebből 241 volt értékelhető, a kiküldött kérdőíveknek a 47,63 százaléka.

Az utóbbiakból a rendszeres olvasás, illetve könyvtárhasználat feldolgozása a következő kérdésekre kapott válaszok alapján történt: milyen időközönként olvas? (mindennap, 2–3 naponta); tagja-e könyvtárnak? Természetesen egyéb művelődésre utaló kérdések is szerepeltek a kérdőíven, például, hogy jár-e színházba, moziba, nézi, illetve hallgatja-e a tv, a rádió műsorát.

A nemek szerinti kategorizálás bizonyult a leggyengébb differenciáló tényezőnek, a nők és a férfiak válaszaiból kialakított eredménysort összevetve a számítások nem mutatnak lényeges különbségeket. Néhány jelenséget azonban

ki kell emelnem, ahol a nemek szerinti eltérések is határozottan körvonalazódnak. Általában a szociológiai felmérések azt mutatják, hogy a nőkre az „otthon ülő”, a férfiakra az „otthontól távol” realizálható művelődési szokások jellemzők. Az eredmények ezt igazolják, döntő különbség a klub-, illetve a szakköri tagság gyakoriságánál mutatkozik. Itt 22,07 százalékkal nagyobb a férfiak aránya. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy ez a nagy eltérés azt is mutatja, hogy a mozgáskorlátozottság szempontjából lényeges, aktív sporttevékenység elsősorban a férfiakra jellemző. *A lakóhely jellege (város, illetve község) szerinti összehasonlítás sem jelzett lényeges különbséget.* Ennek a magyarázatát abban kereshetjük, hogy azok a kérdések, amelyeknek az eredményét számításaimban felhasználtam, a művelődést tekintve az alapellátásra vonatkoznak. Feltételezem: ha a magasabb szintű művelődési formákhoz (levéltár, TIT-előadások stb.) kapcsolódtak volna kérdéseink, azokhoz, amelyek mint lehetőségek inkább a városokban adódnak, valószínűleg nagyobb eltéréseket kaptam volna a férfiak „javára”.

A tv-nézést, rádióhallgatást már a mindennapi élet természetes velejárójaként foghatjuk fel. Jellegzetes „otthoni” művelődési forma az olvasás, itt is szinte azonos értékeket kaptam. Úgy érzem, hogy ez éppen a mozgáskorlátozottság következménye; hiszen ezek az olvasók a különféle mezőgazdasági munkákban, második gazdaságban kisebb létszámban vesznek részt, gyengébb fizikai teljesítőképességük miatt. Különbséget itt is a szakkör, illetve a klub látogatottságát mutató számok adnak. A magyarázatot abban látom, hogy a sportolást lehetővé tevő klubok – a mozgáskorlátozottak speciális sportklubjaira gondolok – jelenleg még ma is kis számban működnek nagyobb városokban. Említenem kell a mozilátogatás gyakoriságának eltérését is. Csak feltételezésekre bocsátkozhatom, hogy az okok között szerepelhet valamilyen építészeti akadály, a megközelítés nehézsége stb., mert a művelődési ház, színház, könyvtár látogatottságánál már egészen hasonló eredményeket kaptam.

Érdekesen alakult az életkor szerinti vizsgálat. A mintában három kategóriát alkottam: a 25–30, 31–40 és 41–50 évesek csoportját. Azt vártam, hogy e három kategória eltérése jellegzetességeket fog eredményezni, de nem kaptam lényeges különbséget. A legkisebb eltérést a 25–30 és a 31–40 éveseket magában foglaló kategória között találtam, ezután következik a

41–50 évesek kategóriája. A 31–40 és a 41–50 évesek szembeállításánál kaptam a legmagasabb értéket, ami még nem jellemző, általánosítható, de nagyon megközelíti azt. A számokat analizálva azt látjuk, hogy a 31–40 évesek csoportjába tartozók veszik igénybe leggyakrabban a különféle kulturális szolgáltatásokat. Az eredmények jól mutatják, hogy viszonylag kicsi az eltérés a közép-korosztály és a legfiatalabbak között, ezzel szemben a középkorúakat és a legidősebbeket felölelő csoport értéksorai már nagyobb különbségeket eredményeztek. A legfiatalabbakat és a 31–40 éveseket összevetve, a legnagyobb eltérést a moziba járás gyakoriságát kifejező százalékok adják: a 25–30 évesek 30 százaléka jár rendszeresen moziba, míg a 31–40 éveseknek csak az 5,26 százaléka. Az idősebbek körében is 10 százalék alatt van arányuk. Ezek a számadatok megfelelnek az általános gyakorlatnak, mely szerint a fiatalok között a gelterjedtebb intézményesített művelődési forma a mozilátogatás. Ugyanakkor a legtöbb színházlátogatót a legidősebbek között találtam, a legfiatalabbak körében egyetlenegy sem. Figyelmet érdemel a klubba, szakörbe járás arányainak alakulása. Az életkor szerinti két szélső csoporté szinte azonos, a középső kategóriába tartozókat jellemző arány az előbbiekné mintegy a fele. Vagyis a klub- és a szakköri tagság a legfiatalabbakra és a legidősebbekre jellemző. A könyvtári tagságra és az olvasás rendszerességére vonatkozóan a legmagasabb százalékot a középső korcsoportban kaptam.

Döntő: az iskolai végzettség

Alapvető különbségeket eredményezett viszont az iskolai végzettség foka. Ebben az esetben is három kategóriába soroltam a vizsgált személyeket. Az iskolai végzettséggel nem rendelkezőket, továbbá a 8 általános alatti és az általános iskolai végzettségűeket egyetlen kategóriába soroltam; a középiskolai végzettségűek a második, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők a harmadik csoportot alkották.

Az eredmény a következő volt: A legalacsonyabb és a középiskolai végzettségűek csoportja között nincs jelentős eltérés. Ebben szerepet játszik az, hogy a középiskolai végzettséggel rendelkezők csoportját nem bontottam tovább gimnáziumi, szakközépiskolai stb. bizonyítvánnyal rendelkezőkre. Pedig ezek az eltérő színvonalú tudást nyújtó iskolatípusok megha-

tározóan hatnak a művelődési szokások alakulására. Ha az egyes középfokú iskolákat végzettséget külön-külön vizsgáltam, illetve vetettem volna egybe a legalacsonyabb végzettségűekkel, akkor feltehetőleg nagyobb eltéréseket kaptam volna.

A középső kategóriába soroltak és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők között sincs ugyan jelentős eltérés, de nagyon megközelíti azt. Jelentékeny eltérés figyelhető meg például az olvasás gyakoriságában a könyvtári tagoknál. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők csoportjában a rendszeres olvasók aránya a középfokú végzettséggel rendelkezőkének a kétszerese, a könyvtári tagok esetében a háromszorosa. *Nagyon nagy eltérések mutatkoznak a legalacsonyabb és a legmagasabb iskolai végzettségűek művelődési szokásainak összehasonlításakor.*

Összegzőként elmondhatom: feltételezésemmel ellentétben kisebb mértékben fedezhető fel eltérés az életkori csoportosítás és a lakóhely jellege szerinti kategorizálás során. Az életkori eredményeket elemezve, az okokat keresve meghatározónak tartom, hogy a mozgáskorlátozott fiatalok művelődési szokásai között a rock- és beatkoncertek nem kapnak olyan jelentős szerepet, mint az egészségesek esetében, vagyis éppen a fiataloknak ez a jellegzetes vonása mosódik el a mozgáskorlátozottság miatt. A lakóhely jellege szerinti alacsony eltérések a kérdésekből adódtak; olyan művelődési intézmények látogatása felől érdeklődtem, amelyek ma már a kisebb községekben is megtalálhatók. Fontosnak tartom hangsúlyozni az iskolai végzettség foka és a művelődési szokások közötti nagyon szoros kapcsolatot, meghatározottságot. Számításaim alapján, a művelődési szokásokat ezek befolyásolják a legerősebben.

Azt is megvizsgáltam, kimutatható-e jelentékeny eltérés a 18 éves kor alatt és a 18 éves kor felett mozgáskorlátozottá vált személyek művelődési szokásaiban. A kutatás menete a következő volt: Összehasonlítást végeztem a mintaválasztás során kialakított két, az A és B csoport között. A szembeállítást minden művelődéshez kapcsolódó kérdésnél elvégeztem. Például megvizsgáltam, hogy milyen a könyvtári tagok és nem tagok aránya a 18 éves kor alatt és a 18 éves kor felett mozgáskorlátozottá váltak csoportjában stb. A kérdésekből nagyobb témaköröket alkottam: Olvasás, ezen belül: milyen időközönként olvas, mit olvasott az elmúlt hónapban, mit olvas a legszíveseb-

ben; tagja-e könyvtárnak; hány könyv van a lakásban, milyenek; milyen újságokra fizet elő, még milyen újságokat olvas rendszeresen. Rádióhallgatás: van-e rádiója, milyen időközönként hallgatja, kiválasztja-e előre a számára érdekes műsorokat. Tv-nézés: rendelkezik-e tv-vel, milyen időközönként nézi a műsort, kiválasztja-e előre a számára érdekes műsorokat.

Az eredményeket értékelve elmondhatom, hogy a 18 éves kor alatt mozgáskorlátozottá váltak (A) csoportjában nagyobb a színházba, moziba, művelődési házba járók száma. Többen könyvtári tagok. A B csoportban ezzel szemben több a rendszeres olvasó, többet néznek televíziót, hallgatnak rádiót, ami természetes is, hiszen az A csoportba sorolt személyek szabad idejüket változatosabb programokkal töltik el, a művelődési szokások sokfélelőbbek, mint a B csoportba tartozóké. Több időt fordítanak az intézményesített „házon kívüli művelődésre”, így kevesebb idő jut a rádiózásra, tv-nézésre, olvasásra.

A számok mögött meghúzódó okokat keresve feltételeztem, hogy a 18 éves kor alatt mozgáskorlátozottá váltak a szocializációs folyamat során tudomásul vették állapotukat, s ennek megfelelően alakították ki életvezetésüket. Ezzel szemben a 18 éves koruk felett mozgáskorlátozottá váltak nem tudtak újra beilleszkedni a társadalomba: a betegség által okozott lelki sérülést, s a bekövetkezett hátrányosabbá vált életkörülményeket nem voltak képesek elfogadni.

A vizsgálat következő szakaszában az A és B csoport összehasonlítását a művelődési szokásokra vonatkozóan újra elvégeztem, most már egy közös ismérv alapján. Ez azt jelentette, hogy először mindkét csoporton belül külön-külön megvizsgáltam a könyvtári tagok és nem tagok arányát (nem, életkor, lakóhely és iskolai végzettség szerint), majd az így kapott eredményeket állítottam szembe. Megnéztem, hogy melyik esetben jelentősebb az eltérés: ha a két csoportot egy közös szempont (például nem vagy életkor stb.) alapján hasonlítom össze, vagy akkor, ha csak az adott kategóriát veszem figyelembe, függetlenül attól, hogy a vizsgálatban részt vevők melyik csoportba tartoznak. Összegezeként elmondhatom: az a tény, hogy a vizsgált személy mikor vált mozgáskorlátozottá, nem befolyásolja a művelődési szokások alakulását. Meghatározóbb szerepe van az életkornak, a nemnek, az iskolai végzettségnek, a lakóhely jellegének. A két cso-

port művelődési szokásai között nincs lényeges különbség.

Feltételeztem azt is, hogy az első összehasonlítás során mutatkozó jelentős különbségek a vizsgált személyek mozgásállapotával lehetnek kapcsolatosak, ezért számításokat végeztem a művelődés és a vizsgálatban részt vevők mozgásállapota közötti összefüggés felderítésére. Az eredmény: a különböző „mozgásrepertoárral” (tudják, illetve nem tudják önállóan használni a közlekedési eszközöket) rendelkezők művelődési szokásai között az eltérés nagy. Nincs jelentős eltérés a lakás elhagyásához nem kötődő (olvasás, rádiózás, tv-nézés) művelődési szokásokban.

Életek

A társadalom számára megoldandó feladatokra figyelmeztet az az eredmény, amely a házon kívüli művelődési formák és a mozgásállapot súlyossága közti jelentékeny kapcsolatra utal. Minél súlyosabban sérült az egyén, értelemszerűen annál nehezebb számára a bejutás a különféle kulturális intézményekbe, így a könyvtárakba is. Sajnos a legtöbbre jellemző a lépcsők sokasága, a felvonók hiánya. S ez nemcsak a legsúlyosabban sérültek, a tolócsival közlekedők számára jelent leküzdhetetlen akadályt. Paradoxonnak tűnik az a tény, hogy éppen 1980-ban, a rokkantak éve előtt hatálytalanították a 204/4 számú építésügyi ágazati szabványt, mely szerint az A és B típusú könyvtárak esetében feltétlenül biztosítandó, a C típusúaknál kívánatos a mozgáskorlátozott látogatók közlekedésének lépcsőkerülő megoldása (amint arról *Urbán László Levél az építészekhez a kerékhez kötöttek sorsa fölötti aggodalommal* címmel megjelent írásában olvashattunk a *Könyvtári Figyelő* 1981/6. számában).

Ahogy a bevezetőben már utaltam rá, a mozgáskorlátozottak közlekedési, munkavállalási vagy a mindennapi létüket sújtó, a megélhetést éppen hogy csak lehetővé tevő gondjakkal küzdenek. Ezek megismerése után – úgy érzem – fel kell tennem a kérdést, *jogos-e, erkölcsös-e* valakit az olvasási szokásairól faggatni addig, amíg létfeltételei is alig biztosítottak. Életkörülményeiket és sorsuk alakulását egy végletesen kilátástalan helyzetben levő, s egy, egészségi állapota s akaratereje jóvoltából, társadalmi szempontból teljes értékű életet élő

mozgáskorlátozott leveléből kiragadott részletekkel kívánom érzékeltetni.

Egy 44 éves asszony írja: „... 24 éves koromban kőműves állvány szakadt rám... és deréktől lefelé teljesen megbénultam. Akkor volt a lányom négyéves és kétéves a fiam. A kórházi ápolás után férjem inni kezdett és mindig durvább lett; 5 hónapos terhesen tolokocsiban az udvaron hagyott egész éjjel. Apám akkor hazavitt, és azóta is külön élünk. 10 éves fiammal és beteges anyámmal élek. Nagyon keserves. Az emberek nem segítenek. Nyáron kézzel, egyedül átdobom magam az ágyból a tolokocsiba, édesanyám vagy a fiam kisegít. Az udvaron már egyedül is el tudok kerekezni, de beszélni a lakásba anyám egyedül már nem tud. Jöhet az este, jöhet az eső, addig, amíg a gyerek nem ér haza, nem tudok bemenni. Kezeimmel bármilyen munkát elvégzek, de oda kell hozni. Szabad időmben szeretek kézimunkázni, *olvasni*. Segítséget sem a szomszédoktól, sem a falutól nem kapok, nem számíthatok rájuk. Fiam egész nap az iskolában és a napköziben van. Víz a lakásban nincs, anyám úgy hordja a vizet, és az ágyban mosok. Épp hogy csak élünk, 1800 forint szociális segílyt kapok, 660 a családi pótlék és 600 forint a gyerektartás. A ház nem a miénk, amíg az anyám él, csak addig lakhatunk benne. Sehova nem mehetek, hiszen nincs, aki eltolna a kocsiban... Be kell látnom a lenézést és a kitaszítottaságot, és most már meg is szoktam a magányt...”

Ez a szomorú hangú, rendkívüli gondokkal terhes vallomás jó példája a többszörösen hát-

rányos helyzetnek. Az alacsony jövedelem, a rossz lakáskörülmények, a másoktól való nagyfokú függőség, a megértő emberi kapcsolatok hiánya mind-mind nehezíti a levélíró életét. Lényegesnek tartom leszögezni: a társadalom egyedül, intézményesen nem képes megoldani a súlyosan mozgássérült, másokra utalt emberek életét. S balesete következtében nemcsak az asszony helyzete változott meg, hanem a családtagoké is.

A munkavállalás a mozgáskorlátozottak életében híd, összekötő kapocs lehet az „épek” társadalmá felé. Íme egy másik levélrészlet:

„Heine-Medines vagyok, másfél éves korom óta mind a két lábamra. 1971-ben az orvosok megállapították rólam: »... utcai közlekedésre, rendszeres munkavégzésre alkalmatlan.« Ez 1975-ben megdőlt, ugyanis akkor vizsgáztam francia női szabó szakmából. Azóta dolgozom... Hiányzások, táppénzem eddig nem volt... Az utóbbi, munkával töltött 9 év alatt erősödtem állóképességben... Az emberek általában segítőkészek; az én varrógépem a gyárban egyedülálló, azt hiszem, az országban nincs még egy ilyen, a TMK-s fiúk alakították át számomra, így ezen nem is tud más dolgozni. Önálló tanácsi lakásban lakom, egyedül, ez azt jelenti, hogy 1975-ig hermetikusan el voltam zárva a külvilágtól. 1973-ig járógépem volt, megműtöttek, most e nélkül járok, az orvosok legnagyobb meglepetésére. Közlekedés: a sofőrök ismernek, ha látják, hogy a megállóban vagyok, beállnak a járda mellé, sokszor a kapuban tesznek le vagy vesznek fel. Figyelnek és vigyáznak rám. Két megálló között is felvesznek. Számos társadalmi funkcióm van. *Alapfokú könyvtárosi tanfolyamot is végeztem.* ...Úgy érzem, ugyanúgy élek, ahogyan más, ép emberek. De még nem felejtettem el, milyen az állandó kiszolgáltatottság...”

Az a mozgáskorlátozott tehát, aki az egyéni és társadalmi igényeket, érdekeket összhangba hozva munkát vállal, az az anyagi függetlenség megteremtésével megszünteti önmaga számára a kiszolgáltatottság érzésének egyik forrását.

*

Írásom a téma összetettsége miatt nem törekedhetett teljességre. A leglényegesebb kérdések közül is csak néhányat foglalkozhattam, ezért csak részben mutathattam rá a mozgáskorlátozottak gondjainak megoldatlanságára.

Házi Magdolna

Könyvaukciókról – könyvtári vonatkozásokkal

Az ismert mondás szerint „már az ókorban is...”. Valóban, már az ókori Rómában a lemásoltatott kéziratok mellett a kereskedők a régi görög és keleti (héber, arab) kéziratok értékesítésével is foglalkoztak. A könyvnek ritkasága, drágasága ellenére a középkorban is komoly piaca volt – természetesen a gazdagok (s kisebb mértékben az értelmiségi gyűjtők) körében.

A könyvnyomtatás európai elterjedését követően létrejött a könyvterjesztés és könyvkereskedelem hálózata is. A szervezett antikvár kereskedelem azonban csak a 18. században alakult ki: Angliában – a még ma is működő és árveréseiről ismert – Sotheby (1744-től), majd később a Quaritch, Maggs, Blackwell, Bohn, Robison cégek.

A magyarországi nagy gyűjteményeket a csekélyebb érdeklődés miatt eleinte, a 18. század során külföldön árverezték el; így került kalapács alá *gróf Esterházy Miklós* könyvtára Bécsben, *Bél Mátyásé* Lipcsében. Az első pesti árverésen, 1784-ben, az Egyetemi Könyvtár duplumaira licitálhattak a gyűjtők, egy évvel később *Ruprecht Theofil* bazini lelkész köteteire.

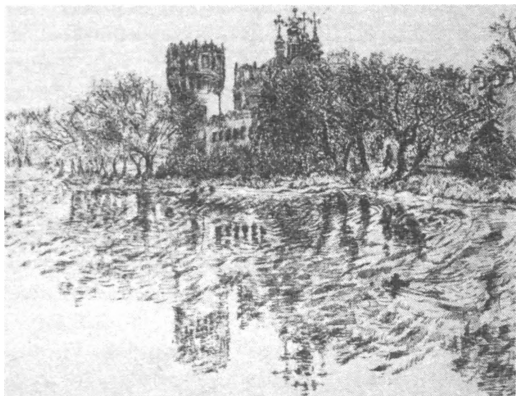
Hazánkban a 18. század végén jöttek létre az önálló könyvkereskedések, és velük szinte egy időben az antikváriumok. Az uralkodó, Mária Terézia azonban már 1772. augusztus 13-án helytartótanácsi rendelettel szabályozta a könyvkereskedők és az antikváriusok működését, melyet a céhszabályzat és a cenzúra is akadályozott. A könyvforgalmat nagymértékben megélelénkítette a szerzetesrendek II. József által történt feloszlatása, mert a szerzetesi könyvtárak könyveinek egy része is könyvtári forgalomba került. Ezt követően alakultak meg az első antikvár könyvkereskedések Pesten: 1787-ben *Gleixner Jánosé* (ő új könyvek árusításával is foglalkozott), 1796-ban *Meiszner Ferencé*.

Az antikvár könyvkereskedelem első markáns hazai képviselője *Ivanics Zsigmond* volt: az ő nevéhez fűződik az aukciók meghonosítása is hazánkban. 1836-ban kért engedélyt a

Helytartótanáctól árverési csarnok megnyitására, melyet öt hónap alatt meg is kapott. Az árverési csarnokot a Ferenciek terén, a mai Felszabadulás téren létesítették. 1836 decemberében rendezték az első modern értelemben vett aukciót, 932 tételből, és körülbelül a könyvek fele kelt el. A második árverést 1837 márciusában rendezte *Ivanics*. Árverései után sokáig nem volt aukció Magyarországon.

A 19. század végére, s különösen a 20. század első-második évtizedére megváltoztak a gyűjtési szokások: háttérbe szorult a régiségek gyűjtése és fellendült a 18–19. századi első kiadások iránti kereslet. A gyűjtőkörök kiszélesedése és változatosága újraélesztette az árveréseket. Az I. világháború után a legelső *Lantos Adolf* rendezte 1923-ban. (Lantos antikvárius és bibliofil kiadó volt: ő adta ki a *Bibliofil Szemlét*, a *Literatura* és a *Lantos Magazin* című folyóiratokat, valamint *Móra Ferenc* műveit.) Lantos hagyatékok, teljes gyűjtemények árverezését is vállalta (például *Braun Róbert* könyvtárát).

1934 és 1949 között a Postatakarékpénztár Árverési Csarnokában képek, szőnyegek és egyéb régiségek mellett könyvekre is lehetett licitálni. Ezután két évtizedes szünetet követett az aukciók történetében. A hagyományt az

Állami Könyvterjesztő Vállalat (ÁKV) eleve-
nitette fel, amikor 1969-ben megrendezte első
antikvár könyvaukcióját.

Az ÁKV könyvaukciók lebonyolítása

Az ÁKV már hónapokkal az árverés előtt
meghirdeti (sajtóban, rádióban, az antikváriu-
mokban) az aukciós anyag felvételének idő-
pontját. Ekkor az *antikvár csoport* kijelölt
munkatársai átvesszik az érdekesnek ígérkező
könyveket, kéziratokat, kisnyomtatványokat,
folyóiratokat stb. Itt kell megemlíteni, hogy
bár árveréseinket úgy hirdetjük, hogy „könyv-
aukció”, ezt a kifejezést rendkívül széles érte-
lemben használjuk, így a könyvek mellett a
könyvtári gyakorlatban a különgyűjtemények-
hez sorolt dokumentumokat, valamint levéltá-
ri jellegű anyagokat is felvesszünk.

Ezután azt tisztázzuk, hogy a mű szerepelt-e
már árverésen; ha igen, milyen kikiáltási áron
és milyen összegért kelt el, esetleg külföldi
aukción milyen eredményt ért el. Ez utóbbira
jól használható az úgynevezett *Hauswedell-
katalógus*. Ez az évente megjelenő árjegyzék a
német nyelvterület árverési eredményeit közli
és információkat nyújt számunkra az aukción
szereplő mű ritkaságáról. Hasonló célt szolgál
a *Taschenbuch der Auktionpreise alter Bücher*
című összeállítás is, amely az NSZK, Svájc és
Ausztria aukciós eredményeit közli (kiadója
F. Radtke Verlag für Büchersammler, Aa-
chen). Az ÁKV árverési anyagairól az aukciós
katalógusok, valamint az eredménylisták tájé-
koztatnak, illetve ezek kumulatív kötete *Az
antikvár könyvaukció 1–10. regisztere*. Hama-
rosan elkészül az újabb regiszter is, a 11–20.
aukcióról. E két regisztert a könyvtári gyakor-
latban a könyvtári beszerzések segédkönyve-
ként lehet majd hasznosítani. A régi könyvek
gyakoriságáról, illetve árainak alakulásáról, az
egyres témák iránti érdeklődés változásáról
nyújt képet *Makkai László–Horváth Magda
A magyar könyvgyűjtők kézikönyve. Magyar
könyvritkaságok és kézikönyvek 1886–1938
között elért árainak jegyzéke* című műve. Az ösz-
szeállítás a legnagyobb antikváriumok árait,
illetve a postatakarékpénztári árverési eredmé-
nyeket tartalmazza öt időszakra bontva. A
bibliofil bibliográfiák szintén segédeszközei
mind a mi munkánkknak, mind a tudományos
kutatásnak. Ezek közül alapmunka *Jacques
Charles Brunet Manuel du libraire et de l'ama-*

teur című, csaknem 50 ezer könyvet ismertető
összeállítása. Brunet munkáját egészíti ki *J. G.
T. Graesse Tresor des livres rares et précieux*
című alkotása. Szintén nagyon fontos munka
*Max Sander Taschenbibliographie für Bücher-
sammler* című könyve. Bibliofil és antikváriusi
igényeket elégít ki *F. A. Ebert Allgemeines
Bibliographisches Lexikon* című műve.

Az említett műveletet követően a nagy an-
tikváriumok vezetőiből alakult zsűri dönti el:
árverésre kerüljön-e a mű, és milyen induló
áron. Az aukcióra bocsátott, illetve az induló
árat sok tényező befolyásolja, például, hogy
teljes-e a mű; első vagy második kiadás; dedi-
kált, számozott példány-e; az illusztrációk mi-
lyen eljárással készültek és kinek a munkái;
milyen a könyv kötése, állapota; ritka-e a
könyvpiacra a felajánlott példány, mekkora a
kereslet iránta stb. Ezen a zsűrizésen jól lehet
értvénytíteni a kereslet és a kínálat hatását a
boltvezetők bevonásával. Az értékelkutatás is
fontos tényezője az árveréseknek, hiszen bizo-
nyos művek, melyek aukción szerepeltek,
valószínűleg nem kerültek volna antikváriu-
mába.

A feldolgozás

A következő munkafázis az árverési kataló-
gus elkészítése – vagyis a művek *leírása*.
A kéziratok, ritkaságok hitelességének megál-
lapítása szakértők (levéltári munkatársak stb.)
bevonásával készül. A könyvek és egyéb doku-
mentumok leírása – mivel kereskedelmi célú –
természetesen eltér a könyvtárakban alkalma-
zott módszerektől. A leírás a mű adott példá-
nyára (és nem a kiadásra) vonatkozik és a vá-
sárlási szándék eldöntéséhez tartalmaz fontos
információkat (kötés, állapot, teljesség, dedi-
káció stb.).

A leírást a könyvtári feldolgozással, bizo-
nyos szempontból pedig a kutatómunkával is
összehasonlítható munkafolyamatnak tekin-
tethetjük. A munkatársak az ősnymtatványoktól
a modern könyvekig sokféle dokumentummal
találkoznak, így érdemesebb ezzel a mun-
kafolyamattal és a munkaeszközként használt
bibliográfiákkal, egyéb segédeszközökkel rész-
letesebben is foglalkozni. A művek *kollacioná-
lásához* (azonosításához) általában az úgyneve-
zett elsőfokú bibliográfiákat használjuk, illetve
néhány különleges esetben az OSZK-ban vagy
más könyvtárban végezzük el ezt a munkát.

Az évek során összesen 17 ősnymtatvány

került árverésre. Közülük három volt, amelyről nem tudtuk teljes bizonyossággal megállapítani, hogy valóban az-e. Magyarországon egy 1970-ben kiadott katalógus szerint 7107 példányt őriznek közgyűjteményben, így minden újonnan előkerült példány érték – még akkor is, ha már megtalálható valamelyik magyar könyvtárban. Ezt minden alkalommal ellenőrizzük *Sajó Géza–Soltész Erzsébet Catalogus incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur* című jegyzékében. Az inkunábulumok azonosításához *Ludwig Hain Repertorium bibliographicum* című munkája, valamint a már mások által elkészített kiegészítése és pótlása használható fel. Szakkönyvtárunkban megtalálható a *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* (GW.), mely ősnymotványkatalógus, egyúttal bibliográfia is; szerkesztése jelenleg is folyik. Ezenkívül még több, az ősnymotványokkal foglalkozó katalógus létezik, mindennapi használatukra azonban nincs szükségünk, hisz nem folytatunk rendszeres tudományos kutatómunkát.

Az 1711 előtt a történelmi Magyarország területén bármely nyelven vagy külföldön magyar szerzőtől részben vagy egészben magyarul megjelent nyomtatványok a régi magyar nyomtatványok körébe tartoznak – bár ezt az időhatárt újabban 1800-ra tolják ki. Ezeknek a nyomtatványoknak a meghatározása akkor egyszerű, ha hiánytalan példányt ajánl fel a tulajdonos, mert akkor a *Régi Magyar Könyvtár* I. és II. vagy a *Régi Magyar Nyomtatványok* kötetei segítségével azonosítható – hacsak nem egy eddig ismeretlen példányról van szó. Ha a címlap vagy az impresszumadatok hiányoznak (és ez újabb könyveknél is előfordul), már nehezebb a dolgunk. Ilyenkor a tipográfiai külsőből, a mű tartalmi megismeréséből, az előszóból, esetleg a széljegyzetektől indulunk ki és az azonosítást követően a leírást már a könyvészeti adatok birtokában végezzük el. A 16., 17., 18. századból származó könyveknél gyakran még az impresszum birtokában is nehéz megfejteti a kiadás helyét, mivel az régies formájában, általában latinul vagy németül szerepel. A latin földrajzi nevek mai megfelelőjének átírására *Graesse–Benedict–Plechl Orbis Latinus* című kiadványát használjuk.

Bár kifejezett possessor-(birtokos, itt tulajdonos is lehet, l. alább – *a szerk.*) kutatást sem a régi, sem az újabb könyveknél nem végzünk, mégis, ha a bejegyzésekből kiderül, hogy az egykori tulajdonos ismert nevű ember volt, vagy a könyv egy régi, híres magánkönyvtár-

ból származik, ezt a leírásban megjegyzésként feltüntetjük. Érdekes megfigyelnünk, hogy a könyvek az évszázadok során hogyan nyerték el mai alakjukat, formájukat, például a lapszámozást: nem egy régi kötetben a nyomdászok már megszámozták a lapokat, de ezzel egyidejűleg még ott található a korábbi jelölések, a *custos*, azaz őrszó és a *signatura*, vagyis az ívjelzés.

Az RMK-val kezdődik (bár előzményei már voltak, például *Sándor István Magyar Könyvesháza*) és 1920-ig tart retrospektív nemzeti bibliográfiánk sora; ezek napi munkaeszközeink. Az 1711 előtti nyomtatványokat *Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár* című munkája regisztrálja két kötetben. A mű harmadik kötet, melyet már *Hellebrant Árpád (Könyvtáros, 1958. 9. szám)* rendezett sajtó alá, tulajdonképpen hungarika-bibliográfia. A bibliográfiai egységek elrendezése a kronologikus, topografikus és alfabetikus besorolás kombinációja. Szabó összeállításához rendszeresen közölt kiegészítéseket a *Magyar Könyvszemle*, az *Irodalomtörténeti Közlemények*, a *Sárospataki Füzetek* és más folyóiratok. 1912-ben jelent meg *Sztripszky Hiaor* gyűjtése, az *Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár c. munkájának 1–2. kötetéhez*. Új retrospektív bibliográfia jelent meg 1971-ben az OSZK és az MTA gondozásában *Régi magyarországi nyomtatványok 1473–1600*, majd 1983-ban: *Régi magyarországi nyomtatványok 1601–1635* címmel. A két kötet összesen 1632 nyomtatványt ismertet.

Segédeszközök a legkülönbözőbb kiadványokhoz

Katalógusunkban külön jelöljük a hungarikákat. A Magyarországot érintő, külföldön (idegen nyelven, idegen szerzőtől) írott könyvek és röpiratok gyűjtője és leírója *Apponyi Sándor* volt. Munkái *Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok*, illetve *Hungarica* címmel jelentek meg. Hungarika jelleggel egyéb összeállítások is készültek, például: *Kont Ignác Bibliographie française de la Hongrie*; *Gragger Róbert Bibliographia Hungariae*; *Ballagi Aladár Buda és Pest a világirodalomban* című munkái.

A régi magyarországi nyomtatványok művelődéstörténetünk páratlan értékű forrásai. Ezért esetükben fokozottan érvényes a könyvaukciók egyik célja: felszínre hozni, megismer-

tetni a közönséggel olyan kiadványokat, melyek jelenlegi tulajdonosuk érdeklődését elvezítették, de új tulajdonosuk (akár magángyűjtő, akár közgyűjtemény) értékes darabként becsülhet. Az 1712-től 1920-ig terjedő korszak magyar nemzeti retrospektív bibliográfiáinak az összeállítói *Petrik Géza*, *Kiszlingstein Sándor*, *Barcza Imre* és *Kozocsa Sándor* voltak. A magyar nemzeti biobibliográfiát *Czvittinger Dávid* után *Szinnyei József* készítette el *Magyar írók élete és munkái* címmel. Az összeállítás többek között az írók képmásainak, kéziratnak a lelőhelyéről is tájékoztat, így kiállítások rendezésének hasznos segédeszköze lehet. Kiegészítése és folytatása *Gulyás Pál Magyar írók élete és munkái* című műve, amely sajnos csonka. Ugyancsak felhasználható munkánkban *Gulyás Pál Magyar írói álnév lexikona*. A magyar bibliográfiákon kívül fontosnak tartom megemlíteni a nemzeti és nemzetközi általános életrajzi lexikonokat is.

A kurrens magyar nemzeti bibliográfia létezését (kisebb előzmények után) 1920-tól számíthatjuk, amikor *Pikler Blanka* szerkesztésében megjelent a *Magyar könyvészet* című összeállítás. A kurrens bibliográfiák azonban 1936-ig igen hézagosak, mivel főként a könyvkereskedői igények kielégítésére készültek. 1936-tól az összeállítások már jobban használhatók, ugyanis kötelempéldányok alapján írták le őket. Használatuk azonban így sem könnyű, mert például az 1936–1941 közötti összeállításához nem készült szakrendi mutató; 1944 második feléről és 1945-ről pedig csak egy hiányos primer bibliográfia készült. A fent ismertetett hiányosságok készítették az OSZK-t ama retrospektív bibliográfia összeállítására, amely *Magyar könyvészet 1921–1944* címmel, több kötetben, folyamatosan jelenik meg, s amelyet, akárcsak többi segédeszközünket, a könyvtárosok igen jól ismernek.

Az árverésre régi, ritka, érdekes folyóiratokat is átveszünk. A magyar sajtótörténettel foglalkozik az MTA kiadásában megjelent összeállítás, amelynek eddig két kötetet jelent meg, *A magyar sajtó története* címmel, valamint az az unicus (eredetileg többkötetesre tervezett kiadvány, de csak egy kötete jelent meg), amelyet *A magyar sajtó 250 éve* címmel adtak ki. Az egyéb sajtótörténeti, bibliográfiai munkák mellett gyakran használjuk még a Petőfi Irodalmi Múzeum bibliográfiai füzeteit is.

Az imént – a teljesség igénye nélkül – ismertetett, számunkra legfontosabb könyvészetek és sajtótörténetek mellett szükségünk van a

társadalomtudományok és a művészeti ágak tájékoztatási eszközeinek igénybevételére is. Mivel a természettudományokat a gyors fejlődés jellemzi, antikvár könyvaukciókon ilyen témájú könyvek csak akkor találhatók, ha első kiadásról vagy tudománytörténetileg érdekes műről van szó. A társadalomtudományi és művészeti szakbibliográfiák mellett a faktografikus vagyis a tényszerű adatokat közlő kiadványokat (lexikonok, szótárak, adattárak, névtárak stb.) is alkalmazzuk. Ehhez a munkához felhasználjuk körülbelül 3500 kötetes szakkönyvtárunk anyagát is.

A leíró, feldolgozó munka során arra törekszünk, hogy az adott példányt minél sokoldalúbban feltárjuk. Így például az 1772-ben Egerben, *Landgraf Adám* tollából „Az haba földének, az az: agyaggal öszve tapasztott szalma földének meg-magyarázása...” címmel kikerült műnek nemcsak címe, de tartalma sem látszott helytörténeti vonatkozásúnak. Mégis a helytörténeti-helyismereti tematikus árverés egyik értékes darabja lett, mert a benne lévő rézmetszetek a Veszprém megyei Zichyuradalom gazdasági épületének építését ábrázolják – így a leírást a katalógus helynévmutatójában Veszprém megyéhez soroltuk be.

Miután árverési tételeink leírásai elkészülnek, az előkészített katalógus nemzeti könyvtárunk, az OSZK kapja meg, ahol bejelölik: mely tételek nem vihetők külföldre, illetve melyek védettek. Ezután a kész katalógusokat az ÁKV antikváriumaiban, illetve a könyvbemutatón árusítják. A katalógusok egy részét meglévő címlistája alapján az ÁKV antikvár csoportja postázza; de kérésre újonnan jelentkező intézményeknek is küldünk katalógust. A katalógus használatát a különféle (név-, helynév-, tárgy-) mutatók könnyítik meg.

Könyvbemutató és árverés

Az árverést megelőző könyvkiállításon a gyűjtők már személyre vehetik a kalapács alá kerülő műveket; a kiállítás keretében pedig szakmai napon tekinthetik meg a könyvtárosok az anyagot. Azok a magánosok, illetve intézmények, akik, illetve amelyek az aukción nem tudnak részt venni, vételi megbízást adhatnak. Ebben az esetben az ügyfelek előleget adnak; a közületi vásárlók vételi megbízását azonban előleg befizetése nélkül elfogadjuk.

Azonos árajánlat esetén a művet a jelen levő licitáló kapja meg. A licitet követően magán-

személyeknek a vételáron felül 15 százalék árverési illetéket kell fizetniük; a közületi vásárlók azonban mentesülnek ennek az illetéknek a kifizetése alól. Az aukción az Országos Széchényi Könyvtárnak (kéziratok esetében az Országos Levéltárnak) az árverésen elért legmagasabb áron *elővásárlási joga van!*

Az aukciók általában kétnaposak. Helyszínik az utóbbi években a pesti Vigadó hangversenyterme volt.

A könyvárverések kiváló alkalmat nyújtanak új gyűjtőknek is a könyvgyűjtésbe való bekapcsolódásra: a jubileumi, 1986. novemberi árverésen már 60 forintos kikiáltási áron is találhattak könyvet. Az érdekességekhez itt olyan vásárlók is hozzájuthatnak, akik nem tudnak rendszeresen böngészni az antikváriumokban (például vidékiek, külföldiek).

Az aukciók kezdetben teaurálási, azaz értékmegőrzési lehetőséget kínáltak. Később (egyéb okok mellett) ez a szempont a könyvterjesztő vállalatok, majd a különböző kiadók reprint kiadásai miatt visszaszorult. Felvetődik a kérdés: a reprint befolyásolja-e az aukciók iránti érdeklődést, az eredeti mű megtartja-e értékét? Ezzel kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy bár a kézikönyvek (például *Magyar oklevélszótár*) értékét valamelyest csökkentette az új kiadás, de az első kiadású, illetve ritka, illusztrált vagy dedikált könyv ennek ellenére is érték marad (például *Drescher Pál Régi magyar gyermekkönyvek* című műve 1986 májusában a reprint kiadás ellenére is 1100 forintért talált új gazdára).

Az évek során jól megfigyelhető a gyűjtési szokásoknak, illetve a gyűjtők személyi összetételének változása. Az utóbbi években az irodalmi első kiadások, a dedikált példányok és a néprajzi témájú művek iránti kereslet csökkent; ezzel szemben *növekszik a történelem és segédtudományai iránti érdeklődés*. A magángyűjtők régiségeket – vélhetően anyagi lehetőségeik romlása miatt – nemigen vásárolnak már, érdeklődésük a 19–20. századi anyag felé fordult. A nagy közgyűjtemények vásárlásai is visszaszorultak, és előtérbe kerültek a kisebb könyvtárak, múzeumok (például helytörténeti anyagok gyűjtésével).

*

A könyvtárak állománygyarapításához – úgy vélem – szervesen hozzá kell tartozniuk az antikvárium és az aukciós beszerzéseknek. Az antikváriumbeli vásárlásnak három formája fi-

gyelhető meg. Az első esetben a könyvtáros egyszerűen leemeli az antikvárium polcáról azt a dokumentumot, amit véletlenül meglát, s amiről úgy véli, hogy nincs meg a könyvtárban (ez bizony nem nevezhető tudatos állományfejlesztésnek). A második esetben a könyvtáros kész „kivánságlistával” megy az antikváriumba, ahol a könyvek egy részét rögtön megkaphatja, a többit pedig előjegyzésbe veszik. A harmadik eset akkor alakul ki, amikor a nagyobb antikváriumok ajánlójegyzékét megkapják a könyvtárak, és a könyvtáros ezután jelentkezik a megvenni szándékozott könyvekért. E két utóbbi lehetőség jó esélyeket kínál egy állomány megfelelő szempontok szerint való teljessé tételéhez.

Az aukción való részvétel más lehetőséget jelent a könyvtáraknak: olyan régi vagy más szempontból értékes bibliofil és egyéb kiadványokhoz, dokumentumokhoz juthatnak hozzá, amelyek még antikváriumokban is ritkák, esetleg ismeretlenek, és egyéb úton nem valószínű, hogy könyvtárba kerültek volna. Így gyarapította például gyűjteményét az OSZK a XXIV. aukción Gárdonyi Géza 40 darabból álló (a szakirodalomban ismeretlen) levelezésgyűjteményével. Érdeemes néhány számadatot is megnéznünk a könyvtári vásárlásokkal kapcsolatban. A XXIV. aukción 525 tételből csak 12 nem talált új gazdára: 207 pedig könyvtárakat és egyéb közgyűjteményeket gazdagított!

A könyvtárosokban felmerülhet a kérdés: mi a biztosíték arra, hogy közkönyvtárból eltulajdonított mű nem kerül-e árverésre. Nos, ha a feldolgozás során könyvtári pecsétellátott kötetet találkozzunk, először megnézzük, van-e benne duplumbélyegző. Ezután megvizsgáljuk, hogy létezik-e még az a könyvtár, illetve régi könyvtár esetében van-e jogutódja. Csak akkor kerülhet aukcióra a mű, ha a fenti kérdéseket megnyugtatóan tisztáztuk, de a leírásban még így is jelezzük, hogy „régii könyvtári bélyegzővel”.

1986-ban az ÁKV az *I. kamaraárverés* megrendezésével új forma bevezetésére vállalkozott: a tematikus árverésre. Az első ilyen jellegű aukció témája a helytörténet-helyismeret volt; a másodiké a reformkor-szabadságharc. A tematikus árverés célja: az egy témakört gyűjtők jobb kiszolgálása. A tematikus árverés iránt megfelelő volt az érdeklődés, ezért az ÁKV – a tervek szerint – évi egy-két „nagy” aukció mellett néhány tematikus árverés rendezését is tervezi.

Bukta Zsuzsa

Szerepkörök

Régi városrészben ballagok új tavaszi napon, talán az elsőn. Késő délután van, bezártak a boltok, de a világosság ideje, lassan és biztosan, megnyúlt; sokan jönnek-mennek az utcán.

A sétálók elbáméskodnak a kirakatok előtt. Öntudatlanul, mint mások, követem őket, titkos nyomozó: nézem, hogy mit néznek. Mindenki ezt teszi, akár tudja, akár nem. Az ember rendszerint kívár egy kicsit, mielőtt a kirakattal szembe állna, de addigra – az egyén öltözékéből, életkorából, s az apró, szándéktalan gesztusokból, amelyekkel ellépett a kirakat előtt – már tudja, mi lehetett a sebtében-rögtön testet öltött, s közeli feledésre szánt vélemény. Akkor az ember odalép, és megnézi, *miről*.

Crosby, Stills, Nash and Young, David Bowie, Smokey Robinson, Lennon meg – hát ez mi? – Drumbeat (BBC's Television Show). Te jó ég, egy lemez a beat csecsemőkorából, legalább ezer éves, de huszonöt biztosan megvan. Nincs kizárva, hogy még kőből faragták. Kazetták: Rolling Stones, Zappa, Streisand, Procol Harum, Ahmed Khalil – ezt honnan szalajtották? –, Clockwork, Orange. Filmzene, bizonyára magánfelvétel, ezt a filmet nálunk nem vetítették. Na jó.

Chandler, Christie, Moldova. A Petőfi-kötet régebbi kiadású lehet. Néhány saláta: folyóiratok, érdektelenek, a század első feléből, metszetek, valami molyrágtatott óskincs gót felirattal, több ezerért. Az Écserin még negyven forint lehetett. Ki halt meg, hogy ez a könyv, egy nagypolgári gyűjtemény díszes, idekerülhetett? Hátul, némileg homályban: Márai. És Musil *Tulajdonságok nélküli embere*. Ohó!

Hisz ez egy maszek antikvárium.

Igen, és a kirakatban felirat: „A nálunk vásárolt könyveket tíz százalékkal olcsóbban visszavásároljuk!”

Másnap, amint nyitásra visszamegyek Musilért, még csak ketten lézengenek az apró és

piszkos üzletben: egy csellengő punker-féle véres címlapok – külföldi képregények – között szemezget bizonytalan ujjakkal, egy ballonkabátos férfi, nyilván fanatikus könyvgyűjtő, takarékos léptekkel és sebes pillantásokkal felméri a bolt ama jól ismert pontjait, ahol az őt érdeklő holmik megjelenhetnek, majd a kimustrált íróasztalból előléptetett pulthoz megy. Az asztal mögötti falfelületet bordó függöny takarja, e mögül bújjuk ki az eladó: borostás fiatalember, kockás ingben és nyitott, kék köpenyben. „Semmi?” „Semmi.”

Fizetek.

– Beválik? – a kétlépésnyire lévő kirakat felé intek.

– A visszavásárlás? Hogyne.

– Merthogy többnyire ugyanazt veszik, igaz?

– Aha. – A széles legyintés egyszerre fogja át a lemezeket, kazettákat és a sarokban külön asztalra rámolt, rendetlen tömeget, a krimik halmazait. Keze csaknem körülsimítja a falakat.

– Merthogy általában az efféléket is legfeljebb hatvan százalékkért veszik vissza az antikváriumban, noha a könyv hátulján ott az előző antikváriumi ár, ceruzával.

– Na, itt viszont az első antikváriumi ár marad érvényben, amíg a könyv szét nem esik, mínusz tíz százalék.

– Amit csinálnak, az tulajdonképpen könyvkölcsönzés, pénzért. Tudja, hogy a könyvtárak ugyenezeket a könyveket a beiratkozási díj fejében ingyen kölcsönzik?

– Maga újságíró?

– Ne aggódjon miattam.

– Édes jó istenem. Ugyanazt az egyetemet végeztem, mint maga. – Ézzel az ember zsebre dugott kézzel ráül az asztal sarkára, s lassan, alulról felfelé, végigmér. – Eleget olvastam könyvtárban. Alkalmasint többet, mint maga. És – ha jól látom – több hasznát is veszem.

– Fogalmazzunk inkább így: jobban megél belőle.

– Fogalmazzunk. Ha az eszmei haszon miatt tesz ilyen finom disztinkciót.

– Szóval, maga lényegesen többet fizet a leggyakrabban keresett könyvekért, mint a kollégái, és összehasonlíthatatlanul többet kér értük, mint egy kölcsönkönyvtár, azért az egy hétért, amíg a legújabb tulajdonosánál van a könyv.

– És most hova sírjak? – kérdi a tulaj. – A dolog teljesen törvényes. Visszaveszem a könyveket rendes áron, a hivatal szempontjából ez az én bolondériám, legfeljebb megengedhető üzleti fogás, reklám.

– És konkurencia mindkét intézménynek, a könyvtárnak is, és az antikváriumoknak is.

– Okos – így a szelíd, gúnyos hang. – Higgye el, nem nekem kell gondolkodnom azon, hogy a könyvtárak hogyan tudják az olvasóikat begyűjteni. Tudtommal – és a maga tudtával – nem azért ingyenes a könyvtári szolgáltatás, mert ez egy szellemi értelemben vett népjóléti intézmény, hanem azért, mert alapelveiben foglalt, hogy a kultúrát ingyenesen szolgálja. Tehát nem egészen a valóságos, alulról jött, gyakorlati igényeken alapszik. Ha így lenne, nem maradhatna fenn, mivel a szubkultúra iránti igény jóval nagyobb, és egyre növekszik, szemben az elit kultúra népszerűségével. De a könyvtárak nem is tartják feladatuknak, hogy elsőrendűen ilyen igényeket elégítsenek ki, inkább azt, hogy a szolid, polgári kultúra kincseit őrizzék és népszerűsítsék. Ez a dolguk, s rendjén is van, gondolom. Arról nem szólva, hogy mennyire terhükre vannak azok, akik pont a szubkultúrára éhesek – mert éhesek, éhesebbek, mint maga vagy én. Hiszen többnyire pocsék körülmények között élnek. És többnyire másuk sincs, mint az a kevéske érzés, tagolatlan vagy sem, amit ebből a nem tiszta forrásból merítenek. A könyvtárak pedig, elhiszem, próbálkoznak a megjavításukkal, vagy mifene, a nevelésükkel, de ez nem megy kizárólag a kultúra segítségével, és tegye a szívére a kezét: a legtöbb könyvtáros fél, mégpedig joggal, a nagyobb számban megjelenő punkoktól és hasonlóktól, hiszen képtelenek viselkedni, megromgálják a berendezést meg a lemezeket, nem hajlandók alkalmazkodni, mert nem látják értelmét. Az én kultúrcehőmban sokkal inkább otthon vannak – láthatja. Nem érdemes egybeterelni azt, ami törvénytörően vált külön.

– Így viszont több az esély rá, hogy a helyzet jóvátehetően rögzödjön.

– Mint mondtam: elvekkal ezen nem lehet

változtatni. Alapvetően egzisztenciális kérdés.

– Az antikváriumok...

– Ugyancsak. Jogomban áll többet fizetni. Aki különb holmit akar, mint az a törzsvevő is, aki maga előtt ment el: mindenholnan előássa a maga fétéseit, onnan is, innen is, és nem hozza vissza tíz százalék veszteséggel. Ott pusztul a könyvei közt. És nem is én vagyok az egyetlen, aki ilyen módon árul, vagy ahogy maga mondja, kölcsönöz könyvet.

– Hogyhogy?

– Maga nem újságíró. Ne vegye sértésnek. A könyvmaffiát sem ismeri, hagyjuk is. De hát van például olyan nagyváros vidéken, ahol egy öregapó kerekese taligával járja az utcákat, mindig ugyanazt az útvonalat, a taligáján krimik, bestsellerek, erotikus könyvek a századelőről, hogy finoman fogalmazzak, vagy még rosszabb – klasszikus ponyva. Évek óta ebből él, nem is a nyugdíjából. Árulja és visszaveszi a könyveket. Egy rendőrnek eszébe nem jutna megállítani, egyrészt, mert a könyv nem érték, nincs miért aggódni miatta, vagy talán azt hiszi, hogy a MÉH-be viszi a cuccot. Az sincs kizárva, hogy van valamiféle engedélye.

– Bibliobusz, motorizálás nélkül.

– Mi? Igen. Olyasmi.

– Leszállított szinten.

– Amilyen van.

– Legalábbis az egyik. Mármint szint.

– Az egyik, ami van.

A borostás fiatalember odafordul a kefefahajú zilált gyerekhez, aki néhány füzetet és könyvet mutat fel, lebonyolítja az üzletet, s odaszól még: „A jövő héten lesznek újak.” „Kösz”. Elmege a vevő.

– Na – mondja kissé már unottan a fiatalember –, a madár egy hétig boldog lesz. Boldogabb, mint maga. Sajnálja tőle?

– Nem. Nem tőle – mondom –, és nem is őt. Ámbár nem hiszem, hogy a boldogság a megfelelő szó az ő állapotára.

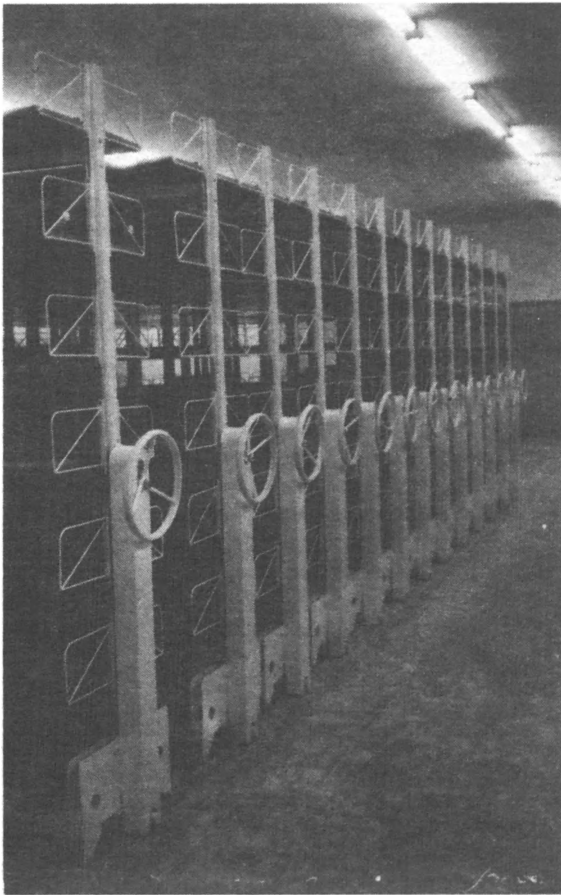
– Találjon jobbat – feleli a borostás –, látom, folyton ezzel van megakadva. Hát mit sajnál? Csak azt ne mondja, hogy az egészét.

– Nem mondom – válaszolok. – Kösz.

Két lépés az egyre verőfényesebbé váló utca felé, még hallom, ahogy utánam szól, de halkán: „Maga nem újságíró!”, s kint vagyok az utcán, hónom alatt legújabb könyveimmel. Háromnegyed tizenegy, melegszik az idő. Ez tehát a tavasz, annak is a második napja. Na jó. Majd meglátjuk.

Abody Rita

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

MERABONA

és

TÉKA

típusú bútorainkat,

melyek

IRINGÓ

alvázra szerelve

tömörraktárak

berendezésére is

alkalmasak

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Telefonüzenet: 663-226

Mikrofilmlapon a Somogyi Könyvtár régi katalógusai III.

Műhelykérdések

Hadd kezdjem és hadd végezzem személyes dolgokkal e cikket! Irataim rendezése közben került kezembe egy gyászjelentés. Ekkor hőkentem meg, hogy már két éve, 1985. május 13-án elhunyt *Ónódy Miklós*, az Országos Széchényi Könyvtár fősztályvezető-helyettese. Vele szemben nekem két tartozásom is van. Akkor én magam is kaptam gyászjelentést. Ám táviratozni túl szegényesnek tartottam, levelet írni meg nem volt erőm, mert mit is írhattam volna, amikor magam is lelkem mélyéig megrendültem. Második tartozásom a Somogyi Könyvtár *Ónódy Miklós* által tervezett és megvalósított mikrofilmlapos katalógusának ismertetése. Egy-egy cikket írtunk e témáról a *Könyvtárosban* (az elsőt én, a 84/6. számban, a másodikat – II-vel jelölve – *Ónódy Miklós* a 7. számban), a megrendelő és a technológus szemszögéből. Az volt az elképzelésünk, hogy a katalógus működésének egyéves tapasztalatairól kikérjük a használók véleményét. Miután a Somogyi Könyvtár új épületét 1984. június 6-án átadták az olvasóknak, 1985 júniu-

sában lett volna esedékes a mikrofilmlapos katalógus használatát elemző írás, amit azonban nem sikerült tető alá hozni. A tájékoztató könyvtárosok észrevételeiről nem állt össze cikk, *Ónódy Miklós* pedig... Az ügy így elaludt. Hadd törlesszem most mindkét tartozásomat egyszerre, általánosítható tapasztalatokat is rögzítve és meghajtva fejem egy nagyszerű munkatárs, majdnem barát emléke előtt, akinek szaktudásánál csak embersége volt nagyobb.

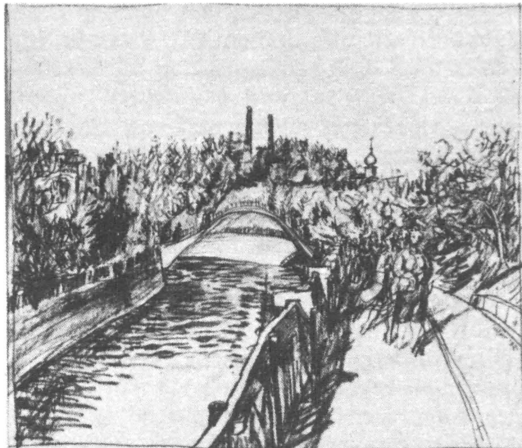
Ami ellene szól

Megkérdeztük a tájékoztatószolgálat munkatársait, akik közül négyen válaszoltak is. A feleletekből igen sötét kép rajzolódott ki.

A negatív vélemények egy része a bibliográfiai leírások hibáira irányult. Hárman jelezték, hogy nehéz a mikrofilm leolvasása, ketten, hogy nem látszanak a besorolási adatok aláhúzásai. Egy munkatárs arra panaszkodott, hogy a mikrofilmlap szerkezete nehezen áttekinthető. Azt is felrötták, hogy az azonos nevű szerzők elkülönítése nem megfelelő.

A negatív megítélések másik csoportja a katalógus véglegességét emelte ki, azt, hogy nem bővíthető, nem törölhető a fölösleges tételek (4 munkatárs), illetve, hogy a hibák nem javíthatók (3 kolléga).

A harmadik csoportot a technikai ellenvetések alkotják: két tájékoztató szerint a mikrofilmlapok tárolása rossz, a tárolódobozok nem megfelelőek; másik kettő azt jelzi, hogy „a tisztán tartásuk is bonyodalmas, foltos marad” a mikrofilmlap; egy kolléga szerint rossz a leolvasó; egy másik úgy véli, hogy elromolhat, tisztítani kell, s áramszünet esetén megbénul a tájékoztatás. Három munkatárs azt is helyte-

leníti, hogy egyszerre csak ketten használhatják.

Fölmerült még, hogy drága a rendszer, ketten pedig azt kifogásolták, hogy hosszabb a mikrofilmes katalógusban a keresés, mint a cédulák között. Mind a négyen úgy látják, hogy az olvasók nem használják e katalógust.

Végezetül egy munkatárs szerint sok a hiba a mikrofilmlapok indexeiben.

Természetesen előnyeit is látták; mind a négyen elismerték, hogy kis helyen elfér, egyikük pedig azt is bevallotta, hogy kényelmes.

És ami mellette...

Nem vagyok meggyőződve arról, hogy olvasóim hirtelen elő tudják venni e cikk két előzményét, ezért összefoglalom a legfontosabb tudnivalókat. A Somogyi Könyvtár új épületbe költözésével fölmerült a prézens anyag betűrendes katalógusai megtöbbszörözésének igénye, hiszen az eddigi egy szint helyett a könyvtár hat szinten helyezkedik el. Úgy döntöttünk, hogy a harmadik emeleti prézens (olvasótermi, raktári) szint mellett a második emeleti általános kölcsönző, az első emeleti művészeti részleg, valamint az állománygyarapítók is kapjanak mind az 1952-ig fejlesztett nagyalakú (192 × 131 milliméteres), ún. müncheni, mind az 1952-től 1981. december 31-i lezárásig szerkesztett szabvány cédulakatalógusról készült mikrofilmlapokból egy-egy példányt. A harmadik emeletre kettő, a többi helyre egy-egy PENTAKTA DL 5.2-es leolvasókészüléket szereztünk be.

Ekkor derült ki, hogy folyamatos használatot feltételezve e készülékek nem használhatók, mert csupán egyetlen 70 mm gyújtótávolságú objektívvel rendelkeznek. Ez a természetes nagyságra való visszagyújtást csak a müncheni katalógusnál tette lehetővé, a cédulakatalógus mikrofilmes kópiái szinte olvashatatlannak voltak. Nagyon hiányzott a 37,5 mm-es objektív, ami 29,7-szeres nagyítást tesz lehetővé.

A gazdasági vezetés rendkívül rugalmas volt, mert szinte napok alatt beszerzett olyan MEOFLEX RI 21 P leolvasókat, melyek a 42-szeres nagyítást is lehetővé tették.

A cédulakatalógus mikrofilmlapjaival azonban továbbra is gondjaink vannak, mert az eredeti katalógusban szürke, kék, zöld, sárga és rózsaszín cédulák váltakoztak a fehér katalóguslapokkal. Emiatt a filmlapok „mákosak”

lettek. A színes cédulák helyenként annyira besötétedtek, hogy szövegük szinte olvashatatlannak. Rövidebb expozícióval természetesen el lehetett volna érni, hogy ne sötétedjenek be a színes katalóguslapok fényképei, ám akkor a fehér cédulák szövegéből nem látszott volna semmi.

De más baj is történt. A könyvtárosi gyakorlat szerint az irányítás mindig piros ceruzával történt, melyet alig érzékelt a negatívfilm (bezzeg a rózsaszínű alapot szürkére változtatta!). Ennek következtében valóban nehezen követhetővé vált a besorolási rend.

Mindezt már az első tíz mikrofilmlap elkészültekor észleltük, de nem volt visszaút, hiszen A-tól K-ig a katalógust már szerkesztették. Az idő pedig szorított. Mindebből látható, hogy az előkészítés valóban nem volt tökéletes.

Ami a katalógus véglegességét illeti, ez kétarcú jelenség. Nem lehet javítani, de rontani sem, amint azt Ónódy Miklós idézett cikkében jelezte. A hibás adatokat új földolgozással javíthatjuk, ám a törlés valóban gondot okoz. A törölt tételek keresését vagy raktári számmal ellátott hiánylista (ideig-óráig), vagy az illetékes mikrofilmlap újrafényképezése (a melléklapok miatt egyszerre többé is) akadályozhatja meg. Ám prézens anyagról lévén szó, ez mennyiségileg elenyésző.

A technikai feltételek sem voltak megfelelőek, és a pénziári ma is határt szab a fejlesztesnek. De jobb tárolódobozokat kitalálhatunk és készíttethetünk a kötészzettel, a mikrofilmetket, leolvasókat antisztatikus kendővel át lehet törölni. Igaz, ha áramszünet van, az egész könyvtári szolgálat megbénul.

De be kell vallani, hogy túllöttünk a célon. Az első és a második emeleten szinte egyáltalán nem használják a mikrofilmlapos katalógust. Itt ugyan elsősorban kölcsönözhető állomány van, ám úgy gondoltuk, hogy aki nem talál kedvére való könyvet, e katalógusban tájékozódhat a prézens állomány felől is, és közvetlen kereséssel (a raktári jelzert is tudva) érkezhette a helybenolvasási övezetbe, a harmadik emeletre. Az e szinteken levő mikrofilmlolvasókat és mikrofilmlapos katalógusokat fölvehetnénk a harmadik emeletre, ahol így akár három katalógusból, négy leolvasón kereshette könyvtáros, könyvtárhasználó egyaránt. (A regensburgi egyetemi könyvtár 50 garnitúra katalógust kínál használatra 70 olvasói és 37 szolgálati készüléken.)

Nagyon igaz a tájékoztató könyvtárosok jó véleménye: kis helyen elfér. Ha nem lenne, még 170 katalógusfiók elhelyezését és a müncheni katalógusnak 15 folyómétert (30 centiméteres magassággal) kellene biztosítani. Drágaságát mi sem igazolja, sőt Ónody Miklós épp az ellenkezőjét bizonyította cikkében.

Ami az index „sok” betűrendezési hibáját illeti, nem bizonyosodott be előttem. Egy-két helyen valóban találkoztam hibával, de 2327 mikrofilmlapnál ez végül is elenyésző.

Nem írtam még a régi, müncheni nagyalakú katalógus megmentésének szükségességéről. E kézírásos lapokon *Reizner János* (Szeged történetirója), *Tömörkény István* és *Móra Ferenc* kezevonása található – az egész könyvtártörténeti emlék. S a használat már így is igen megrongálta.

Vitathatatlan a katalógusok kényelmessége, hiszen ülve lehet tájékoztatást kapni pillanatokon belül mintegy 170 ezer kötet adatairól. Méréseket végeztem a hagyományos és a mikrofilmlapos katalógusban való keresés időszükségletéről, egy csekélyke mintán. Míg a nagyalakú katalógusok esetében jelentős a különbség a mikrofilmlap javára, a cédulakatalógusban ezt az arányt a választólapok módosítják. Itt gyakorlatilag nincs különbség az egy tételre eső keresések átlagidejében: 43,19 másodperc a mikrofilmlapokban, 43,52 a cédulakatalógusban.

Ugyanakkor meglepetéssel tapasztaltam, hogy a tájékoztató könyvtárosok szerint oly sok gondot okozó eset, az egy szerzői néven belül való keresés a mikrofilmlapos katalógusban csak 43,37 másodperc, míg a cédulakatalógusban 53,46, nyilván azért, mert a képernyőn áttekinthető a teljes „mező”. Az egyes tételek keresésekor viszont épp fordított az arány: egy tétel keresésének átlagideje a mikrofilm katalógusban 43,01 másodperc, a cédulák között 33,58. Ha tehát minden szempontot figyelembe veszünk, a mikrofilmlapos katalógus gyorsítja a keresést.

★

Végezetül meg kell említenem, hogy az állománygyarapítók és a feldolgozók egyöntetűen örülnek a mikrofilmlapos katalógusnak. Nem azért, mert én voltam az osztályvezetőjük, hanem mert szolgálati katalógus híján nem kell emeletet mászniuk a hasonlításra váró könyvekkel.

Következtetések

1. Ha valakinek valamilyen ok miatt többszörözni kell katalógusát, ma csak a mikrofilmezést választhatja.

2. De gondosan elő kell készítenie katalógusát a fényképezésre. Nem árt az állományellenőrzés sem, a katalógusrevízió egyenesen nélkülözhetetlen.

3. Minden színes cédulát át kell gépeltetni, jó minőségű írógépszalaggal hófehér cédulákra.

4. Az irányítást (besorolási adatok) fekete aláhúzással kell jelölni.

5. Be kell vonni a katalógust használó összes könyvtárost az előkészítő munkába, mert a kívülállóknak később indokolatlan ellenérzések születhetnek.

6. A mikrofilmlapok indexeiben biztosítani kell az azonos nevű szerzők és az egy személy különböző funkciói (szerző, közreműködő, róla szóló irodalom) közötti megkülönböztetést. Bátran kell élni a képezők szinte elválasztást betöltő szerepével, még akkor is, ha ez a mikrofilmlapok számának kismérvű növelésével jár.

7. Igen gondosan kell megválasztani a leol-

vasó típusát. Nemcsak az a követelmény, hogy természetes méretre nagyítsa vissza a katalóguscédulákat, hanem az is, hogy a teljes képező elférjen a leolvasó ernyőjén.

8. Nem mindegy, hogy a leolvasót milyen fényviszonyok közé helyezzük. Igyekezni kell csekély megvilágítású helyet találni, különösen az átvilágított képernyőjű típusok esetén.

*

Véleményem szerint a vázolt körülmények között (az idő szorítása, az adott technikai szint, a megmentendő kéziratok katalógus, a betűrendes katalógusok többszörözésének szükségessége, a helyhiány stb.) vállalnunk kellett az első magyarországi mikrofilmlapos katalógus elkészíttetését. A katalógus – mint az a rémhírekkel ellentétben igazolódott az eltelt két és fél évben –, ha bizonyos nehézségekkel is, de működik,

Köszönet érte Ónódy Miklósnak és fáradhatatlan munkatársának, feleségének, Zsuzsa asszonynak, valamint az Építésügyi Tájékoztatási Központ fotó- és mikrofilmosztályának.

Gyuris György

Kérdezz – felelek

Egy könyvtár igazgatója kérdezi a mellékfoglalkozás után járó pótszabadságról:

„Napi négyórás munkaidővel, hivatalsegédi munkakörben egy háromgyerekes anyát alkalmaztam. Ez a munkaviszonya mellékfoglalkozás, mert egy üzemben heti 42 órás munkaviszonya van, és a két munkaviszonyában munkaideje nem esik azonos időtartamra. Mindhárom gyermeke 14 éven aluli. Jár-e a könyvtári, mellékfoglalkozású munkaviszony alapján a gyermekek után pótszabadság, és ha igen, mértéke az évenkénti kilenc munkanap vagy – az ötven százalékos munkaidőre tekintettel – annak a fele?”

Válasz:

A dolgozónak a rendes szabadság (az alapszabadság és a különféle jogcímenekén járó pót-

szabadságok) mindegyik munkaviszonya alapján jár. Azt a dolgozót tehát, akinek a főállása mellett második munkaviszonya (mellékfoglalkozása vagy másodállása) is van, ezután is megilleti a rendes szabadság.

A második munkaviszony után járó szabadság mértéke – ha az érdekelt e munkaviszonya keretében minden munkanapon dolgozik – ugyanannyi, mintha heti 42 órás munkaidőben foglalkoztatnák.

Az anya tehát a könyvtárban betöltött mellékfoglalkozása alapján is jogosult az évi 15 munkanap alapszabadságra, a korábbi munkaviszonyokban töltött, beszámított ideje után járó pótszabadságra és ezeken felül a gyermekek után – a 48/1979. (XII. 1.) MT számú rendelet (Mt. V.) 47. paragrafusának (2) és (3) bekezdése szerint járó $9 + 2 = 11$ munkanap pótszabadságra.

Videózni szükséges!

Helyzetkép és javaslatok

A cím után akár kérdőjelet is tehetnénk, tekintettel a video közművelődési könyvtári hasznosítása terén tapasztalható jelenlegi tanácstalanság, erősebben fogalmazva: zűrzavar miatt. De mégis helyes megmaradni a „navigare necesse est – hajózni muszáj!” híres mondás analógiájánál. A tény vitathatatlan: a video egyre erőteljesebben dörömböl bebocsáttatásért a könyvtár kapuján, s egyre több az olyan látogató is, aki ezt az új technikát keresi.

Megszaporodtak az elemző írások a szakajtóban. *Skaliczki Judit* a lap tavaly júniusi számában részletesen ismertette a nem hagyomá-

nyos könyvtári anyagok – köztük a videokazeták, újabban -lemezek – helyzetét; reális, észszerű követelményeket, feladatokat megfogalmazva. Az írásra reagálva *Dr. Tóth Dezső* követelte a polgárjogot a hangzó- és vizuális anyagoknak (*Könyvtáros*, 1986. 9. sz.). Legfontosabb tennivalóként egy országos helyzetkép felrajzolását sürgette.

Egyetértve a gondolattal, megkísérlem felvázolni a tanácsi közművelődési könyvtárak és a videózás jelenlegi kapcsolatának milyenségét, a mai valóságát és a holnap terveit. Bár tudom, hogy megoldásra, szakmai iránymutatásra nem vállalkozhatom, mégis úgy érzem, a helyzetfeltárás segít felkelteni az érdeklődést szakmai és hivatali körökben, remélhetőleg azokét is, akik a jelenlegi állapotok megváltoztatásáért tehetnek egyet s mást.

A rendelkezésemre álló információkat a megyei könyvtárak és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár készséges segítségével szereztem. Ezek az intézmények kérésre írásos tájékoztatást adtak saját hálózatuk helyzetéről.

Mit mondanak a számok?

Elsőként azt kérdeztem a megyei könyvtáraktól, hálózatukban hány videomagnó, kamera és egyéb felszerelés van. 16 helyről kaptam levelet. A válaszokban érintett 135 A és B típusú könyvtárnak összesen 50 képmagnója és öt kamerája van. Az utóbbiak lelőhelyét érdemes felsorolni: Kazincbarcika (2), Jászberény, Békéscsaba, Nagyatád. Vagyis egyáltalán nem szükségszerű az összefüggés a település vagy az intézmény nagysága és az ellátottság között.

A lejátszó berendezések számával talán elégedettek lehetnénk, az 50 : 135-ös arány szűkös viszonyaink között elfogadható. A szóródás azonban igen-igen nagy. Az új békéscsabai

megyei könyvtárnak hat készüléke van, négy megyei könyvtárnak egy sem. Igen eltérők a vélemények is a helyzet megítélésében. Van olyan gazdag, de nagyon szerény hálózati központ, amely így ír: „... video-ügyben körülnéztünk a hálózatban. Sajnos elég szegényes a kép. Mindössze hat könyvtárban van videokészülék, s mindössze egyben van komplett felszerelés (VHS stúdióberendezés: két kamera, két videomagnó, vágó- és szerkesztőasztal, egyéb kiegészítő felszerelések).” A pontosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy a városi művelődési központtal (központba?) integrált városi könyvtárról van szó. Kontrasztként egy másik B típusú intézmény helyzete: „Nincs a könyvtárunkban és a hálózat könyvtáraiban sem videomagnó, sem kamera és semmiféle videózással kapcsolatos felszerelés sem. Jelen körülményeink szerint terveink sem lehetnek. Legfontosabb gondunk az alapellátás – a férőhely és a legfontosabb szolgáltatások – biztosítása. Nem is kértünk, így nem is kaphattunk semmiféle támogatást.” A kissé ingerült hang a nyilván súlyos elhelyezési és működési gondokkal küszködő könyvtár vezetőjétől egyáltalán nem meglepő.

Az egyéb felszerelések ügye igen kusza, kibogozhatatlan. Pedig a könyvtárak szempontjából talán nem is mellékes, elhanyagolható dologról van szó. Erre világít rá az egyik válaszból vett részlet. „A tévékészüléknél – mint tapasztaltuk – igen lényeges, hogy a teletext adás vételére alkalmas legyen. Persze ehhez fontos egy nagyteljesítményű antenna is. Korábban nem is gondolt lehetőségeket nyújt a legfrissebb információk lehívása, így a napi tájékoztatásban előbb-utóbb nélkülözhetetlen lesz.” Ezt hangsúlyozta Tóth Dezső is korábban idézett cikkében. Figyelemre méltó gondolatok. A különböző információk „fogadására” való alkalmasság a közművelődési könyvtárakban „élet-halál” kérdése lehet már a közeljövőben.

Mire használják a videót?

A könyvtárak egy részének egyszerű a válasza: egyelőre semmire. Várják a lehetőséget és a központi javaslatokat. A „középmezőny” már próbálkozott valamivel (alkalmi vetítések gyermekek és felnőtt kiscsoportos foglalkozások illusztrálása stb.), de rendszerességről, megállapított szolgáltatásról nincs szó.

És vannak – ha kevesen is – élenjárók. Pé-

csett a szabadpolcos térben elhelyezett készüléket „szabadon” használhatják az olvasók. Békéscsabán a zenei stúdióban összesen hat helyre tudnak videoprogramot kiadni; egyrészt a tévéműsort, másrészt konzervfilmeket.

Az FSZEK VII. kerületi főkönyvtárában már 1982-ben elkezdték a videogyűjtemény kialakítását a nyelvi-irodalmi részleg szolgáltatásaihoz igazodva. Itt alakult ki az FSZEK-ra vonatkozó videogyűjtemény is, ezeket a televízióműsorokat 1982 óta archiválják. Meg kell említeni a könyvtár Latinovits-archívumát, mely a hangfelvételek mellett egyre inkább filmdokumentumokat is tartalmaz. A X. kerületi fiókkönyvtár képzőművészeti gyűjteményéhez és vizuális műhelyéhez kapcsolódva alakított ki videotárát, amelyet jelenleg is fejleszt.

Vannak már konkrét tervek video-ellátórendszerek kialakítására Jászberényben, Kiskőrösön; Pásztón pedig már részben megvalósult gyakorlat is ez.

Egy-két megyei és városi könyvtár az új szolgáltatás bevezetését megelőzően tervezetet készített a videotár gyűjtőköréről, a feltárásról, a szolgáltatásokról. Közzétételük mindenki számára hasznos lenne.

Különösen a kölcsönzés és a másolás kérdései foglalkoztatják élénken a szakmai közvéleményt. Az érdekelt könyvtáraknak azonban meglepő módon nem okoz gondot a két leggyakoribb igény. *A kölcsönzést teljes természetességgel ingyenes alapszolgáltatásnak tekintik, a másolással pedig többségüknek nincs gondjuk, mivel hiányzik a technikai feltétel, a második készülék.*

Ki adja a kazettát?

Mindenekelőtt az Országos Oktatástechnikai Központ, méghozzá ingyen. A 25 tételből álló „tartós letétbe” adott kazettakészlet alapozta meg sok közművelődési könyvtár gyűjteményét. Aztán bővült a kör. Belépett a MO-KÉP, a Könyvértékesítő Vállalat, a Magyar Televízió, más intézmények, társaságok, grnk-k, magánzók. A választék azonban nemcsak drága, meglehetősen egyoldalú is. Nem hiszem, hogy sokan lerágták már a körmüket a könyvtári készülékek előtt a programok nézése közben.

Bármilyen furcsa, a megyei könyvtárak egy része panaszkodik, hogy nincs pénze az újfajta

dokumentumok beszerzésére, a gazdagok pedig (ők sokkal kevesebben vannak) azt kérdezik: hol költsék el értelmesen gyarapításra fordítható keretösszegüket. Azért ha valaki ügyes, érhet el eredményeket. Íme! „Sikerült néhányat megvenni a Könyvértékesítő méregdrága kazettáiból, sikerült egy-két programot lemásoltatni a nem jogdíjköteles művekből (egy-két kazetták árában a jogdíj eleve benne foglaltatik). Teljes tartalomjegyzék-leírásunk van az 1984-től működő közösségi televízió műsorairól, s úgy tűnik, hogy a Megyei Pedagógiai Intézettel erősödő kapcsolataink eredményeként több könyvtári foglalkozás videofelvétel is meg tudjuk csinálni.”

Nagy segítséget jelenthet ebben a helyzetben az 1986-ban indult *Új videofelvételek* című állománygyarapítási tanácsadó füzet (a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szerkesztésében). A hasznosításról a cikk megírásának idején még nem voltak érdemi adatok.

Helytörténet, kábeltelevízió, partnerek

Érdekes jelenségnek lehetünk tanúi mostanában. Az új technikai eszközök könyvtári alkalmazásán meditatálva, tervezgetve a közművelődési könyvtárak döntő többsége mindenekelőtt a helytörténetre gondol, legyen szó mikroszámítógépekről, vagy filmről, videóról. Ez a tény sok mindenről árulkodik: igen csekély a könyvtárosok műszaki, technikai ismerete ezen a területen, hiszen a rendelkezésre álló eszközök erre a célra általában alkalmatlanok vagy elégtelenek; a könyvtári munkában előtérbe kerül a helytörténet, a helyismeret, fokozódik az érdeklődés a szűkebb környezet, a lakóhely dolgai iránt, összefüggésben a demokrácia kiszélesedésével, a környezetvédelem fontosságának erőteljesebb hangsúlyozásával...

Ilyen helyzetben indult el a helyi közösségi, úgynevezett kábeltelevíziós Magyarországon. A készülékhez és berendezéshez jutott könyvtárak természetesen jelentkezték a műsorok archiválására, sőt megrendeléseket is adtak helytörténeti események bérmunkában történő rögzítésére. Több könyvtár rendelkezik 10–15 órás anyaggal. A gyakorlat azonban korántsem egységes. Ez nem meglepő, hiszen az elvek, a módszerek is tisztázatlanok. „Ma

még a kínálat gyengesége miatt szilárd gyűjtőkori alapokra nem helyezhető ez a munka.”

De egyébként is sok a bizonytalanság, számtalan kérdés feltehető: – Kinek a feladata egy megyével, várossal, nagyközséggel kapcsolatos televíziós programok rögzítése és archiválása? A lakókörzet jelentősebb politikai, társadalmi, kulturális eseményeit ki örökítse meg és hol tartsa? A terület irodalmi múltjának feldolgozása (képes olvasókönyv), az ott élő, vagy a tájhoz kötődő írókról film készítése a könyvtáros dolga-e? Készüljenek-e, készülhetnek-e másolatok a Magyar Televízió műsorairól, s ha igen, melyekről? És a kérdéseket még tovább lehetne sorolni.

Míndez a kapcsolatok gyors felvételét követeli az érdekeltektől. „Úgy tűnik, a videózás egyelőre minden intézménynek inkább magánügye, az együttműködés gondolata így nem vetődik fel.”

Ha vannak is jó ellenpéldák, elfogadhatjuk ezt a sommás véleményt. A könyvtárak videoügyben szegény mostohagyereknek számítanak. A gazdag rokonok a kábeltelevíziós központok és a nagy művelődési házak. Az előbbieket költségvetésből, az utóbbiakat a közművelődési alaptól kapott jelentős támogatás révén jutottak nagyobb összegekhez, illetve korszerűnek mondható felszerelésekhez, stúdiókhöz. A könyvtáraknak csak nagyon gyéren és esetlegesen csordogált az éltető támogatás ebből a forrásból. A birtokban levő készülékeket vagy saját erőből, vagy a fenntartó tanácsok jóvoltából vásárolhatták meg, s csak kisebb részét az Országos Közművelődési Tanács támogatása révén. Meglepő, hogy éppen a kis intézmények nem kértek központi támogatást, gyakran azért, mert nem ismerték a lehetőségeket!

★

Bizonyos vagyok abban, hogy amire ez az írás napvilágot lát, már sok minden megváltozik. Több lesz a készülék és berendezés, nagyobb az igény, szeleesebb és színesebb a kínálat, természetesebb a használat. Ezért sürgős feladat a gyűjtőkör, a szolgáltatások körének meghatározása, a beszerzési források bővítése és egyúttal a szerzői jogi kérdések egyértelmű tisztázása, a terület módszertani gondozása, valamiféle egységes szemlélet kialakítása a közművelődési, iskolai és más érdekelt könyvtári hálózatokban. Mert videózni muszáj!

Halász Béla

a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese

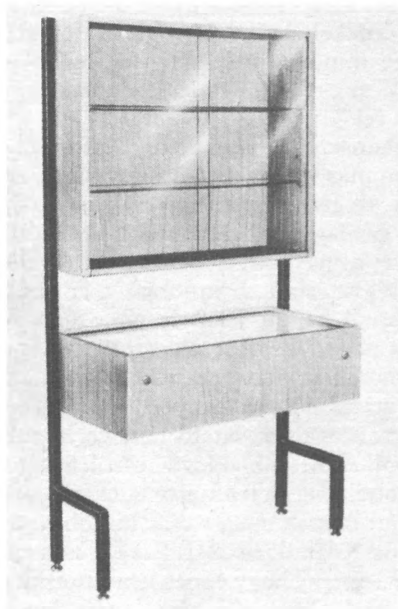
A TANÉRT AJÁNLATA

Bemutatjuk a

MERABONA

KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

további két tagját

Egyoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 3930,- Ft.

Kétoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 5120,- Ft.

Mindkét vitrin felső része tolóüveggel zárt üvegpolcos szekrény, amely alatt üvegtetős tároló található

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levél cím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938

Hallottuk,

hogy egy egész éves szünet után, amely idő alatt intenzív átalakítási munka folyt, 1987. március 4-én ismét megnyílt a Honvéd utca és a Báthory utca sarkán levő könyvtáros áruház. A nemcsak megújult, hanem lényegében teljesen új, reprezentatív és praktikus elrendezésű üzlet, a KÖNYVÉRTÉKA kialakítása tizenkét millió forintba került, nyitó árúkézlete több mint 25 millió forint értékű. Az új áruház háromszintes, fogadósintjén mintegy 100 ezer kötet magyar nyelvű mű található, a második szinten, 350 négyzetméteren, három egység működik: a tőkés importból származó műveké, a nemzetiségi könyveké és a hanglemezeket, videokazettákat tartalmazóé. A „háttérteret” a kiszolgáláshoz mintegy 500 négyzetméter alapterületű raktár (ez egyben önkiszolgáló rész a könyvtárosok számára) biztosítja. Hihetetlenül gyors is a KÖNYVÉRTÉKA: a könyvújdonságokat a nyomdai beérkezés után 24 órával már megtalálhatjuk benne (az újdonságraktár azonnal szállítja őket), a különleges érdeklődést kiváltó műveket pedig két órával a beérkezés után már árusítják.

Igen szép és egyúttal hasznos, információkat sugárzó a KÖNYVÉRTÉKA berendezése, polcrendszere, bútorzata. A látható, megtekinthető felszerelési tárgyak egyúttal meg is rendelhetők (mégpedig ott az áruházban, mivel a megrendeléseket a munkatársak a bútorértékesítő részlegen keresztül azonnal tovább-

bítják a gyártókhöz, az egerszalóki Vörös Csillag téveszhez és a gyöngyösi Start Sportszergyártó Szövetkezethez). Újdonság, hogy az áruház, együttműködve a svéd BIJ céggel, a NIKEX-szel és a gyöngyösi Mátravidéki Építőipari és Szakipari Szövetkezettel, forintért árusítja a svéd könyvtári bútorokat és felszerelési cikkeket is, kilencven napos szállítási határidővel.

A KÖNYVÉRTÉKÁT a vállalat igazgatója, *Drucker Tibor* adta át a könyvtárosok képviseletében megjelent *dr. Billédi Ferenc*nek, aki – szinte bizonyos – valóban minden könyvtáros nevében vehette azt „birtokba”.

A KÖNYVÉRTÉKA tervei közt szerepel, hogy magát művelődési, irodalmi fórummá szervezze, létrehozza írók, kiadói szerkesztők, könyvterjesztők és könyvtárosok találkozóhelyét. Remélhetőleg rövidesen kialakítható lesz az áruház számítógépes rendszere is, amely közvetlen kapcsolatban áll majd a Könyvért Váci úti központjával, és lesz telexkapcsolata is az ország könyvtáraival.

Az új intézmény vezetői (*Pentz Györgyné* igazgató, *Galambos László*, a magyar nyelvű részleg vezetője, *Csirmaz Judit*, a zenei és videorészleg vezetője, valamint *Keresztes András*, az idegennyelvű részleg vezetője) várják a könyvtárosokat (a 327-357 és a 316-350 telefonszámokon is hívhatók). (V. K.)

Újjáalakult a Közművelődési Tanács és megalakult a Közművelődési Koordinációs Titkárság. A tanács célkitűzései között első helyen a kulturaközvetítő intézményhálózatok tevékenységének összehangolása, a közművelődés egészének korszerűsítése áll. Elnöke *Köpeczi Béla* művelődési miniszter, alelnöke *Pusztai Ferenc* miniszterhelyettes. A tanács titkára és a Közművelődési Koordinációs Titkárság irányítója az MM főosztályvezetője, *dr. Fodor Péter*. Amint arról a titkár a március 23-án megtartott sajtótájékoztatón beszámolt, a tanács évente négy alkalommal ül majd össze, és tagjai (akik közt nemcsak a legfontosabb közművelődési intézmények vezetői – a Magyar Televízió elnöke, a rádió alelnöke, az OPI és az Országos Közművelődési Központ főigazgatói, az MKE elnöke – foglalnak helyet, hanem a kulturális életnek olyan közismert szereplői is, mint *Bródy János* zeneszerző, *Glatz Ferenc* történész, *Ördögh Szilveszter* író és még sokan mások. A könyvtárosok közül a tanács tagja *dr. Billédi Ferencné*, *Vályi Gábor*, *Takács Miklós*; az állandó meghívottak közé tartozik *Szente Ferenc*) megvitadják az általuk legfontosabbnak, legégetőbbnek tartott művelődési gondokat, irányzatokat, értékváltásokat. A tanács ajánlásait a Közművelődési Koordinációs Titkárság közvetíti az érintettekhez, és igyekszik megvalósítani azokat. Ugyancsak a titkárság feladata az oktatás, a közművelődés és a művészet területeinek összehangolása, a tárcaközi koordinálás, valamint a közművelődési célok megvalósítására szolgáló pénzalap elosztása. A sajtó képviselőinek kérdéseire válaszolva *dr. Fodor Péter* hangsúlyozta, hogy a

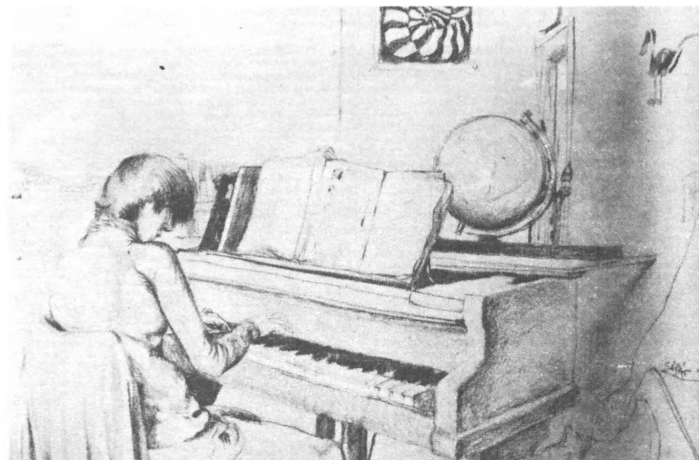
titkárság létének igazolása az lehet, ha működése rugalmas és operatív lesz; ha jól tudja összehangolni az egyes tárcák tennivalóit a művelődés területén.

Újabb két mozgókönyvtár vásárlása mellett döntött a Pest Megyei Tanács. Cegléden 1984-ben kezdte meg az első bibliobusz üzemeltetését a városi könyvtár, ennek népszerűsége, kiváló eredményei indokolták a szolgáltatás kibővítését. A három bibliobusz jelenleg 23 megállóhelyen kölcsönöz, 20 ezer kötetes könyvvállománnyal, valamint 135 periodikummal várja az olvasókat. CB rádiók segítségével a buszok a városi könyvtár különféle szolgáltatásait is azonnal közvetíteni tudják. A városi tanács egy régi épület felújításával alakította ki a szükséges háttérintézményt (raktár, feldolgozó helyiség, iroda stb.), a megyei tanács pedig vállalta az üzemeltetés és propaganda anyagi fedezetét. Már rövid idő alatt kiderült, hogy a bibliobuszok magasabb szintű könyvtári szolgáltatásokat képesek nyújtani, mint a tanyai letétek vagy a külterületi iskolai könyvtárak. (K. A.)

Országos nyelvművelő versenyt hirdetett meg névadója, *Verseghy Ferenc* nyelvudós és köl-

tő születésének 230. évfordulója alkalmából a szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár. A legjobb pályázatot benyújtó általános iskolások versenyére Verseghy szülővárosában, Szolnokon került sor.

„Lélegzethez jutottunk” címmel több részes nyilatkozatot adott a *Hajdú-Bihari Naplónak* a Debreceni Megyei Könyvtár igazgatója, abból az alkalomból, hogy megnyit – ráadásul a város főutcáján – a megyei könyvtár gyermekrészlege. *Arató Attila* arról beszélt, hogy jöllehet a megyei könyvtár az elmúlt tíz évben kiemelt segítséget és támogatást kapott „gazdájától”, a megyei tanácstól, és nagyon szép dolog a gyermekrészleg új épületbe költöztetése, de mind e tetemes segítség mégiscsak lélegzétvételnyi ideig tart és nem végleges megoldást jelent. Azt csak az az új épület hozhatja meg, amelyre a könyvtár évtizedek óta vár, s amelynek hiányában hiába vezet be újabb és újabb szolgáltatásokat, egyre inkább önmagát darabolja fel, széttagoltsága fokozódik. „Ha a települések nagyságrendjét és fontosságát vesszük figyelembe, a három legrosszabb helyzetben levő könyvtár összehasonlítása a Hajdú-Bihari Megyei Könyvtárra nézve a legkedvezőtlenebb” – mondja az újságíró szerint „tárgyilagosságáról ismert” állami díjas igazgató.

A statisztikai adatokat évente szolgáltató 123 szakkönyvtár 1986. évi fontosabb adatai

Látókör

A könyvtár megnevezése	Az állományegységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár-látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumentumok száma
HÁLÓZATBA NEM TARTOZÓ KÖNYVTÁRAK				
1. Országos Széchényi Könyvtár, Bp.	6 640 565	18 061	143 929	698 678
2. Az Anyagmozgatási és Csomagolási Intézet Műszaki Könyvtára, Bp.	42 927	514	4 855	22 784
3. Állami Gorkij Könyvtár, Bp.	292 756	6 445	51 445	168 131
4. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Bp.	942 745	18 415	127 652	408 936
5. Hadtudományi Könyvtár, Bp.	168 282	432	3 050	12 679
6. A Konjunkúra és Piackutató Intézet Könyvtára, Bp.	20 511	-	8 000	54 000
7. A Magyar Állami Földtani Intézet Könyvtára, Bp.	195 127	634	5 376	18 019
8. A Magyar Filmintézet Szakkönyvtára, Bp.	26 156	64	2 916	5 381
9. A Magyar Írók Szövetségének Könyvtára, Bp.	87 344	518	3 855	11 680
10. A Magyar Nemzeti Bank Szakkönyvtára, Bp.	47 372	737	2 369	13 412
11. A Magyar Szabványügyi Hivatal Könyvtára, Bp.	251 153	655	26 510	63 350
12. A Magyar Színházi Intézet Könyvtára, Bp.	56 407	711	4 507	21 822
13. A Magyar Szocialista Munkáspárt KB Párttörténeti Intézetének Könyvtára, Bp.	168 746	140	3 939	11 881
14. Az Országos Közművelődési Központ Könyvtára, Bp.	56 551	261	1 813	3 374
15. Országgyűlési Könyvtár, Bp.	640 870	4 983	57 952	196 445
16. Az Országos Mérésügyi Hivatal Könyvtára, Bp.	11 509	251	-	-
17. Az Országos Meteorológiai Szolgálat Könyvtára, Bp.	44 383	-	2 595	5 954
18. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Bp.	1 451 691	11 549	72 449	290 513
19. Az Országos Pedagógiai Intézet Könyvtára, Bp.	23 469	320	1 400	6 300
20. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Bp.	400 882	4 479	30 363	72 938
21. Az Országos Találmányi Hivatal Könyvtára, Bp.	66 759	105	1 636	13 635
22. Az Országos Tervhivatal Könyvtára, Bp.	43 405	-	6 480	10 659
23. A Szakszervezetek Országos Tanácsa Központi Iskolájának Könyvtára, Bp.	151 532	2 423	13 224	35 481
24. A Szövetkezeti Kutató Intézet Könyvtára, Bp.	18 805	108	500	9 630
25. Az Országos Vezetőképző Központ Könyvtára, Bp.	57 861	345	2 201	8 108
ÖSSZESEN	11 907 808	72 150	579 016	2 163 790
AKADÉMIAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
26. Az MTA Könyvtára, Bp.	1 778 138	4 146	32 820	128 939
27. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	42 902	139	8 612	52 800
28. Az MTA Atommagkutató Intézetének Könyvtára, Debrecen	52 903	249	9 343	1 681
29. Az MTA Balatoni Limnológiai Kutató Intézetének Könyvtára, Tihany	6 532	-	50	-
30. Az MTA Csillagászati Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	30 561	24	-	180
31. Az MTA Filozófiai Intézetének Könyvtára, Bp.	20 632	419	3 510	6 353
32. Az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	62 813	267	1 602	2 662
33. Az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézetének Könyvtára, Sopron	30 460	83	3 980	4 607
34. Az MTA Irodalomtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	146 075	212	4 626	9 777
35. Az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	17 218	53	2 860	10 240
36. Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	44 557	253	2 954	12 030
37. Az MTA Központi Fizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	156 448	1 412	15 877	22 725
38. Az MTA Központi Kémiai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	35 845	256	-	-
39. Az MTA Központi Matematikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	51 174	617	7 700	18 260
40. Az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézetének Könyvtára, Martonvásár	19 555	105	-	-
41. Az MTA Műszaki Fizikai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	19 468	250	-	1 685
42. Az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának Könyvtára, Bp.	53 484	-	970	21 000
43. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	34 778	130	-	-

A könyvtár megnevezése	Az állományegységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtár-látogatók száma	A kölcsönzött és helyben olvasott dokumentumok száma
44. Az MTA Pszichológiai Intézetének Könyvtára, Bp.	16 786	102	3 775	11 263
45. Az MTA Régészeti Intézetének Könyvtára, Bp.	37 105	81	1 790	10 085
46. Az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	45 631	452	10 250	31 851
47. Az MTA Szegedi Biológiai Központjának Könyvtára, Szeged	22 856	377	-	-
48. Az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	28 826	94	3 052	14 275
49. Az MTA Történettudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	100 389	348	-	15 605
50. Az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének Könyvtára, Bp.	68 267	171	-	8 522
51. Az MTA Zenetudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	132 734	66	1 968	4 552
ÖSSZESEN	3 056 137	10 306	115 739	389 092
BELKERESKEDELMI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
52. A Belkereskedelmi Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	40 326	193	3 393	11 005
EGÉSZSÉGÜGYI-ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
53. Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, Bp.	64 017	471	2 010	7 616
54. A Heim Pál Gyermekkorház Orvosi Könyvtára, Bp.	16 903	220	3 712	12 807
55. A László Kórház Orvosi Könyvtára, Bp.	12 795	206	2 050	4 905
56. Az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet Orvosi Könyvtára, Bp.	14 983	355	2 602	8 660
57. Az Országos Korányi Tbc- és Pulmonológiai Intézet Könyvtára, Bp.	14 876	192	2 703	7 250
58. Az Országos Közegészségügyi Intézet Könyvtára, Bp.	28 533	272	5 351	18 769
59. Az Országos Onkológiai Intézet Könyvtára, Bp.	13 506	224	8 630	11 524
60. Az Országos Reuma- és Fizioterápiás Intézet Könyvtára, Bp.	18 733	1070	2 388	8 764
61. Az Országos Traumatológiai Intézet Könyvtára, Bp.	3 036	262	1 453	2 208
62. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtára, Bp.	106 874	153	679	2 314
ÖSSZESEN	294 256	3425	31 578	84 817
ÉPÍTÉSÜGYI ÉS VÁROSFEJLESZTÉSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
63. Az Építésügyi Tájékoztatósi Központ Könyvtára, Bp.	147 829	572	8150	27 400
64. A Szilikátipari Központi Kutató- és Tervezőintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	33 893	491	-	-
ÖSSZESEN	181 722	1063	8150	27 400
IPARI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
65. Az Ipari Informatikai Központ Könyvtára, Bp.	16 799	758	21 858	130 138
66. Az Alumíniumipari Tervező és Kutatóintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	71 281	1128	5 546	26 423
67. A Bőr- és Cipőipari Kutató-Fejlesztő Vállalat Könyvtára, Bp.	16 989	93	879	6 869
68. A Központi Bányászati Fejlesztési Intézet Könyvtára, Bp.	81 392	859	6 151	20 401
69. A Méréstechnikai Fejlesztő Vállalat Könyvtára, Bp.	56 201	349	1 816	44 124
70. A Nyomdaipari Központi Szakkönyvtár, Bp.	10 281	32	133	1 334
71. A Papíripari Vállalat Kutatóintézetének Műszaki Könyvtára, Bp.	26 919	330	29 000	14 110
72. A Prodinform Műszaki Könyvtára, Bp.	77 727	131	1 148	15 589
73. Az Innovatex Műszaki Könyvtára, Bp.	39 009	212	3 685	10 338
ÖSSZESEN	396 598	3892	70 216	269 326
KÖZLEKEDÉS- ÉS POSTAÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
74. A Közlekedési Minisztérium Szakkönyvtára, Bp.	8 600	140	1 200	3 180
75. A MÁV Vezérgazgatóság Szakkönyvtára, Bp.	9 041	6 480	6 480	11 700
76. Közúti Közlekedési és Tájékoztató Központ (KÖTUKI), Bp.	71 082	450	3 500	11 000
77. A Közlekedési Múzeum Könyvtára, Bp.	93 671	29	643	6 102
78. A Magyar Hajózási Rt. Hajózási Műszaki Dokumentációs Tájékoztatósi Központ, Bp.	15 981	937	6 434	14 699
79. A Magyar Légiközlekedési Vállalat Műszaki Könyvtára, Bp.	15 136	1 890	3 260	7 680
80. A Posta Műszaki Dokumentációs és Tájékoztatósi Központ Szakkönyvtára, Bp.	21 679	1 239	907	1 022
ÖSSZESEN	235 190	11 165	22 424	55 383
MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMÉZÉSÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
81. A Mezőgazdasági és Élelmézésügyi Minisztérium Információs Központja (Agroinform), Bp.	435 847	3 042	25 328	48 480
82. Az Agrárgazdasági Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	32 608	166	3 640	10 750
83. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Könyvtára, Bp.	51 614	109	607	2 914
ÖSSZESEN	520 069	3 317	29 575	62 144
MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUMI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
84. Az Iparművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	47 348	225	1 915	18 310
85. A Magyar Nemzeti Múzeum Központi Régészeti Könyvtára, Bp.	107 388	350	-	15 818
86. A Néprajzi Múzeum Könyvtára, Bp.	133 273	417	1 969	4 398
87. A Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvtára, Bp.	139 622	97	1 117	3 148

A könyvtár megnevezése	Az állományegységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtárlátogatók száma	A kölcsönzött és helyben olvastott dokumentumok száma
88. A Szépművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	95 644	212	1 370	4 318
89. A Természettudományi Múzeum Könyvtára, Bp.	310 371	1 019	2 652	11 974
90. A Magyar Nemzeti Galéria Könyvtára, Bp.	76 003	143	3 425	3 387
91. A Magyar Országos Levéltár Központi Könyvtára, Bp.	76 181	-	1 559	2 793
ÖSSZESEN	985 830	2 463	14 007	64 146
STATISZTIKAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
92. Központi Statisztikai Hivatal, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Bp.	595 760	3 650	30 761	42 736
93. A Számítástechnikai Alkalmazási Vállalat Szakkönyvtára, Bp.	59 263	1 823	8 975	39 440
ÖSSZESEN	655 023	5 473	39 736	82 176
VÍZÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
94. A Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Intézet (Vizdok) Könyvtára, Bp.	54 574	3 092	2 398	22 440
FELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
95. Az ELTE Egyetemi Könyvtára, Bp.	1 359 505	6 492	81 712	142 336
96. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Könyvtára, Bp.	58 168	518	15 957	12 111
97. Az ELTE Bölcsészettudományi Karának Történeti Könyvtára, Bp.	105 190	728	7 310	17 850
98. Az ELTE Természettudományi Kar Matematikai Intézetének Könyvtára, Bp.	29 824	630	6 470	8 450
99. A József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged	709 114	5 476	83 310	279 503
100. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára, Debrecen	3 536 605	5 147	147 322	354 712
101. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Matematikai Intézetének Könyvtára, Debrecen	27 806	912	15 200	54 350
102. A Janus Pannonius Tudományegyetem Központi Könyvtára, Pécs	775 309	4 936	97 982	304 997
103. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Debrecen	119 198	1 475	6 978	13 042
104. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Gödöllő	302 851	2 395	42 291	65 170
105. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Keszthely	108 083	1 712	18 885	84 720
106. Az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára, Bp.	127 735	1 166	14 304	12 312
107. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron	219 752	1 682	38 922	91 938
108. A Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	257 988	1 649	33 842	78 019
109. A Debreceni Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtára	138 178	1 300	-	-
110. A Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára	203 910	1 854	30 551	26 468
111. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	228 655	7 247	30 288	143 112
112. A Szegedi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára	168 859	1 798	35 984	18 816
113. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	544 013	7 446	128 773	365 941
114. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára	660 096	11 392	181 664	495 399
115. A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc	771 867	3 742	68 936	38 012
116. A Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára	128 014	810	4 280	15 705
117. A Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Könyvtára, Bp.	58 389	825	12 669	16 673
118. A Széchenyi István Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola Könyvtára, Győr	170 081	4 226	33 011	44 025
119. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	185 805	1 600	22 545	52 602
120. A Magyar Iparművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	37 311	1 405	24 680	100 090
121. A Magyar Képzőművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	48 755	657	8 179	27 020
122. A Testnevelési Főiskola Könyvtára, Bp.	72 449	1 795	14 973	33 616
123. A Magyar Szocialista Munkáspárt KB Politikai Főiskolájának Könyvtára, Bp.	218 904	1 776	17 586	30 994
ÖSSZESEN	11 372 414	82 791	1 224 604	2 927 983
EGYÜTT	29 699 947	199 330	2 140 836	6 159 702

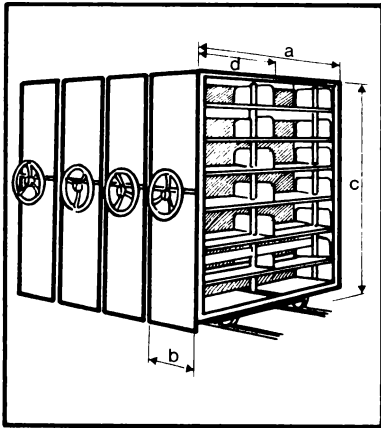
A 123 SZAKKÖNYVTÁR FONTOSABB ÖSSZEHASONLÍTÓ ADATAI 1985-1986.

Megnevezés	1985.	1986.	Index: 1985. év = 100
	év		
A könyvtárak száma (kijelölt könyvtárak)	123	123	100,0
A könyvtári állomány december 31-én	28 930 099	29 699 947	102,7
Ebből: könyv	14 614 738	14 989 348	102,6
Az állománygyarapításra fordított összeg (Ft)	287 163 771	347 796 350	121,1
A beiratkozott könyvtári olvasók száma	188 161	199 330	105,9
A könyvtárlátogatók száma	2 081 337	2 140 836	102,9
A kölcsönzött könyvtári egységek száma	1 943 771	1 891 494	97,3
A helyben használt dokumentumok száma	3 787 139	4 268 208	112,7
A könyvtári munkakörben dolgozók száma	2 775	2 763	99,6

**Könyvtárak, levéltárak, múzeumok,
vállalati irattárak és raktárak
berendezéséhez ajánljuk!**

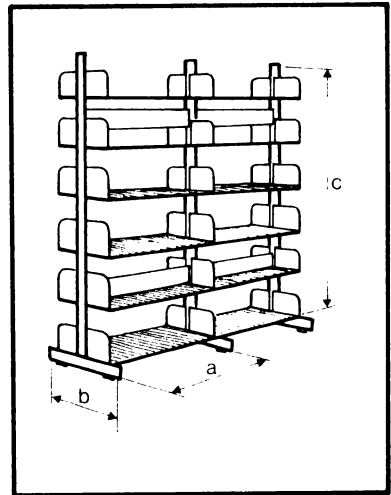
Start gördülő állvány

Fémből készült, tetszetős megjelenésű, síneken gördíthető tárolóállvány. Alkalmazásával 50–70 százalékkal több tárolóhely biztosítható azonos alapterületen. A padlóra telepített (esetleg süllyesztett) síneken az állványok kézikerek segítségével mozgathatók. A hajlás áttételes, a kiváló csapágyazás biztosítja, hogy az állványok terhelte állapotban is könnyedén gördüljenek. A 2 méternél magasabb állványok borulásgátlóval vannak ellátva

Békés-Allmedia könyvállvány

Jól variálható, fémből készült könyvállvány. Az egy- és kétoldalas kivitelben készült állványok polcai tetszés szerint állíthatók. Az állványok a megrendelő által kívánt színben készülnek.

A berendezések telepítését, helyszíni szerelését a tervezéstől a kulcsátadásig a KÖNYVÉRT biztosítja

Megvásárolhatók a Könyvértékesítő és Könyvtárellátó Vállalat telephelyén: Budapest, XIII., Váci út 19.

Az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtárának két évszázada

Az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára egyidős a budapesti tudományegyetem orvosi karán létesített állatgyógyintézettel, így történetét is ennek alapítási évétől, 1787-től számítjuk. (A cikk a szerzőnek a kétszáz éves fennállásról megemlékező ünnepi ülésen elhangzott beszéde alapján készült. A könyvtárat lapunk 1986. évi 7. számában *Móra László* mutatta be – *a szerk.*) 1983-ban került sor a könyvtárhoz csatolt egyetemi múzeum és levéltár rendezésére. Előkerültek az alapítás évtől felvett intézeti leltárak, bennük a könyvek jegyzékei. Bebizonyosodott, hogy ebben a korban, amikor a pesti Egyetemi Könyvtár könyvtárhálózata csak az állatgyógyászati tanszék és a csillagvizsgáló könyvtárából állt, a tanszék értékes könyvállománnyal rendelkezett. Ebből nőtt ki az ország mai legnagyobb állatorvostudományi gyűjteménye.

Az alapítás és az első évtizedek

A könyvtár alapításának körülményeiről a Magyar Királyi Helytartótanács 1790. szeptember 3-i üléséről szóló, az Egyetemi Tanácsnak címzett leirata pontos képet ad. „Amikor a kir. Egyetem Állatgyógyászati tanszékének professzorává *Tolnay Sándort* kinevezték, ő foglalkozott a tanszékének szükséges könyvek beszerzésével. Nemcsak olyan műveket keresett, melyekre az egyetem nyilvános könyvtárának szüksége volt, hanem egyebeket is, melyeket a tanárok mindennapi munkájukhoz kértek.” (*Szőgi László: Az Állatorvostudományi Egyetem levéltára. 1985.*) Tolnay professzor tudatos tanszéki könyvtárfejlesztése – nem egyszer a helytartótanács és az egyetem merev álláspontjával szemben – az oktató-

munka megalapozását, korszerű, tudományos alapokra való helyezését jelentette. Az önálló könyvtári anyag létrehozását a helytartótanács a már idézett leiratában rosszalta: „... a professor minden utánjárás és vizsgálódás mellőzésével olyan és méghozzá nagyértékű könyveket szerzett be, melyek az egyetem könyvtárában már megvoltak, és most ezt a pazarló költsékezést folytatni akarja.” A könyvek összetételével kapcsolatban is kifejezte aggodalmát a helytartótanács. Helytelenítette *Linné*, *Krünitz*, *Buffon* műveinek megvételét, úgy vélte, a megvásárolt művek között „... sok van, mely nem az állatorvosláshoz, hanem a botanikához tartozik”.

Tolnay élete végéig nagy gondot fordított a gyűjtemény gyarapítására, és viszonylag jelentős beszerzési kerettel is rendelkezett. Az Egyetemi Könyvtárnak akkor évi 500 forintos beszerzési kerete volt, Tolnay 2 év alatt 250 forintot költött el a tanszéki könyvtárra. Az 1790. május 14-i helytartótanácsi leirat megszabta: „Mindazok a könyvek, melyeket eddig Tolnay professor megvásárolt, soroltassanak be az egyetem könyvtárába. Mindazonáltal, ha a professzornak folyamatosan szüksége van valamelyikre, a megszokott időre adják ki neki.” A helytartótanács leiratában említett Tolnay-féle beszerzések besorolása az egyetem könyvtárába egyébként nem történt meg, az Egyetemi Könyvtár történetéből tudjuk, hogy csupán külön állományjegyzékeket készítettek a könyvekről, de a könyvtári katalógusban nem tüntették fel őket.

Az 1787-től 1818-ig évenként felvett leltárak könyvjegyzékeiből rekonstruálható a tény: a könyvtár törzsananyagát Tolnay Sándor szerezte be, eredménye: 224 kötet. Ezekből 203 kötet ma is megtalálható a könyvek történeti különgyűjteményében. Bár a gyűjteményben

lovászmesterek, lóorvoslók könyvei is sorakoznak, Tolnay a kor legnevesebb külföldi professzorainak könyveit igyekezett egybegyűjteni tanszékén. Hannoveri, lyoni, londoni, amszterdami, torinói orvosok, állatorvosok műveit szerezte be. Elsősorban természetesen tanítómestere, példaképe, a bécsi *Wolstein* professzor könyveit, melyekből többet magyarra is fordított. Ezek, valamint saját állatgyógyászati művei az első magyar nyelvű, tudományos értékű szakkönyvek a gyűjteményben.

E művek országos érdeklődést váltottak ki. 1799-ben a helytartótanács leirata tudtára adta Tolnaynak, hogy a *Barmokat orvosló könyv* latin fordításából 26 példányt szét kell küldenie a városoknak. Egy másik irat pedig felszólította, hogy 3 példányt küldjön el Békés megyének a járványos betegségeket felismerni segítő könyvéből.

A lóorvoslás iránti igényt jelzi, hogy a „helytartótanács a lótenyésztésnek előmozdítására felszólítja Tolnayt, hogy adjon ki erre tanító könyvetskét”. Tolnay 1816-ban jelentette meg Budán *A lovak külső szép vagy rút természetek s hibái megismeréséről...* című könyvét. Érthető tehát, hogy munkásságához szüksége volt a legjobb külföldi szakirodalomra. A feljegyzések szerint a könyvek két, 1787-ben beszerzett szekrényben voltak elhelyezve.

A tanszék az első évtizedekben méltatlanul nehéz körülmények között működött. Tisztázatlan volt az oktatás célja, illetve az oktatott tananyag tematikája. A leendő állatorvosoknak állatgyógyászatot, a kovácslegényeknek gyakorlati tudnivalókat kellett tanítani. Rövidesen az utóbbi tárgyak kerültek túlsúlyba. A tanszék élén álló nagytudású Tolnay Sándor, majd halála után *Hoffner József*, aki az első állatorvos tagja volt a Magyar Tudós Társaságnak (az Akadémiának), ennek ellenére mindent elkövettek, hogy tanszékükön a kor legfrissebb hazai és külföldi szakirodalmát összegyűjtsék. Ezek az évtizedek kedvezőbbeknek bizonyultak a gyűjtemény gondozásában, gyarapításában, mint a tanszék tudományos arculatának kialakításában. *Hoffner József*, majd *Zlamál Vilmos* értő módon folytatták Tolnay Sándor könyvtárépítő munkáját. *Hoffner* professzor irodalomismerő szaktekintélyét mutatja, hogy az egyetemi tanács több ízben is írásos véleményt kért tőle szakkönyvekről, könyvgyűjtemények megvételéről. *Zlamál* professzor, az első „országos főbarmász” idején megszaporodtak a könyvkereskedői számlák. *Ráth*

Mórtól, *Pfeiffer Ferdinándtól*, a *Lauffer és Stollp* cégtől színvonalas külföldi szakkönyveket vásároltak.

Az önállósult anyaintézmény könyvtára

1851-ben az intézet különvált az egyetemtől, 1875-ben Állatorvosi Tanintézet, 1880-ban Akadémia, 1899-ben pedig Főiskola lett.

A külföldi szakfolyóiratok beszerzésében akkor még csak a kezdeteknél tartott a könyvtár. 1868-ban *Galambos Márton* kérte az igazgatóságot, hogy egy „külföldi állatorvosi újságot közös használatra megrendelni sziveskedjék”. A század közepén az intézmény hajlékál szolgáló Ország úti (ma Múzeum körút) Kunewald-ház földszintjének nagy utcai helyisége a nemrég előkerült tervrajzon a *Bibliothek* megnevezéssel szerepel. A gyűjteménynek a központi traktusban való elhelyezése feltehetően az oktatómunkában betöltött megnövekedett szerepét is jelzi.

Az állatorvosi tudomány fejlődése, az oktatás korszerűsítése az 1870-es években magával hozta az igényt az intézet könyvtárában fellelhető szakirodalom feltárására, ekkor folytatódott igazán az a tudatos, könyvtárfejlesztő munka, amelyet az 1818-ban elhunyt Tolnay professzor kezdett meg. Az állatgyógyintézet igazgatója, *Szabó Alajos* 1873-ban megbízta *Nádaskay Béla* boncnokot, hogy „... a könyvtár a célnak megfelelő új rendezését rögtön munkálatba vesse”. *Nádaskay* ezt a munkát mintegy másfél hónap alatt végezte el. Jelentésének bevezető mondati a könyvtár értékélését tartalmazták: „Intézetünk könyvtárára csak egynéhány éve, hogy nagyobb gond fordítottatik, és az utolsó években lehet mondani, szépen gyarapodott úgy, hogy jelenleg 731 művel, azaz 970 kötettel rendelkezik, melynek egy része régibb történelmi beccsel és értékkel bír, de legnagyobb részét képezik a legújabb és kitünőbb szakművek, melyeket a magyar és német irodalom az utolsó években felmutatni képes”. A *Nádaskay*-rendszerben a szakcsoportok a könyvtár tematikus rendezésére szolgáltak [egy-egy betűjelen belül újrakezdődő folyamatos sorszámozást alkalmazott], így tükrözik a tudomány akkori állapotát. Amikor jó száz évvel később, 1983-ban az Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának szakmatörténeti (muzeális) könyvgyűjteményét rendezték, a *Nádaskay*-rendszer szerint

állították vissza a 19. századi állapotot. Az első magyar nyelvű állatorvosi szaklap megindítása 1878-ban ugyancsak Nádaskay nevéhez fűződik. A könyvtár rendszerezése mellett elkészítette az intézet első könyvtárhasználati szabályzatát is. Kezdetől fogva használhatták a könyvtárat a tanárok és a hallgatók egyaránt. Nádaskay könyvtárhasználati szabályzata mai szemmel nézve is korszerűnek, praktikusnak tekinthető.

A könyvtári munka egyre nagyobb terhet rótt a könyvtárnoki teendők ellátásával megbízott oktatókra (díjazásukról csak 1894-ben esik szó először). A Rottenbiller utcai építkezések terveivel kapcsolatban 1878-ban Tormay igazgató levélben tájékoztatta *Trefort Agoston* kultuszminisztert, hogy a könyvtárat és az olvasótermet a főépületbe tervezik. Az összesen 7 pavilonból álló új, modern felsőoktatási intézmény, melyet *Steindl Imre* tervezett, 1881-re készült el. A könyvtár fennállásának centenáriumát 1887-ben már ebben az épületben ünnepelehet.

Nádaskaytól 1888 szeptemberében *Plósz Béla* vette át a könyvtárnoki teendőket. Kérésére engedte át 1889-ben a minisztérium *Tolnay* professzor „Von der Notwendigkeit...” című tanszékfoglaló beszédének egyik nyomtatásban megjelent példányát a könyvtár számára.

1894-ben *Bugarszky Istvánt* nevezték ki könyvtárnoknak. Bugarszky volt az első, aki ezért illetményt kapott, havi 10 forintot, a mellette dolgozó szolga a takarításért pedig havi 5 forintot. Az 1895. május 5-i rendkívüli tanári ülés jegyzőkönyve szerint: „Az akadémiának folyton intenzívebbé alakuló tudományos munkássága mindenestre szükségessé teszi a könyvtár további minél jelentékenyebb bővítését, és a dotáció javasolt emelése esetén nem merülnének fel többé e címen a máskülönben el nem kerülhető túlkiadások”. A szűkös beszerzési keretek miatt a könyvtár nagy részében ajándékokból gyarapodott. 1900 decemberében újra tárgyaltak a könyvtár „használhatóságának emelése tárgyában”.

A könyvtárnoki tisztról egyéb elfoglaltsága miatt leköszönő Bugarszky István helyébe *Kossa Gyula* tanárt felkérték nyomtatott katalógus elkészítésére, aki azt 1902 márciusára be is fejezte. A Kossa-katalógus 3586 munka (6352 kötet) címét közli, 1901-ben ennyi volt a könyvtár összes állománya. Kossa Gyula, 1909-től névmagyarosítása után *Magyary-Kossa* professzor, 1902-ben megjelent kötet-

katalógusa a maga korában könyvtári és tudományos szempontból alapvető kézikönyv volt, és még ma is az. E katalógus nemcsak egy könyvgyűjtemény pontos felmérése, hanem az állatorvostudománynak és az állatorvosi szakoktatásnak a századfordulón elért tudományos eredményeit is tükrözi, így ma már tudománytörténeti és bibliográfiai értékkel is bír.

Magyary-Kossa Gyula gyűjtőmunkájának köszönhető a könyvtár jelentős állatorvosi hungarika anyaga is, amelynek minden darabja a diszciplína történeti kincsének számít. Katalógusának előszavában és a minden évben megjelenő pótfüzetekben újra meg újra hangsúlyozta: „Különös gond lett arra helyezve, hogy a könyvtárban hiányzó s már ma is nehezen kapható régi magyar (vagy magyar vonatkozású) állatorvosi és orvosi munkák minél nagyobb számban szerezzessenek be, hogy így a főiskola könyvtára majdan hiánytalan gyűjteménye legyen az állatorvosi hungaricumoknak, és teljes képét adja a hazai állategészségügy és a szakoktatás történeti fejlődésének.” Könyvtárosi értelemmel vásárolt régi külföldi könyveket is, melyek a könyvtár értékes darabjai. Akárcsak *Thanhoffer* és *Nádaskay* professzorok, *Magyary-Kossa* is értékes ajándékokkal gyarapította a könyvtár állományát.

Másik jelentős könyvészeti tudományos munkája a *Magyar állatorvosi könyvészet 1472–1904* című műve. A század elején kevés tudományág rendelkezett ilyen filológiai igényességű összeállítással. Nem véletlenül, hiszen ezek voltak az állatorvostudomány fejlődésének kiemelkedő évtizedei. A tudós professzor szerény büszkeséggel írja előszavában: „Hálátlan feladatrá vállalkozik az, aki bibliográfiát ír. Rengeteg fáradtsággal olyan könyvet szerkeszt, amelynek tulajdonképpen nincsen is igazi könyv jellege, mert hiszen – nem olvassa senki... Hát bizony, a bibliográfia-író munkájából hiányzik ez az édes serkentés. De van helyette más, amely azt jóformán pótolja, az a meggyőződés t.i., hogy az efféle könyv is szükséges könyv”.

A 20. század

Századunk első évtizedében megnőtt a könyvtár iránti érdeklődés, a könyvtár látogatottsága. Megfelelő elhelyezést kapott a főépületben, 36 férőhelyes, kézikönyvtárral ellátott külön hallgatói olvasótermet létesítettek. Az egyik 1907-es tantestületi jegyzőkönyv így fo-

galmaz: „... olvasóterem is rendeztessek be, ahol az olvasni szándékozók szabad idejüket tölthetnék; egyben elvonatnék a hallgatóság a kávéházaktól és egyéb mulatóhelyektől, és még fokozottabb mértékben szoktathatnék a komolyabb foglalkozáshoz”.

1909-től *Zimmermann Ágoston* volt a könyvtáros. 1910-ben kelt évi jelentése szerint: „... A könyvtár emelkedő forgalma... szükségessé tette a könyvtár kezelésénél állandó munkaerő alkalmazását... az olvasóterem a tanév folyamán hétköznapokon 4–7 óráig... volt nyitva, ezen idő alatt *Ruth László*, főiskolai gondnok, az előcsarnok könyvtárőri emelvényén, honnan az olvasóterem nagy része jól áttekinthető, segédkezett a könyvtárosi teendők ellátásában... Az ifjúsági olvasótermet... a főiskola hallgatóságán kívül 23 állatorvos látogatta, kik részére látogatási jegy állíttatott ki.”

1917-ben – első ízben – *könyvtári bizottság* alakult *Marek József*, *Rhorer László*, *Zimmermann Ágoston* tanárokból. A könyvtárosi teendőket *Gouth György Endre* segédtanár vette át *Zimmermann* professzortól. A könyvtárfejlesztés tudatosan és tervszerűen törekedett a szakirodalom, s különösen az állatorvosi és összehasonlító orvostudományi folyóiratok lehetőleg hiánytalan sorozatokban való beszerzésére. 1902-től 1917-ig évente átlag 4–6 ezer korona értékben, körülbelül évi 700 kötettel gyarapodott a könyvtár. 1917 végén az állomány 17 012 kötet volt. Ebben a fejlődésben szerepük volt a különféle helyekről és személyektől beérkezett ajándékoknak és a külföldi intézményekkel kiépített gyümölcsöző cserekapcsolatoknak is.

Bár a főiskola nagy hírű vezetője, *Hutyra Ferenc* professzor mindent elkövetett a könyvtár szakmai színvonalának megőrzéséért, az első világháború és az azt követő évek gazdasági viszontagságai a könyvtár fejlődésének több évtizedes felfelé ívelő nagy korszakát megszakították. A könyvtár 1923-tól 1930-ig megjelent beszámolóiban állandóan visszatérő mondatok jellemzik a beszerzési nehézségeket. 1927-ben és 1928-ban 7 folyóirat előfizetési díját a *Rockefeller Alapítvány* biztosította. A könyvtári teendők ellátásában *Kotlán Sándor*, aki 1921-től vállalta e feladatot, 1923-tól két altiszt segített.

A főiskolának a m.kir. *József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem*be való beolvasztása, tehát 1934 után a könyvtár további fejlődését – úgy tűnik – különböző elképzelések és intézkedések zavarták. Az egyetem kari

könyvtáraival kapcsolatos átalakítási és összevonási kísérletek veszélyeztették az állatorvosi gyűjtemény önálló létét. Az 1934-től közötti statisztikai jelentések pontosan mutatják, hogy a mezőgazdasági és állatorvosi osztály könyvtára voltaképpen az állatorvosi kar könyvtárát jelentette, mert a mezőgazdasági osztály könyvtára elhanyagolható mennyiségű, 623 kötettel rendelkezett. Az állatorvosi osztály könyvtárának igazgatója továbbra is *Kotlán Sándor* volt, könyvtárosa az 1930/31-es tanévtől *Farkas Károly* középiskolai tanár, és könyvtárosi teendőket látott el *Iharos Lászlóné* is.

A II. világháborús károk a főépületben a könyvtárat is érintették. A károk hivatalos felmérése után *Kotlán Sándor* professzor a következőket jelentette: „... Hivatkozással a vonatkozó körözünyre, tisztelettel jelentem, hogy ... az állatorvosi kárnak van könyvtára, melynek állománya közel 40 000 kötetet tett ki Budapest ostroma előtt. E könyvtárállománynak mintegy kétharmadát sikerült a pusztulástól megóvni. A könyvtár az egyetemi állatorvosi kar székhelyén (*Rottenbiller u. 23.*) van elhelyezve, ez idő szerint a könyvtár helyiségeit orosz katonai parancsnokság foglalja el, és a könyvállomány más intézetekben van felhalmozva. A könyvtár nem nyilvános, szakemberek részére azonban hozzáférhető. Budapest, 1946. május 22.”. 1946. december 5-én írta a *Dékani Hivatalnak*: „... az Állatorvosi Könyvtár könyvállományának pótlására, valamint az elpusztult könyvszekrények helyreállítására szükséges összeg 15 000 forintban állapítható meg”. Bár – ma már tudjuk – az állatorvosi könyvgyűjtemény nagy részét sikerült a pusztítástól megmenteni, a szó abszolút értelmében könyvtárról még sokáig nem lehetett beszélni.

„A könyvtár újjáépítése 1946 őszén vette kezdetét és 1948 őszén fejeződött be, úgyhogy az olvasótermet 1948. november hó 15-én megtudtuk nyitni” – írta *Farkas Károly*, aki 1945 után az első kinevezett könyvtárvezető volt. A könyvtár szempontjából kedvező fordulatot jelentett, hogy a főiskola 1945-től a Magyar Agrártudományi Egyetem kara lett. *Kotlán Sándor* előterjesztésére 1948-ban az egyetemi tanács intézkedett a folyóirat- és könyvállomány gyorsabb ütemű fejlesztéséről, a hiányzó évfolyamok pótlásáról.

1952-ben fejlesztési terv készült, melynek egyik – csak 30 év múlva megvalósult – pontja volt a díszterem olvasóteremmé történő átala-

kitása. „Ez a létszám (3 fő) a könyvtár nagyságához és forgalmához mérten elégtelen...” szöveget le az egyik felterjesztés. Eredményként segítőkész munkatársat kapott a növekvő feladatok ellátásához. 1953-ban két újabb munkatárssal bővült a létszám: *Kurdi József* segédkönyvtárossal és *Kucsés Pálné* önálló tudományos kutatóval. Kucsésné nevéhez fűződik a szakkatalógus megteremtése. A könyvtár vezetését 1959-ben *Marek Loránd* vette át. Az éves jelentések hű képet adnak a gyarapodásról. 1965-ben már 85 717 kötetről számolnak be (melynek „becslésen alapuló” része feldolgozatlan).

1961-től 1983-ig

1961-ben *dr. Vetési Ferencné* személyében először került felsőfokú könyvtárosi végzettséggel rendelkező munkatárs a könyvtárba. Az éves jelentésben újfajta szolgáltatásokról esik szó: figyelőszolgálat, címközőlő cédulák, irodalomkutatási ismeretek oktatása a hallgatók számára. 1971-ben jelent meg a Magyar Állatorvosi Bibliográfia első kötete *Vetésiné* szerkesztésében. Megjelenése azóta is folyamatos. Eredményként könyvelhető el az emeletes vaspolcos raktár kialakítása, a könyvtári helyiségek felújítása és egy *Nashua-Savin* másológép vásárlása.

Sajnos a 70-es évekkel a gyarapodás és fellendülés korszaka lezárult. Az 1969-ben kinevezett új könyvtárigazgató, *Kurdi József* hálózati értekezleten tárta fel a könyvtár gondjait, a személyi és tárgyi feltételek hiányát, a lemaradásokat az állománygyarapításban, a feldolgozásban és a szolgáltatásban. Ugyanakkor számos nem könyvtári feladat is csapódott a könyvtárhoz: tolmácsolás, fordítás, nyomda-vezetés, telekkezelés. Ebben a helyzetben nem vállalhatta az alapkönyvtári funkciók ellátását az állatorvostudomány területén, és a kötelepéldány-válogatási jogról is lemondott.

1979-ben *Kurdi József* könyvtárigazgató nyugállományba vonult, 27 éves hűséges könyvtári szolgálata elismerésül a Munka Érdemrend ezüst fokozatával tüntették ki. Utódjául helyettesét, *Bakonyi Ferencné*t nevezték ki.

A 70-es évektől a könyvtár az egyetem és az állatorvos-társadalom növekvő információs igényeit szolgáltatásaival a legjobb szándékkal sem tudta kielégíteni. 1979. február 12-én *dr. Kovács Ferenc* akadémikus, az akkori rek-

torhelyettes – a mai rektor – az Egyetemi Tanács elé terjesztette a könyvtár rekonstrukciós tervét. A szervezeti változást, a személyi fejlesztést, valamint a műszaki átalakítást tartalmazó terv figyelembe vette az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai által elkészített szakvéleményt és a helyi igényeket közvetítő könyvtári tanácsi határozatokat is. Az előterjesztett anyag képet ad a kialakult helyzetről: „... a könyvtár a Működési Szabályzatban rögzített feladatok egyikének sem tud maradék nélkül eleget tenni... A beszerzett folyóiratok kétharmada, a könyvek háromnegyed része kerül a tanszékre, így az állomány lényeges része csak szűk körben használt... a könyvtárnak gyakorlati értelemben vett olvasóterme nincs... az egyetem hallgatósága leszokott a könyvtár használatáról... úgy hagyja el az egyetemet, hogy nem használta a könyvtár gazdag szakanyagát...; a százezres kötettséghez kevés a megfelelően kvalifikált, egyetemi végzettségű könyvtáros; komoly méreteket öltött az elmúlt évek során felgyülemlett elvégzetlen munka.” A tanulmány azt is megállapította, hogy a kétszintes épület a méreteket tekintve megfelelően korszerű könyvtár kialakításához, ennek azonban feltétele a helyiségek könyvtári célra történő átalakítása.

A rekonstrukciós terv a szervezeti átalakításra, a műszaki felújításra és berendezésre tett javaslatot. A legfontosabb műszaki változások: a díszteremből és a hozzá kapcsolódó 3 kisebb helyiségből szabadpolcos könyv- és folyóirat-olvasó, tájékoztató kialakítása; a földszinti raktár és az emeleti olvasóterem közötti könyvlift felszerelése; a volt rektori szobában könyvkülforgótermény létrehozása; ruhatár; új munkaszobák; korszerű, a könyvtár stílusához igazodó bútorok, reprográfiai eszközök. „A fejlesztés megtervezésében, kivitelezésében mind az egyetem, mind pedig a könyvtár vezetői előtt nagy és felelősségteljes munka áll, hiszen ezeknek az intézkedéseknek kell megteremteniük azokat az alapokat és lehetőségeket a könyvtári munkában, melyeket a közeli és távolabbi jövőben az állatorvostudománnyal foglalkozók aligha nélkülözhetnek” – figyelmeztetett az előterjesztés. Az Egyetemi Tanács a javaslatot változtatás nélkül elfogadta, s így a rekonstrukció előkészítése megkezdődhetett.

1979-ben a hódmezővásárhelyi Állategészségügyi Főiskolai Kart az egyetemhez csatolták, ennek következtében az egyetemi könyvtár a főiskolai könyvtár hálózati központja lett.

A sok nehézséggel küzdő kari részleg szakmai irányítása 1986-ig komoly feladatot, törődést jelentett az így központivá vált könyvtár munkatársainak.

Az 1980-ban elkészült központi könyvtári szervezeti és működési szabályzat már a rekonstrukciós terv szerinti új koncepciót rögzíti. Ennek értelmében két osztály kezdte meg működését; a feladatköröket pontosan körülhatárolták: állománygyarapítási és különgyűteményi osztály, olvasószolgálati és dokumentációs osztály. Az osztályok élére *Cserey Lászlóné* és *Gábor Iván* kapott kinevezést. A létszám bővítés és a személyi változások során a könyvtár vezetése tudatos fejlesztéssel felsőfokú könyvtárosi végzettségű és megfelelő nyelvismerettel rendelkező munkatársakat alkalmazott, illetve az évek során ilyen végzettséget szereztek a régi munkatársak. (1978. január elsején még csak egy olyan munkatárs dolgozott a könyvtárban, akinek könyvtárosi végzettsége felsőfokú volt.)

1980-ban ismét megjelentek a *Gyorstájékoztató* és a *Magyar Állatorvosi Bibliográfia* következő kötetei. Többéves szünet után az I. évfolyamos hallgatók részére ismét tartottak könyvismertetést, és bevezették a III. évfolyamosoknak a szakirodalmi forrásismeretek oktatását. A korszerű és gyors információszolgáltatás érdekében 1980-ban a könyvtárosok igényfelmérést végeztek, és a számítógépes lehetőségekkel kezdtek ismerkedni. A megindult szakmai fejlődésnek tudható be, hogy az országos minősítés szerint 1981-től a könyvtár besorolása országos feladatkörű tudományos szakkönyvtár lett.

Az átépítés két éve alatt a könyvtár az auláépület emeletén a múzeumban, a mellette lévő kisebb helyiségekben és a galérián kapott helyet. Csak a raktárat nem érintette az építkezés, a többi helyiségekből a berendezést és a könyveket pincékben, raktárakban helyezték el. A könyvtárosok hivatástudatára jellemző, hogy a rendkívül nehéz körülmények között töltött két év alatt az olvasóknak szakirodalmi való ellátását sikerült magas színvonalra emelni.

Az 1982. július 1-jén kelt rektori utasítás a központi könyvtárhoz csatolta az állatorvostörténeti gyűjteményt, egyetemi szóhasználat a múzeumot. A feltáratlan, rendezetlen, rossz állapotba került értékes anyag feldolgozása nehéz próba elé állította a könyvtárosokat. A raktárban ömlesztve volt 60 folyóméternyi,

200 éves levéltári anyag, értékes szobrok, szakmatörténeti emlékek.

A gyors információs szolgáltatás, de az egész könyvtári működés lényege szempontjából is meghatározó volt az a rektori döntés, amely szerint 1983-tól a könyvtár szabadpolcain kell elhelyezni a tanszékekre járó idegen nyelvű folyóiratokat is, így együtt áttekinthető és minden olvasó számára azonnal használható az egyetemre járó szakfolyóiratok gyűjteménye. Hasonló módon intézkedtek a külföldi szakkönyvek megrendeléséről is.

A jelen: osztályok és különgyűtemények

A rekonstrukció befejezése után 1984. március 29-én ünnepélyes keretek között, a könyvtáros szakma, a főhatóság, az egyetem képviselőinek jelenlétében megnyílt az újjászervezett és újjáépített könyvtár, 1984. szeptember 7-én pedig az újonnan berendezett állatorvostörténeti gyűjtemény.

A könyvtár alapterülete 908 négyzetméter. Ennek 46,5 százaléka az olvasói tér, 23,7 százaléka a raktár, 29,8 százaléka szolgálati helyiség. A múzeum és levéltár alapterülete 144 négyzetméter. Az olvasói férőhelyek száma 102, a számításba vehető olvasók 10 százaléka, ez megfelel a kialakult szakmai normáknak. A könyvtár állománya 1986. december 31-én 127 735 kötet, az időszak kiadványok száma 650, kétharmaduk idegen nyelvű. Ez a legnagyobb hazai állatorvosi dokumentumgyűjtemény. A legfrissebb szakirodalom hatezer kötete és a teljes kurrens folyóiratállomány szabadpolcon áll. Az 1787-ből fennmaradt első tanszéki könyvjegyzék 63 kötetet sorol fel, 1987-ben 127 ezer egység az állomány.

A 200 éves könyvgyűjtemény a múlt emlékeinek megbecsülése, feltárása mellett nagyon is mai könyvtár. Munkatársai felnőttek a feladatokhoz, munkájuk már nem csak adminisztratív, hivatali munka: partnerkapcsolatban állnak az állatorvos-szakemberekkel.

Az *olvasószolgálati és dokumentációs osztály*, amely 1980-ban jött létre, első lépésként feltérképezte a tanszékek irodalomkutatói igényeit, majd javaslatot tett a szakirodalmi információszolgáltatásnak gépi úton történő kielégítésére. Bebizonyosodott, hogy az igényeket csak több adatbázis egyidejű használatával lehet kielégíteni. A könyvtár az információszolgáltatás korszerű formáját rendkívül hamar

elfogadtatta az egyetemi oktatókkal és kutatókkal. A *Derwent-VETDOC Abstract Journal* alapszolgáltatásként, az MTA *Asca* mind témafigyelés, mind folyóiratfigyelés formájában és az Agroinform *Agit* rendszere, melynek keretében előbb a FAO/AGRIS, majd a Commonwealth Agricultural Bureau (CAB) és a *Food Science and Technology Abstract* szakirodalmi adatai bizonyultak a legalkalmasabbnak. Az adatbázisok online elérésével a retrospektív irodalomkutatás új formáját közvetíti a könyvtár a kutatóknak. Az osztály jól képzett munkatársai elsajátították a profilszerkesztés technikáját. Minden eddiginél színvonalasabb munkakapcsolat alakult ki a kutatók és a könyvtárosok között a hagyományos (kölcsonzés, referenzmunka, felvilágosítás, másolat-szolgáltatás, könyvtárközi kölcsonzés, manuális úton előállított irodalomjegyzékek) és a legkorszerűbb gépi szolgáltatások kapcsán egyaránt.

A beszerelés alatt álló IBM intelligens személyi számítógép és kiegészítő berendezései majd lehetővé teszik a kutató és a számítógép közvetlen kapcsolatával létrejövő online irodalomkutatást a korábban már említett, és egyéb bibliográfiai adatbázisok adattáraiban. A ké-

Villangó István és Bakonyi Ferencné
(Bori Gyöngyi felvétele)

sőbbiekben pedig az egyetemi számítógépes háttér felhasználásával lehet dolgozni mind a hagyományos könyvtári terepen, mind a kiadványszerkesztésben.

A hallgatók oktatásához írásos segédlet készült, a posztgraduális képzésben részt vevő állatorvosok részére a számítógépes információszolgáltatásról az osztály munkatársai előadásokat tartanak.

Az *állománygyarapítási és különgyűjteményi osztály* az évtizedes elmaradások folyamatos felszámolása mellett állt az új címleírásra, lezárta az ETO-katalógust, és 1986-ban megkezdte a tárgyszókatalógus építését; készül a folyóiratkatalógus is. A könyvtár által az utóbbi években kialakított három különgyűjteményt is ez az osztály gondozza.

Az *állatorvostörténeti gyűjtemény* az egyetem galériáján található, a helyiséget a Bethlen Gábor utcai traktus építése során erre a célra alakították ki. Az 1984-ben a könyvtár munkatársai által rendezett kiállítás bemutatja az enyészett elől megmentett becses egyetem- és állatorvostörténeti anyagot. A 48 vitrinből 9-ben a kezdetektől az 1920-as évekig terjedő időszakból való régi műszerek, emlékek láthatók, 21 vitrinben az egyetem történeti dokumentumai, a neves professzorok tárgyi emlékei. 18 további vitrinben *ifj. Vastagh György*-nek az egyetem megrendelésére a századfordulón készült 50 állatszobra tekinthető meg, korabeli iratokkal, fényképekkel. A szobrokat 1983-ban *Domonkos Béla* restaurálása mentette meg a pusztulástól.

Dr. Szögi László egyetemi adjunktus, az ELTE levéltárának igazgatója többéves munkával az ömlesztett papírhalmazból rendkívül értékes, rendezett egyetemtörténeti *levéltárat* hozott létre. Az anyag 44, erre a célra készített szekrényben van elhelyezve. Az 1986-ban kötetben is megjelent levéltári repertórium az 1787 és 1972 közötti időszak dokumentumait sorolja fel, közöttük számos, eddig ismeretlen dokumentum adatait is. A levéltár 1986. május 1. óta egyetemi szaklevéltárként áll a kutatók rendelkezésére.

A *szakmatörténeti könyvgyűjtemény* felállításához az indítást az adta, hogy az egyetem részlegeiből jelentékeny mennyiségű és értékű régi, jórészt muzeális jellegű könyvanyag került vissza a könyvtárba. Ezekből, valamint a raktárban addig numerius kurrens rendbe sorolt régi anyagból gyűjtöttük össze azt a mintegy ötezer kötetet, amely a régi rektori szobában kapott méltó elhelyezést. A könyveken

még láthatók voltak a Nádaskay- és Magyary-Kossa-féle szakrend jelzetei, így ebben a csoportosításban helyeztük el a polcokon a könyveket, rekonstruáltuk a régi gyűjteményt, melynek gazdagításában, tudományos feltárásában dr. Magyary-Kossa Gyulának múlhatatlan érdemei vannak. A különgyűjtemény katalógusa elkészült. Az egyetem jóvoltából megkezdődött a restaurálás. Az elmúlt két évben nem kevés anyagi ráfordítással 27 mű restaurálását végezték el az OSZK szakemberei. Az állományvédelem során fokozott figyelmet fordítottak az *illusztrációkra* és a *metszetekre*. Az orvosi és állatorvosi diszciplína jellegzetesége, hogy a művek rendkívül gazdagon illusztráltak, ezeket az orvos- és állatorvostörténet, az ipar-, képző- és művészettörténet egyaránt felhasználhatja. A különgyűjteményi helyiségben az állományt egy erre a célra szolgáló berendezés védi.

A szakmatörténeti könyvek különgyűjteményének kialakítása, a művek feldolgozása sok munkát igényelt és igényel továbbra is. Ez a munka költséges volta és szakemberigénye miatt nehezen illeszthető be a modern egyetemi könyvtár munkamenetébe, az egyetemi vezetés támogató egyetértése nélkül nehezen képzelhető el.

Az állatorvosi szakoktatás megkezdésének 200. évfordulóján a hálózati központ, az Agrofórum segítségével az 1850 előtti 210 hungarikáról kis kötet jelent meg, mely a művek részletes leírásán kívül a belső címlapok fotóját is tartalmazza. A könyvet a bevezető tanulmány, szerzői ismertetések, név-, szerkesztői, fordítói és possessori mutatók egészítik ki. A könyvek különgyűjteménye a 200. évfordulón dr. Magyary-Kossa Gyula professzor nevét veszi fel.

Bakonyi Ferencné

Kérdezz – felelek

Több könyvtárigazgató kérdezte, mi a kötelezettsége a dolgozók nyugdíjra jogosító szolgálati idejének megállapításával kapcsolatban.

Válasz:

A kérdésre vonatkozó eljárási szabályokat a *Művelődési Közlöny* 1986. évi 2. számában is közzétett – 1986. január 1-jén hatályba lépett – 13/1985. (XII. 10.) ME számú rendelet 6. paragrafusában tartalmazza. Eszerint minden munkáltató egy évvel a dolgozó öregségi nyugdíjra jogosító korhatárának (nőknél az 55., férfiaknál a 60. életév) betöltése előtt – az erre a célra rendszeresített és a dolgozó által aláírt nyomtatványon – az illetékes igényelbíráló szervtől *kötelezően* kérni annak közlését, hogy a dolgozó megszerezte-e az öregségi nyugdíjra jogosító szolgálati időt, illetve mennyi beszámítható szolgálati ideje van. Az öregségi nyugdíjra jogosító *szolgálati idő* mértékének a megállapítása tehát nem a munkáltató feladata, hanem a nyugdíjfolyósító szervé. Ez a szolgálati idő egyébként nem minden esetben azonos a dolgozó *munkaviszonyban töltött idejével*, amelyet viszont a munkáltatónak kell – az al-

kalmazás során hivatalból benyújtott kérelem és igazolások alapján – megállapítania, illetve beszámítania. A munkaviszonyban töltött idő mértékét a munkáltató a 17/1979. (XII. 1.) MüM számú rendelet 10–15. paragrafusában (lásd a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 11. számát) és a 21/1979. (XII. 28.) MüM számú rendelet 10. paragrafusában (lásd a *Művelődési Közlöny* 1983. évi 11. számát) foglalt rendelkezések szerint állapítja meg. A nyugdíjra jogosító szolgálati idő elbírálására a társadalombiztosítási jogszabályok az irányadók.

A szolgálati idő megállapítására irányuló kérelemhez mellékelni kell a dolgozó összes szolgálati idejére vonatkozó – az érdekelt és a munkáltató rendelkezésére álló – igazolásokat és okmányokat. Az igényt elbíráló szerv a kérelem ügyében határozatot hoz, és annak egy példányát megküldi a dolgozónak és a munkáltatónak. A kérelem előterjesztése sem a dolgozó, sem a munkáltató számára nem jelent kötelezettséget a nyugdíj megállapítása és a munkaviszony megszüntetése tekintetében. Csupán pontos tájékoztatást ad a beszámítható szolgálati időről és meggyorsítja, egyszerűsíti a nyugdíj későbbi megállapítását.

Sáfár Pál

Az a *Bernáth Aurél* volt a mestere a főiskolán, aki nemcsak századunk egyik legnagyobb művésze, de a „természetelvű” festészet legnagyobb, legharciasabb képviselője, vezéregyénisége is volt.

Sáfár Pál nem örökölte mesterétől a teoretikus hajlandóságot; nemcsak nem ír a szakma, rajongásig szeretett szakmája kérdéseiről, beszélni sem hajlandó róluk. Amit szóbőségben szenvedő értelmiségiek szeretnek a festőkről mondani, vagyis, hogy az utóbbiaknak nem adatott meg a beszéd képessége, Sáfárra nézve valóban találó. Műveit nem értelmezi, az őt értelmezőkkel nincs kedve, ideje vitatkozni, „csak” fest, rajzol, alkot. A többi nem az ő dolga. Nem érdekli, vajon nagyot, jelentőset, kiemelkedőt, remeket alkotott-e. Mestersége alapelemei érdeklik. Illetve még azok sem úgy, mint mesterségének, szakjának alapelemei. Gesztusok, mozdulatok, arcrándulások, fejartások érdeklik; a váll vonalának hajlata, a gerinc hulláma, a hát érintkezése a rekamiéval, a kar leengedésének, felemelésének végtelen variációi, a mell összeszűkülése, az ülés módozatai, az ujjak önkéntelen (és önkéntelenül árulkodó) koreográfiái, az ezerszer nézett, mégis soha meg nem látott testhelyzetek, az elomlások és összerándulások, a mélyre ivódott tanult tartások és a soha le nem vetkezhető eredeti mozgásrendszer, annak esetlegességei, spontán szépségei, esendősége és csak az ő szemével látható ragyogványai. Nem érdekli rajzainak, képeinek *teljes* felülete. Csak legrosszabb – ritka – képein igyekszik „érdekes”, dekoratív, még sokkal ritkábban szimbolikus sugárzású lenni. Ha van is képein néhány telitalálatú, megragadó bensőségű, tömény hangulatiságú tér, enteriőr, csendéletté összeálló kellék, virág, kagyló, a szemet mégis az alakok foglalják le teljesen. Az, ahogy aktjai, ülő, álló, éppen elmozduló figurái mozdulnak, készülnek mozdulni, vagy – akár apatikus közönnnyel – mint-

egy lemondanak a mozdulatról, ahogy tagjaik egymáshoz viszonyulnak, ahogy a lelógó kéz meghatározza a nyakizmok elhelyezkedését, az ülés a mell feszességét vagy lágy omladékonyosságát, az obszcén pózban széttartott lábak a has vonalait stb. Mégsem, sohasem válnak alkotásai anatómiai atlaszabrákká: nem a szerkezet a fontos nála, rég maga mögött hagyta az ilyesmit. A konkrét, egyszeri, teljesen egyedi alak érdekli, az itt és most (és soha.többé) nem látható. Ha nem figurákat fest vagy rajzol, ha a képen egy tengerparti csónak látható, az is ilyen benyomást tesz: lustán elnyúlik a homokban, groteszk egyszerűséggel kinyújtózik, máskor, másutt, egy másféle homokon ezt nem tehetné. Még a templomok – egész sorozata van belőlük – is emberi alakzatokká válnak. Nem mint *Monet*-nál, nem azért mások az egyik képen, mert feloldotta őket a levegő, elvarázsolta, mássá tette őket a napszak, a fény, a köd, a pára változása. Egyszerűen egyéniségük ők, falaik, síkjaik, tornyaik, kupoláik sajátos, egyedi, ismétелhetetlen egyéniségével.

Most éppen önkiszolgáló értemekbe tervez beülni: elkapni a legbanálisabb cselekmények alak- és gesztusvariációit, felmutatni valamit, ami annyira természetes, hogy szinte-szinte már kihullott a tudatunkból, látómezőnkéből, ami már – nincs is.

Sáfár eddigi pályája, művészi sorsa miben sem különbözik legtöbb pályatársától: dolgozik, fest megrendelésre és csak magának, kiállít, ahol lehet (ma leginkább művelődési házakban lehet, huszon-valahányszor neki is sikerült). Különbözik társaitól, amennyiben nem kísérletezik, nem akar sem modern, sem posztmodern, sem semmilyen irányzatú lenni. És még valamiben: egészen biztos, hogy nem reményteljes, nem sokra hivatott, nem nagy várakozásokat keltő, hanem – nem túlzás – nagy, igen jelentős művész.

Vajda Kornél

Könyvtári kiadványokról – könyvtáros szemmel

Kissé megkésetten böngésszük át ezúttal a könyvtári kiadványok beküldött példányait (a felelősség – a recenzens készséggel elismeri – nem a szerkesztőséget, hanem őt magát terheli), de a késés ellenére nem tehetünk le a mégoly réginek látszó kiadványok ismertetéséről, annál kevésbé, mert számos olyat találtunk közöttük, amelyet kiadvánnyal ritkán vagy éppenséggel most első ízben jelentkező kisebb könyvtár állított össze. Ez az oka annak is, hogy jelen szemlénkben „túltengenek” az egyedi (nem időszakos) kiadványok.

Könyvtárpolitika. A közművelődési könyvtárak 1985. évi működésének eredményeit regisztrálják az összefoglaló statisztikák. Közülük elsőként a minisztérium nevével fémjelzett (a Tudományszervezési és Informatikai Intézet által összeállított) *Statisztikai Tájékoztató. Közművelődési könyvtárak, 1985* című évente megjelenő füzetéről kell szólnunk, amelynek tartalmi elemzése hivatott szakembert igényelne, itt csupán a kiadvány élére került *Összefoglalóról* kell megemlékeznünk, mivel jellegzetesen kincstári optimizmust sugalló mondatai („A közművelődési könyvtárak állományának fejlesztésére évről évre egyre nagyobb összeget fordítanak...”) mellett olyan, a táblázatokból is leolvasható evidenciákat tartalmaz, amiket el lehetne kerülni, ha megírására a szakmát ismerő ember (horribile dictu: szakember) vállalkozhatnék. Közismerten sokkal jobban használhatók a KMK által kibocsátott TEKE és SZAKMA (*Településeink könyvtári ellátása, illetve Szakszervezeti könyvtárak működési adatai*) című sorozatok (többek között az ellátandó települések, illetve vállalatok, intézmények adatait is közlik). Most megjelent, 1985. évi füzeitek elemzése ugyancsak szakavatott könyvtárpolitikusra vár, a kívülálló csak annyit kérdezhet meg a pénzszűke, a gaz-

daságos és hatékony módszerek kutatásának korában: nem lehetne-e végre egyesíteni ezt a háromféle kiadványt, ami gyakorlatilag a TEKE és a SZAKMA bővített és egyesített változatának fenntartását jelentené, a „hivatalos” MM-kiadvány egyidejű megszüntetése mellett? Egyidejűleg nem lehetne-e, kellene-e több energiát (és ha kell, pénzt) fordítani a statisztikai adatok szöveges elemzésére, értékelésére, az eredmények széles körű ismertetésére?

A megyei könyvtárak évi összefoglaló statisztikái általában nem takargatják a gondokat. Így van ez a Baranya Megyei Könyvtár statisztikai jelentésével is (*Baranya megye tanácsi könyvtárainak 1985. évi ellátottsági és statisztikai adatai. Összeállította Krauter Györgyné*), amely szerint: „20 községben az egy lakosra jutó könyvek száma nem éri el a 2 kötetet (a megyei átlag: 4,1), 25 községben az egy lakosra jutó könyvbeszerzési keret nem éri el a 10 Ft-ot (a megyei átlag: 12,5 Ft/lakos)”. Nem rózsásabb a helyzet az iskolai könyvtáraknál sem, sőt: „88 általános iskolai könyvtár állománya nem éri el az 5000 kötetet sem, s 127 helyen nincs önálló helyisége a könyvtárnak”. Egyébként: a megye kereken 300 településének 10 százalékában nincs vagy nem működik könyvtár! Somogy megye könyvtárügyének válságos helyzetéről ad vészjeleket a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár statisztikai beszámolója (*Somogy megye tanácsi könyvtárainak 1985. évi ellátottsági adatai*). Idézünk belőle: „... könyvtáraink többségében stagnál az ellátottság is, de stagnál az eredmény is. Alig van néhány könyvtár, ahol továbbra is szép fejlődés, olvasói gyarapodás mutatkozik, annál több az olyan, ahol növekszik a szegénység, csökken a munka és nyomában az olvasói fogalom is... A mutatók ilyen mértékű vissza-

esésére Somogy megye tanácsi könyvtárainak életében még nem volt példa”. E katasztrófa-helyzet olvástán legfeljebb csak abban reménykedhetünk, hogy 1986-ban (és természetesen 1987-ben) javultak, javulnak a mutatók. Okkal?

Szívderítőbb a leendő új salgótarjáni megyei könyvtáráépületről kiadott ismertetést olvasni (*Salgótarján 300 000 kötetes megyei könyvtár. Tájékoztató 1985–1987*). A cím kissé kusza. A néhány oldalas kiadvány a megyei könyvtár jelenlegi főbb működési adatainak leírása után a *Finta József* irányításával tervezett új épület néhány mutatóját, alaprajzát, a kivitelezés feltételeit ismerteti. Hasznos volt kiadni, egyre nagyobb szó egy-egy új, nagy könyvtáráépület. Tudni kell róluk.

Kevésbé látványos, de sokkal olcsóbb, mégis kitűnő hatásfokú vállalkozás a mindössze néhány esztendő Ipari Informatikai Központ könyvtárainak ipari szakkönyvtári „Minervája” (*Tájékoztató az ipari szakkönyvtári hálózat könyvtárainak állományáról és szolgáltatásairól. Szerkesztette Csapó Györgyné és Somorjai Noémi*). Az ipari szakkönyvtári hálózat 485 szakkönyvtárainak adatait tartalmazza (a 650 vállalat, intézmény közül ennyi küldte vissza a kérdőívet). Egy-egy tétel tartalmazza a fenntartó megnevezését, pontos címét, a könyvtáros (könyvtárvezető) nevét, a fenntartó intézmény működési profiljának leírását, a könyvtár lelőhelykódját, a gyűjtőkörére, állományára és szolgáltatásaira vonatkozó adatokat (milyen nyilvántartásai vannak, kölcsönöz-e külsőknek, milyen tájékoztatási szolgáltatásokat és kiadványokat bocsát rendelkezésre, vállal-e állományából másolatkészítést). A kiadvány, amely az egyes tételeket betűrendben sorolja fel, tárgymutatóval és megyék szerint rendezett földrajzi mutatóval fejeződik be. Hasznos-sága elsősorban a könyvtárközi kölcsönzés (és ami nagy részben idetartozik: a másolatkérés) megkönnyítése terén mérhetetlen. Átnézése sokféle tanulsággal is szolgál. Például: a benne szereplő 485 könyvtár legalább egynegyedének van másolatkészítésre lehetősége! Valamennyi nagyobb közművelődési könyvtárban helyet kellene kapnia! A kiadvány nincs árazva, hozzáférhetőségére vonatkozólag az Ipari Informatikai Központ tudna csak nyilatkozni, végső esetben utánnnyomásáról kellene gondoskodni.

Gyakorlati jelentősége folytán ugyanezt érdemelné a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárnak mindössze 250

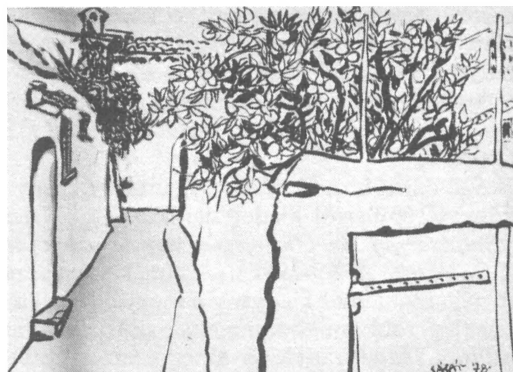
példányban sokszorosított módszertani levele (*Az Új Könyvekben kivonásra javasolt művek jegyzéke. 1978–1981. Összeállította Megyeri Béláné*). A tartalmilag elavult, állományból kivonandó művek jegyzéke az Új Könyvek 1978–1981. évi füzetei alapján készült, azokról a művekről, amelyeket a szerkesztők kivonásra javasoltak.

A könyvtárpolitikai kiadványok közé sorolandó természetesen az a kiadvány is, amely a *Könyvtári kiadványok 1985. Összesített jegyzék* címet viseli (*szerkesztette Tóth Judit, kiadja a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár*). Címével ellentétben – az előző tanúsága szerint – csak a közművelődési könyvtárak kiadványait regisztrálja. Ezzel szemben a települések betűrendjébe rendezett jegyzék Budapest címszáva alatt szerepel az Országgyűlési Könyvtár is, amely távolról sem minősülhet közművelődési könyvtárnak. Mindennek a felemlegetése főleges bakafántoskodásnak lenne vélhető, ha nem tükrözné könyvtári rendszerünk felemaságát, a szak- és a felsőoktatási könyvtárak különállását. Az elérendő cél az lenne, hogy a kiadvány valamennyi könyvtár kiadványainak regisztrálására vállalkozzék. Ehhez persze nem elegendő „a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtárba köteles szolgáltatásként beszolgáltatott” művekre támaszkodni (Bevezetés), megbízhatóbb, a teljességet inkább megközelítő módszer, eszköz szükségeltetné, amit csak egy teljes, azaz elméletileg hiánytalan kötelespéldány-sor birtoklása, átnézése garantálhat. Ez akár az OSZK-val, akár helyben, Debrecenben a KLTE Központi Könyvtárával megvalósított együttműködés keretében megoldható. Ebben az esetben több értelme lenne ennek az egyébként kitűnően szerkesztett, kombinált név- és tárgymutatóval is felszerelt, de sajnos „korántsem teljes” (miként bevezetése is elismeri) kiadványnak.

Különbféle egyedi kiadványok. Két nagyköz-ségi könyvtár kiadványa szerepel a beérkezettek között, tárgyuk és funkciójuk eltérő, de a maga nemében kitűnő mindkettő. A hajdúhadházi *Földi János Nagyköz-ségi Könyvtár* az 1976-ban elhunyt neves debreceni képzőművész, *Menyhárt József* emlékének adózott kisgrafikai füzetsorozatának 4. számával [*Menyhárt József (1901–1976) ex librisei és alkalmi grafikai*], amelyben a művész alkotásainak jegyzékén kívül helyet kapott életrajza, kiállításainak jegyzéke, néhány ex libriseinek reprodukciója, valamint a debreceni és a magyar képzőművészetben helyét kijelölő bevezető ta-

mulmány. A kiadványért elismerés illeti az összeállítókat, szerzőket (*Nagy Dezső, Lenkey István*), még inkább Hajdú megye közművelődési könyvtárugyének gazdait, hogy olyan munkamegosztást képesek kialakítani, amelyben egy nagyközségi könyvtár vállalkozik a debreceni, hajdúsági művészet egyik ágának bibliográfiai nyomom követésére. A Devecseri Nagyközségi Könyvtár viszont állományának megismertetésére törekedve folyóiratairól adott ki nyomtatott katalógust (*Folyóiratok a devecseri könyvtárban. Összeállította Horváth Jolán*). Az ország időszakos kiadványokkal alighanem egyik legjobban ellátott nagyközségi könyvtárának folyóirat-jegyzéke 370 (!) tételből áll, nagy részük „élő”. Akadnak közöttük külföldiek is, a nőolvasók körében közkedvelt *Burda* nyolcféle sorozatán (!) kívül a *The Economist*, a *Newsweek*, a *Do It Yourself*, a *Das Ideale Heim* stb. A magyar nyelvű időszaki kiadványok közül jószerivel csak a szűkebb szakmai körökben olvasott szakfolyóiratok hiányoznak. A betűrendben felsorolt tételek mindegyikénél a cím (alcím) után közlik a kiadás helyét, a megjelenés időszakosságát (heti, havi stb.), az állományukban meglévő évfolyamokat és a megőrzés időtartamát (egy év, két év stb.). A kiadványhoz tárgymutató is tartozik.

A városi könyvtárak kiadványai közül elsőként a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár által a C típusú könyvtárak számára kidolgozott hanglez-jegyzéket kell megemlítenünk (*Könyvtári füzetek. Hanglez-ajánlójegyzék C típusú könyvtáraknak. Összeállította Erdélyi Márta*). A nyilvánvaló módon nem csupán Pest megyében használható jegyzék elsősorban azoknak a C típusú könyvtáraknak nyújt nagy segítséget, amelyek most látnak hozzá hanglez-állományuk összegyűjtéséhez. A bibliográfia 600 lemezt sorol fel, amelyek a legjelentősebb alkotók műveit, továbbá népzénet és néhány prózai művet tartalmaznak. A lemezanyag tagolása: egyetemes zenetörténet, magyar zenetörténet, népzene, prózai lemezek, e csoportokon belül az egyes tételek a szerzők nevének betűrendjében követik egymást. A felsorolt lemezek túlnyomó része Hungaroton gyártmányú, csak ennek hiányában vettek fel szocialista, illetve tőkés importból származó lemezeket, ügyelve mindig arra, hogy a kereskedelmi forgalomban beszerezhetőek legyenek. A nagyszerűen használható bibliográfiát egységes szerzői névmutató, rövidítésjegyzék és tartalomjegyzék zárja.

Ötletes, tündérien játékos a mosonmagyaróvári Huszár Gál Városi Könyvtár kiadványa (*Tékabibliotéka. Könyv és játék. Felelős szerkesztő Böröndi Lajos*), amely a sokféle, irodalom- és könyvtárszeretetre nevelő rejtvény, vers, közhasznú ismeret mellett ügyesen és kellő tapintattal arra is alkalmat tud találni, hogy a táj (és a könyvtár) költőit, íróit, irodalmárait bemutassa, propagálja, sőt a könyvtár valamennyi munkatársának kilétéről, munkaköréről is elárul egyet-mást. Játék a tárgya egy másik városi könyvtár, a zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár kiadványának (*Házépítő játék. Módszertani kiadvány*), amely voltaképpen vezérfonal a négyfordulós, „házépítő” levelezős játékhoz, „melynek célja, hogy 4–8. osztályos gyerekek játékos formában megismerkedjenek a könyvtárak (ETO) szakcsoportjaival, megértsék ezek mélyebb tartalmát.”

Nem játék (habár az is nagyon fontos), hanem igaz irodalomszeretet vezérelte a marcali Berzsényi Dániel Városi Könyvtárat, amikor frissen megindult füzet sorozatában a táj, illetve a város két nagy szülöttének kívánt emléket állítani. Az 1. sz. füzet (*Bibliográfia. Berzsényi Dániel munkásságának tanulmányozásához. Összeállította Mándó Ernőné*), a költő születésének 210. és halálának 150. évfordulójára készült, és a Berzsényi munkássága iránt várhatóan megélnkül érdeklődésre számítv a könyvtár állományára támaszkodott. Ebből válogatta ki első részében a Berzsényi által, második részében pedig a Berzsényiről írott könyveket, folyóiratcikkeket (a bibliográfiát a főbb életrajzi adatok felsorolása egészíti ki). A 2. sz. füzet ugyancsak „évfordulós”; a 90 esztendeje Marcaliban született *Lengyel József* életművének ajánló bibliográfiája [*Lengyel József*].

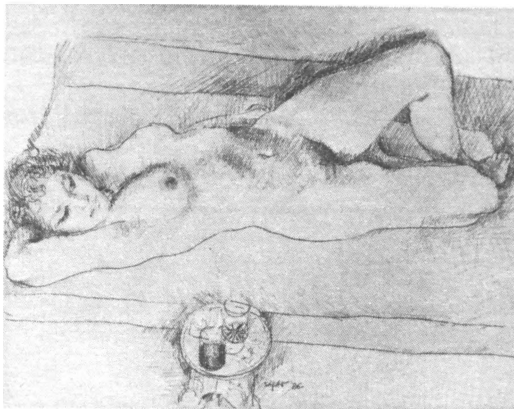
zsef (1896–1975) bibliográfia. Összeállította: Mándó Ernőné]. A mű három részre tagolódik: az első Lengyel József műveinek, a második a róla szóló írásoknak, a harmadik pedig a műveit elemző kritikáknak („műelemzéseknek”) válogatását tartalmazza. A versekkel, szemelvényekkel gazdagított bibliográfiát ebben az esetben is a főbb életrajzi adatok felsorolása fejezi be.

És ismét egy évfordulóra készült kiadvány: Sátoraljaújhely várossá nyilvánításának 725. évfordulója szolgáltatót alkalmat a Sátoraljaújhelyi Városi Könyvtárnak arra, hogy összeállítsa és a Miskolci Megyei Könyvtár segítségével megjelentesse alkalmi kiadványát. Címe: *Sátoraljaújhely a sajtó tükrében 1975–1984. Cikkbibliográfia*, és címével ellentétben kizárólag a megyei napilap (az *Északmagyarország*) cikkanyagának repertorizálására szorítkozik. Pedig tiz év alatt bizonyára foglalkoztak egy-néhányszor – ha sokszor nem is – a várossal a központi hírlapok is, nem szólva a hetilapokról, folyóiratokról, főként pedig a megye időszaki kiadványairól (*Napjaink, Borsodi Szemle* stb.). Így azután – bármennyire hasznos, hogy az egyes tételeknél nyúl farknyi annotációt is közöltek a legtöbb esetben, sőt tárgyszót is adtak, a kiadvány egészének használhatósága korlátozott. Mellesleg: a bibliográfia élére törtelt bevezető szöveg henye fogalmazása méltatlan egy városi könyvtár rangjához.

Egyáltalán nincs viszont bevezetése az Agrártudományi Egyetem Keszthelyi Mezőgazdaságtudományi Kara Központi Könyvtára által szerkesztett kiadványnak (*A keszthelyi Mezőgazdaságtudományi Karon elfogadott diploma-, szak- és tudományos diákköri dolgozatok bibliográfiája. 1. kötet: 1971–1978. Összeállította Kátainé Szabó Edith*), ami – figyelembe véve a bibliográfia jellegét és precízen kialakított leírásait, anyagának részletes tematikus csoportosítását – igazán megbocsátható. A (több szerző esetén) szövegközi utalásokkal szerkesztett, és névmutatóval felszerelt kiadvány sikerült vállalkozás eredménye.

Szakkbibliográfiákról szólva legalább röviden meg kell emlékeznünk a Közlekedéstudományi Intézet eseményszámba menő vállalkozásának gyümölcseről: a kétkötetes „közutak”-bibliográfiáról. Az Intézet (pontosabban a keretében működő Közúti Közlekedési Dokumentációs és Tájékoztatási Központ) húsz évre visszamenőleg összegyűjtötte a közutak és a közúti forgalom magyar nyelvű könyv- és időszakos irodalmát. [*A közutak magyar nyelvű szakirodalmának válogatott bibliográfiája (1966–1985). 1. kötet: Önálló kiadványok; 2. kötet: Folyóiratcikkek. Összeállította és szerkesztette Boros Pál.*] A bibliográfiát – amelynek válogató jelzője a valóságban elhanyagolható mértékű szelekcióra utal – kibocsátója teljes joggal nevezi nemzeti szakkbibliográfiának. Ismertetése (és még inkább elemző kritikája) önálló írást érdemelne, annyit azonban mindenképpen el kell mondanunk erről a kiváló munkáról, hogy több ezer tételre, szakszerűen elkészített bibliográfiáról van szó analitikus leírásokkal, hivatkozások mutatójával stb.

Érdekes, hasznos kezdeményezés a Debreceni Városi Könyvtáré: katalógus kiadásával (*Diakatalógus. Összeállította Pukánszky Béláné*) nyújt tájékoztatást – elsősorban pedagógusoknak szánva – gazdag diafilmmállományáról. Csaknem ötszázféle diatekerccs, keretezett, hangosított dia leírását tartalmazza a jegyzék, mégpedig a mese- és regényfeldolgozások után ismeretáganként csoportosítva. A Debreceni Városi Könyvtárnál maradvá, említést kell tennünk a tanévnnyitó, tanévvzáró és a ballagás ünnepi műsorainak összeállításához segédanyagként felhasználható kiadványokról (*Évnnyitó-évvzáró-ballagás. Műsorajánlat. Összeállította Szabóné Székes Marianna*). Szólni kell a Hajdúnánási Városi Könyvtár havi műsorfüzetéről is (*Városi Könyvtár havi program – november havi ajánlata*), amely a könyvtárral kapcsolatos tudnivalókon kívül programajánlatokkal is szolgál. Sokféle hasznos tudnivalót tartalmaz az ügyes kis füzet (az azonban, hogy Hajdúnánás könyvtárának kiadványa, csak a tartalomról állapítható meg, mivel sem a bori-

tón, sem a címlapon, sem a kolofonban nem törtérik erre utalás).

Újólág eredeti kezdeményezéssel lépett fel a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár: összeállította és kiadta a módszertani központként működő közművelődési könyvtárak gyermekfoglalkozási forgatókönyvek jegyzékét (*Gyermekkönyvtári forgatókönyvek jegyzéke. Módszertani segédlet. Összeállította G. Szabó Edit*). Ismét egy kiadvány, amelyik országos érdekű, hiszen valamennyi könyvtár gyermekszolgálatára jól használhatója. Ára nincs, országos terjesztése megoldatlan. (Mire való akkor a KÖNYVÉRT?) A megyei könyvtár két, gyerekekhez szóló ízléses kis ajánló bibliográfiát is beküldött (*Tamási Aron és Tóth Árpád*). Az utóbbival párhuzamos a Debreceni Városi Könyvtár igényesebb kiadványa (*Ajánló bibliográfia Tóth Árpád születésének 100. évfordulójára*), amiből is kitűnik, hogy még egyazon város határain belül és kitűnő teljesítményű könyvtárak között sem sikerül mindig a kiadványi tevékenység összehangolása...

Könyvtári „Minervát” állított össze a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár is: közzétette a Szombathelyen működő nyilvános, illetve korlátozottan nyilvános könyvtárak (tanácsi, szakszervezeti, szak- és iskolai könyvtárak) főbb cím- és működési adatait. A jegyzéket intézményi mutató teszi teljessé.

Egyszerre sokféle kiadvánnyal adott életjelt magáról a nyiregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, akad közöttük útmutató gyermekkönyvtári programokhoz (*A visegrádi vilámlámpa. Összeállította Kalocsay Krisztina*), gyermekek számára készült olvasónapló, (*Medvék és csillagok. Készítette Kalocsay Krisztina*), politikai ünnepek műsorainak összeállítását könnyítő ajánló bibliográfia (*Ajánló bibliográfia ünnepségek műsorainak összeállításához. Összeállította Petrikovics Zsuzsa és Kecsné Bodnár Mária*), eseménynaptárral kombinált megyei időszakos cikkbibliográfia (*Szabolcs-Szatmár megye irodalma és eseménynaptára. |Megjelenik negyedévenként.* | Összeál-

lítja Orosz Szilárd.) A kiadványok széles skálája, külalakja éppúgy, mint tartalmuk a megyei könyvtár kiadványi tevékenységének emelkedő színvonaláról tanúskodik.

„Az olvasóvá nevelés nem csak az iskola feladata, az óvoda-pedagógiában is egyre hangsúlyosabb szerepet kap” – olvashatjuk az óvodai gyűjtemények részére *Tóth Gyuláné* által összeállított *Könyvek óvodásoknak, óvodásoknak* című „alapjegyzékben”, a KMK kiadványában, amely a mindennapi nevelőmunkát segítő művek beszerzéséhez kíván útmutatást adni. E 3 ezer példányban kiadott mű megjelenésével körülbelül egy időben láthatott napvilágot az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum által – minisztériumi és fővárosi támogatással – kiadott módszertani füzet: az *Óvónők szakmai könyvtárának ajánlott jegyzéke* (*Összeállította Tóth Józsefné, Braumitzer Gabriella*), amiből 5750 példányt nyomtak. A két kiadvány eltérő módon közelíti meg a közös célt: az egyik (a KMK-é) irodalom- és művészetközpontú, a másik (az OPKM-é) univerzális anyagu, vagyis mindegyik ismeretágból igyekszik legalább ízelítőt adni. Az óvodai tudományokban járatlan könyvtáros recenzius óvakodik attól, hogy bármelyik mellett is letegye a garast. Mindkettő tisztes munka eredménye, és mindkettő más-más gyűjteményalakítási elképzelésen alapul. Óvónő legyen a talpán, aki ebben a módszertani útvesztőben el tud igazodni. Az OPKM egyébként témabibliográfiai sorozatának három új füzetét jelentette meg (T/291: *Az idegen nyelvek tanítása. Összeállította Németh Ágnes*; T/292: *Erkölcsei nevelés 1976–1985. Összeállította Gráberné Bősze Klára*; T/294 *Az orosz nyelv tanításának kérdései 1978–1985. Összeállította Sarlós Gézané*), a nagy szakszerűséggel összeállított három bibliográfia közül az utolsót kell a legkorszerűbbnek minősítenünk; szakirodalmi dokumentumokon kívül audiovizuális hang- és képanyagot is tartalmaz.

Zircz Péter

KEDVES OLVASÓINK

Szerkesztőségünk elköltözött. Új címünk: *Könyvtáros szerkesztőség*, Budapest, V. Alkotmány u. 4. III. 11. Irányítószámunk: 1054. Telefon: 113-973. Küldeményeiket tehát a továbbiakban erre a címre kérjük.

SÁFÁR PÁL grafikáiból
(Cikkünket lásd a 307. oldalon)

